

**Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve
Duygularını İfade Etme Düzeylerinin Bazı
Değişkenlere Göre İncelenmesi**

Gizem Dağda

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık dalında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Ağustos 2017
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Canan Zeki
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülen Uygarer
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Sibel Dinçyürek

2. Yrd. Doç. Dr. Ali Hikmet Civelek

3. Yrd. Doç. Dr. Gülen Uygarer

ABSTRACT

In this research, the relationship between empathic tendency and tendency to express feelings of psychological counselling students was observed. In addition, the level of empathic tendency and expressing emotions were examined with corresponding variables of gender, age, class-level, socio-economic level of family, education level of parents and perceived attitudes of parents. It was also studied whether there is any connection between those aspects.

The research was carried out in 2016-2017 academic calendar by the participation of 400 students who study Psychological Counselling and Guidance programme at Eastern Mediterranean University. In the research, "Personal Information Form" was used to determine the personal information of the students. Also, "Cambridge Attitude Inventory" was used to measure the level of empathic tendency. Moreover, "Expressing Emotions Scale" was used to determine the level of expressing feelings. To analyze the data collected, "Pearson Coefficient, One-way Variance and Independent Groups T-test" were used.

According to the research, it was found that there is not only a significant difference between the level of expressing emotions and empathic tendency of candidate psychological counsellors but also there is a positive correlation between these two aspects. Also, it was found that there is no significant difference between empathic tendency and variables of sex and age. Although that, it was revealed that there is a significant difference between the level of expressing feelings and variables of age and gender. Moreover, it was concluded that significant difference existed between class level, socio-economic level of family, education level of parents and level of expressing emotions. However, no significant relation was found between

the empathic tendency of candidate psychological counsellors and perceived attitude of their parents. Finally, it was obtained that there is a significant relation between the level of expressing feelings of candidate psychological counsellors and perceived attitude of their parents.

Keywords: Psychological Counsellor, Empathy, Empathic Tendency, Empathic Ability, Emotion, Expressing Emotion, Realising Emotions.

ÖZ

Bu araştırma aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Ayrıca aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, anne - baba eğitim düzeyi ve anne baba tutumları gibi değişkenler ile birlikte ele alınarak aralarında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı da incelenmiştir.

Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören toplam 400 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili özelliklerinin belirlenmesi amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", empatik eğilimlerini belirlemek amacıyla "Cambridge Davranış Ölçeği" ve duygularını ifade etme düzeylerini belirlemek amacıyla ise "Duyguları İfade Etme Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise, "Pearson Korelasyon katsayısı, Tek Yönlü Varyans, Bağımsız Gruplar T- testi" ve bulgularda anlamlı bir fark bulunduğu zaman ise farkın kaynağını anlamak için "Turkey" testinden yararlanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Ayrıca aday psikolojik danışmanların empatik eğilimleri cinsiyet ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri açısından cinsiyet ve yaş değişkeninin farklılaştığı görülmüştür. Sınıf düzeyi, ailelerinin sosyo ekonomik düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme eğilimleri arasında da anlamlı

bir farklılık saptanmamıştır. Fakat, aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Danışman, Empati, Empatik Eğilim, Empatik Beceri, Duygu, Duyguları İfade Etme, Duyguları Fark Etme.

TEŞEKKÜR

Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri arasındaki ilişkiyi cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ailelerin sosyo ekonomik düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmanın gerçekleşmesinde ve tez yazım aşamasına başladığım günden bugüne kadar hiç bir konuda desteğini ve yardımını esirgemeyen, değerli görüş ve önerileriyle çalışmama rehberlik eden ve tez danışmanım olduğu için kendimi çok şanslı hissettiğim güler yüzlü danışmanım Syn. Yrd.Doç. Dr. Gülen Uygarer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

2016- 2017 eğitim öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören tüm öğrencilere katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca lisans ve lisans üstü eğitimim boyunca üzerimde emeği olan saygı değer tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Bugünlere kadar gelmemin yegane sebeplerinden ve her zaman her koşulda desteklerini esirgemeyip ve her anımda yanımda olan "Aileme" ayrıca beni her daim yüreklendiren, içimdeki azmi ve yapabilme gücünü hatırlatan, zorlu zamanlarda sabırla yanımda olan sevgili Annem Münise Dağda'ya, iyi bir yerlere gelebilmem için beni sürekli olarak teşvik eden ve azimlendiren sevgili Babam Cengiz Topel Dağda'ya ve tezimin her aşamasında yorulduğumu hissettiğim ve yardıma ihtiyaç duyduğum her anda çözüm önerileriyle beni sakinleştiren biricik kardeşim Barkın Dağda'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu tez çalışmasının ilgili alanlara yararlı olması dileğiyle.....

Gizem DAĞDA 2017

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR	xiii
TABLO LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	4
1.2 Araştırmanın Amacı.....	6
1.3 Problem Cümlesi	6
1.4 Alt Problemler	7
1.5 Araştırmanın Önemi	7
1.6 Varsayımlar (Sayılıtlar)	9
1.7 Sınırlılıklar.....	10
1.8 Tanımlar.....	10
2 KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR	12
2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile İlgili Kurumsal Açıklamalar	12
2.1.1 Psikolojik Danışma ve Rehberlik Nedir	13
2.1.2 Psikolojik Danışman Kimdir?.....	16
2.1.3 Psikolojik Danışmanın Görev Sorumluluk ve Özellikleri.....	16
2.1.4 Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Sunulan Yerler.....	20
2.2 Empati ile İlgili Kuramsal Açıklamalar	23
2.2.1 Empati Kavramının Tarihçesi.....	23

2.2.2 Empati Kavramının Tanımı	25
2.2.3 Empatinin Bazı Kavramlarla İlişkisi	35
2.2.3.1 Empati ve Sempati	35
2.2.3.2 Empati ve İletişim	38
2.2.3.3 Empati ve Benmerkezcilik (Ego - Santrizm)	44
2.2.3.4 Empati ve Özdeşim	45
2.2.3.5 Empati ve Psikoterapi	45
2.2.4 Empatik Eğilimi ve Empatik Beceriye İnceleyen Teoriler.....	46
2.2.5 Aşamalı Empati Basamakları	48
2.2.6 Empatik Dinleme	51
2.2.7 Empati Gelişimi	52
2.2.8 Empati Kurabilmek.....	52
2.2.9 Empatik Tepki Vermek.....	53
2.2.10 Empati Eğitimi.....	53
2.2.11 Psikolojik Danışmanlık Eğitiminde Kullanılabilecek Empati Eğitimi Teknikleri.....	55
2.2.12 Psikolojik Danışma Alanında Empati.....	56
2.3 Duygular ile İlgili Kurumsal Açıklamalar.....	60
2.3.1 Duygular	60
2.3.2 İnsan Yaşamında Duyguların Önemi.....	64
2.3.3 Duyguları Fark Etme	65
2.3.4 Duyguları İfade Etme	67
2.3.5 Duyguları İfade Etmenin Kültürel Farklılıkları.....	69
2.3.6 Duyguları İfade Etmenin Kişiler Arası İlişkiler Üzerindeki Etkisi	70

2.3.7 Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi	70
2.3.8 Psikolojik Danışma Alanında Duygular	70
2.3.9 Duygusal İçeriğe Tepki Vermenin Önemi.....	71
2.3.10 Duyguları Yansıtma.....	71
2.3.11 Duyguları Özetleme.....	73
2.3.12 Duygusal Gelişimi İnceleyen Teoriler.....	74
2.4 İlgili Kuramlar	77
2.4.1 Sosyal Öğrenme Kuramı.....	77
2.4.2 Sosyal Rol Kuramı.....	79
2.5 İlgili Araştırmalar	80
2.5.1 Empati ile İlgili Yapılan Araştırmalar	80
2.5.1.1 Empati ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalardan Bazıları	80
2.5.1.2 Empati ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalardan Bazıları.....	111
2.5.2 Duygu ile İlgili Araştırmalar	113
2.5.2.1 Duygular ile İlgili Yapılan Araştırmalardan Bazıları.....	113
3 YÖNTEM.....	130
3.1 Araştırmanın Modeli	130
3.2 Evren ve Örneklem.....	131
3.2.1 Araştırmanın Evreni.....	131
3.2.2 Araştırmanın Örnekleme	131
3.3 Veri Toplama Araçları.....	132
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	132
3.3.2 Cambridge Davranış Ölçeği (Empati Ölçeği).....	133
3.3.2.1 Cambridge Davranış Ölçeğinin (Empati Ölçeğinin) Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları.....	133

3.3.3 Duyguları İfade Etme Ölçeği.....	134
3.3.3.1 Duyguları İfade Etme Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları	134
3.4 Verilerin Toplanması.....	135
3.5 Verilerin Analizi.....	135
3.6 Etik	136
4 BULGULAR.....	137
4.1 Betimsel İstatistikler.....	137
4.2 Araştırmanın Birinci Alt Amacı Olan Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular.....	138
4.3 Araştırmanın İkinci Alt Amacıyla İlgili Olan Bağımsız Değişkenlerin Yüzdelikleri ve Betimsel Değerleri İle İlgili Bulgular.....	139
4.4 Araştırmanın İkinci Alt Amacında Yapılan Uygun Testlere İlişkin Bulgular	154
5 TARTIŞMA VE YORUM.....	163
5.1 Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	163
5.2 Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyet Değişkenine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	166
5.3 Aday Psikolojik Danışmanların Yaş Değişkenine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	171
5.4 Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	174

5.5 Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo- Ekonomik Düzeylerine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	176
5.6 Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu .	178
5.7 Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu .	179
5.8 Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu .	180
6 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	183
6.1 Sonuç.....	183
6.2 Öneriler.....	187
6.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	187
6.2.2 Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	188
KAYNAKLAR	190
EKLER.....	230
EK 1: Kişisel Bilgi Formu.....	231
EK 2: Cambridge Davranış Ölçeği (Empati Ölçeği).....	234
EK 3: Duyguları İfade Etme Ölçeği	241
EK 4: Ders İçerikleri	244

KISALTMALAR

ACA	Amerikan Psikolojik Danışma Derneği
ÇDP	Çalışan Destek Programları
DAÜ	Doğu Akdeniz Üniversitesi
IAC	Uluslararası Danışmanlık Derneği
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
ÖSYM	Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PDR	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
TÜRK- PDR - DER	Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
TC	Türkiye Cumhuriyeti

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri Arasındaki Korelasyon	138
Tablo 2: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Yüzdeleri	139
Tablo 3: Aday Psikolojik Danışmanların Yaş Gruplarına Göre Yüzdeleri.....	140
Tablo 4: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeylerine Göre Yüzdeleri.....	140
Tablo 5: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Yüzdeleri	141
Tablo 6: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeylerine Göre Yüzdeleri	142
Tablo 7: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeylerine Göre Yüzdeleri	143
Tablo 8: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Yüzdeleri	143
Tablo 9: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri	144
Tablo10: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	144
Tablo 11: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	145
Tablo 12: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri	146
Tablo 13: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	147

Tablo 14: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	148
Tablo 15: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	149
Tablo 16: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	149
Tablo 17: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	150
Tablo 18: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	150
Tablo 19: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	151
Tablo 20: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	152
Tablo 21: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	153
Tablo 22: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri.....	154
Tablo 23: Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim Puanlarının Cinsiyete Göre t- Testi sonuçları.....	154
Tablo 24: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları.....	155
Tablo 25: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA sonuçları.....	156

Tablo 26: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları.....	156
Tablo 27 : Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları	157
Tablo 28: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları	157
Tablo 29: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları	158
Tablo 30: Aday Psikolojik Danışmanların Duygularını İfade Etme puanlarının cinsiyete göre t- Testi sonuçları	158
Tablo 31: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları	159
Tablo 32: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA sonuçları.....	160
Tablo 33: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları	160
Tablo 34: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları.....	161
Tablo 35: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları.....	161
Tablo 36: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları.....	162

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Çatışmalı, Çatışmasız ve Empatik İletişimde Bilgi Aktarımı ve Yalnızlık ..	43
Şekil 2: Kişiler arası İletişim Sınıflaması.....	44
Şekil 3: Aşamalı Empati Sınıflaması	50

Bölüm 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın problem cümlesi, alt problemleri, araştırmanın önemi, varsayımlar (sayılılar), araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan kavramların tanımları (Empati, Empatik Eğilim, Empatik Beceri, Duygu, Duyguları İfade Etme ve Duyguları Fark Etme) hakkında bilgi verilmiştir.

Günden güne hızlı bir şekilde gelişen ve değişen dünyamızda, toplumsal yaşamda meydana gelen değişimlerin etkisi altında kalan bireylerin de içinde buldukları yaşam koşullarına etkin bir biçimde uyum sağlamaları gerekmektedir. Özellikle XXI. yüzyılın etkisi ile birlikte teknolojik, ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişimin ve değişimin hızlı bir şekilde artmasıyla, kişiler arası ilişkilerle birlikte toplumsal yaşamda da değişimlerin başladığı görülmektedir (Gündüz ve Çelikkaleli, 2009). Böylece, profesyonel yardım mesleklerine olan ihtiyaçlar da günden güne artmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık mesleği de bir yardım mesleği olduğundan, bu mesleğe duyulan ihtiyaç da günden güne artmaktadır. Yıldız ve Toprak (2016)'a göre, psikolojik danışma süreci danışan ile danışman arasında geçen etkileşimsel bir süreci oluşturmaktadır. Psikolojik danışmanların aldıkları eğitim ile birlikte, bazı teorileri ve becerileri öğrenirler ve bunları danışma sürecinde danışanlarına uygularlar. Schmidt (2004) ise, psikolojik danışmanın karmaşık süreçleri kapsayan ve beceri gerektiren bir hizmet alanı olduğunu vurgular. Terapotik süreç içerisinde iyi bir yardım ilişkisinin

sağlanılabilmesi için ilk önce psikolojik danışmanlar danışanlarının problemlerini etkili bir şekilde dinleyebilmeli, anlayabilmeli, problemi belirleyip netleştirmeli ve çözüm yolları bulabilmeleri gerekmektedir (Yıldız ve Toprak, 2016). Bu bağlamda psikolojik danışmanların sağlıklı şekilde yardım mesleğini yürütebilmesi için en başta gelen özelliklerden biride empatik eğilim ve duygularını ifade etme eğilimleri olduğu düşünülmektedir (Özgün, 2007).

Bireyler yaşamlarının her döneminde başkalarıyla ilişki kurmaktadır. Bu ilişkilerde, sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin kurulabilmesi için bireyin öncelikle kendisini, daha sonra ise başkalarını anlayabilmesi ve kabul etmesine bağlıdır. Tıpkı gelişimsel rehberliğin amaçlarında olduğu gibi, bireyin ihtiyaçları ön plana çıkarılarak, ilk önce kendini tanıması, keşfetmesi ve daha sonra ise çevresindeki kişileri tanıyarak, sağlıklı kişilerarası iletişim ve ilişkinin kurulması gerekmektedir (Erkan, 2016). Böylece birey, günlük yaşamında karşısındaki kişinin görüşlerine ve düşüncelerine saygılı, hoşgörülü, kişiler arası ilişkilerde sağlıklı iletişim ve etkileşim kurabilir. Bu amaçla hem iletişim becerileri, hem de kişiler arası sağlıklı ilişkilerin oluşmasını sağlayacağı düşünülmektedir (Yüksel, 2004). Böylece danışmanlık, empatiyi, danışanın duygularını, düşüncelerini ve koşullarını hem anlaması hem de yansıtması bakımından profesyonelce yapılan bir hizmet olarak algılanmaktadır. Bu yönüyle empatinin, hem duyuşsal hem de bilişsel süreçleri içerdiği düşünülmektedir (Raines, 1990; Saari, 1994). Yapılan bir çok araştırmada empatik eğilimin ve duyguları ifade etme düzeylerinin yardım mesleğinde çalışan psikolojik danışmanlar için gerekli ve önemli bir özellik olduğu vurgulanmaktadır (Akar, 2014). Acun Kapıkıran, Kapıkıran ve Başaran (2010)'a göre, empati ve duyguları ifade etme eğilimleri teröpatik ilişkinin gelişimi ve psikolojik danışmanların sahip olması gereken önemli yetilerdir.

Empati kurarak bireyin sadece duyguları değil, aynı zamanda düşünceleri ve güdüleri anlaşılmasına çalışılır (Lannotti, 1985; Acar, 1989:9; Dökmen, 1994:121; Acun Kapıkıran ve diğ., 2010). Bu sebeple, aday psikolojik danışmanların empatik eğilimleri ve duygularını ifade etme düzeylerinin birlikte ele alınıp incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Kişilerin, empatik eğilimleri ve duygularını ifade etme eğilimleri, cinsiyetlerine, yaşlarına, ailelerinden algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye, anne- baba tutumlarına, anne- baba eğitim düzeyindeki değişkenlere göre farklılık göstermektedir (İkiz, 2009) Kişiler arası iletişimi olumlu etkileyen empatik eğilim, eğitim ile değişebilmektedir (Dökmen, 1988; Sargın, 1993; Acun-Kapıkıran ve Kapıkıran, 2000; Acun Kapıkıran vd. 2010). Ek olarak, erken yıllarda anne-babanın çocuklarıyla duygusal tepkilerini paylaşılmasının bu eğilimin gelişmesinde önemli bir etken olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, çocukları ile empati kurabilen ebeveynlerin çocuklarının kendilerine bağlandıkları (Laible, Carlo ve Roesch, 2004), sorunlara ilişkin daha uyumlu bir yol izledikleri ve geri çekilme davranışlarının daha az olduğu gözlenmektedir (Björkqvist, Österman ve Kaukiainen, 2000). Bu sebeple, empatik eğilimin ve duyguları ifade etme düzeylerinin, anne - baba tutumları ile birlikte ele alınıp incelenmesinin gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, çocuklarıyla birlikte empatik iletişim kuran anne babaların çocukları, hem ebeveynlerine hem de tanımadıkları kişilerin sıkıntılarına ilgi gösterdikleri gözlenilmektedir (Young, Fox ve Zahnx-Waxler,1999). Bunun yanı sıra anne - babaların, kız ve erkek çocuklarına empatik tepki verme bakımından farklı davranabildikleri gözlenilmektedir. Ebeveynlerin erkek çocuklarından daha çok kız çocuklarına yönelik duygusal tepki verdikleri saptanılmıştır. Bunun sebebinin ise, kızların başkalarına daha fazla empatik tepki verebilmeleri düşünülmektedir (McDevitt,

Lennon ve Kopriva, 1991). Bu nedenle empatik eğilimin, cinsiyetle birlikte ele alınıp incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Ayrıca bireylerin empatik eğilimlerini ve duygularını fark edip ifade edebilmelerinin, kişiler arası ilişkilerde de önemli bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Hem empatik eğilimin, hem de duyguları ifade etme eğiliminin günlük yaşamda giderek önemli olması, üniversitelerin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programlarında öğrenim gören öğrencilerin ve alanda çalışan psikolojik danışmanların, terapotik beceriler bağlamında empatik eğilimlerinin ve duyguları ifade etme eğilimlerinin önemli ve gerekli bir ihtiyaç olduğu gözlenilmektedir (Acun Kapıkıran, Kapıkıran ve Başaran, 2010). Ayrıca aday psikolojik danışmanların, dört yıl eğitim süreleri boyunca aldıkları dersler (Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri, Mesleki Rehberlik ve Danışma Uygulamaları, Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması, Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Alan Çalışması, Kurum Deneyimi) ile empatik eğilimlerinin ve duygularını fark edip ifade etme düzeylerinin yükselmesi hedeflenmektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulursa, aday psikolojik danışmanların kişilik özellikleri, empatik eğilimleri ve duyguları ifade etme düzeyleri hakkında toplanacak bilgilerin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 1 Problem Durumu

İnsan, sosyal bir varlık olarak çevresiyle, önce sözsüz ve duygusal iletişim kurar karşısındaki kişiyi anlamaya çalışır. Kişiler arası ilişkilerde ve iletişimde bireylerin karşılıklı olarak birbirini anlaması önemli ve de gereklidir. Sosyal bir varlık olan insanın, başkalarının yardımına ve desteğine duyduğu ihtiyacı fark etmesiyle birlikte kendini tanıması da kolaylaşır. Bireylerin yakın iletişime

geçmesinin yollarından biri de empati ve duyguları fark edip ifade etmektir (Durakoğlu ve Gökçearsan, 2010).

Araştırmada, bir yardım mesleği olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık mesleğinde psikolojik danışmanın yakın ilişki kurması çok önemlidir. Bu yzden rehberlik ve psikolojik danışmanlık eğitimi goren oğrencilerin gznmz koşullarında empatik eğilim ve duyguları ifade etme eğilimlerine odaklanılmıştır. Özellikle, gznmzde insanoğlunun yaşamında hızla değişimler meydana gelip, yenilikler katılmaktadır. Anne - babaların tutumları da bu değişimden etkilenmektedir. İletişimi ilk kurduğumuz yer ailemiz ve oğrendiğimiz iletişim şekli de ailemize benzeyendir (Bingöl ve Uysal, 2015). Bu yzden, anne babaların tutumları, eğitim durumları da aile üyesi olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık oğrencilerinin empatik eğilimi ve duyguları ifade etmesiyle doğrudan ilişkilidir. Anne babanın gelir düzeyleri de önemli bir değişkendir. Psikanaliz kurama göre, empatinin erken çocukluk döneminde çocuk ve ebeveyn ilişkilerinden itibaren gelişmeye başladığı ileri sürülürken, sosyal öğrenme kuramı Albert Bandura göre ise, empatinin koşullar içinde kazanılacağına vurgu yapmaktadır (Tanrıdağ, 1992). Bandura (1968) empatinin sosyal öğrenme ilkeleri içerisinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bireyin yaşamında empatik eğilim ve duyguları ifade etmede, önemli bir değişken olduğu söylenilebilir. Tıpkı Kaya (2016)'nın aktardığı gibi, 0-12 ay içerisinde bir bebeğin empati düzeyi "global" seviyedeysen, çocukluktan yaşlılığa kadar farklılık göstermektedir. Cinsiyet açısından empatik eğilim ve duyguları ifade etme farklılık gösterebilir. Özellikle kültürün bu açıdan önemi büyüktür. Sosyal Rol Kuramı ise, sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlenen kadın ve erkek farklılıklarının, farklı sosyal roller üstlenmelerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Farklı sosyalleşme yaşantıları, sosyal davranışlarda cinsiyet

farklılıklarının meydana gelmesinden oluşmaktadır (Güldü ve Kart, 2009). Bu nedenle, toplumsal yaşamda meydana gelen gelişmeler ve değişimlerden aday psikolojik danışmanların, empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeylerinin cinsiyet, yaş, ailelerinden algıladıkları sosyo - ekonomik düzey, gelir düzeyi, aile tutumları, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeylerinin de dikkate alınarak incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; aday psikolojik danışmanlarının empatik eğilimleri ve duygularını ifade etme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca aday psikolojik danışmanların, empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeylerinin bazı değişkenler (algılanan anne-baba tutumları, anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, sınıf düzeyi, yaş ve cinsiyet) ile birlikte ele alınarak aralarında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı da incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problem cümlesi ve alt problemlere cevap aranmıştır.

1.3 Problem Cümlesi

Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ), Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) programı eğitimi gören öğrencilerin empatik eğilim ve duyguları ifade etmeleri cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, annenin davranış biçimi ve babanın davranış biçimi değişkenlerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir ?

1.4 Alt Problemler

1) Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı eğitimi gören öğrencilerin empatik eğilim ve duyguları ifade etmeleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

2) Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı eğitimi gören öğrencilerin empatik eğilim ve duyguları ifade etmeleri;

- a) cinsiyet,
- b) yaş,
- c) sınıf düzeyi,
- d) ailenin sosyo-ekonomik düzeyi,
- e) annenin eğitim düzeyi,
- f) babanın eğitim düzeyi,
- g) annenin davranış (tutum) biçimi,
- h) babanın davranış (tutum) biçimi,

değişkenlerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

Yukarıda belirtmiş olduğum problem cümlesine ve alt problemlerine cevap aranmıştır.

1.5 Araştırmanın Önemi

Psikolojik yardım mesleği olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık'ta, aday psikolojik danışmanların, mesleklerinin gereği olarak diğer mesleklerde çalışan kişilere göre daha çok empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeylerine sahip olmaları beklenilmektedir. Bu nedenle bu meslek alanına hizmet edecek olan aday psikolojik danışmanların empatik eğilimlerini ve duygularını ifade etme düzeylerini bazı değişkenlere göre (anne - baba tutumları, anne - baba eğitim

seviyesi, sosyo- ekonomik düzey, gelir düzeyi, yaş ve cinsiyet) açısından ele alınıp incelenmesi, araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bu araştırmayla birlikte aday psikolojik danışmanların empatik eğilimleri ve duyguları ifade etme düzeylerinin incelenmesi ve gereksinimlerinin belirlenmesi de araştırmanın bir diğer önemli noktasıdır. Bir kişinin empatik eğilim, empatik beceri ve duygularını fark edip ifade etme becerilerine sahip olmasının, yardım etme davranışlarını ortaya çıkarmada önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir (Acun Kapıkıran vd., 2010). Anne baba tutumlarına göre, empati gelişiminde ebeveyn ve çevresindeki kişilerin tavırları da oldukça önem taşımaktadır (Bingöl ve Uysal, 2015). Cinsiyet açısından ise, anne babaların kızlara daha empatik davranışlarda bulunmaları onların empatik davranışlarının artmasını sağladığını vurgulanmaktadır (McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991). Bu nedenle araştırmada anne baba tutumları, anne baba eğitim seviyesi, sosyo - ekonomik düzey, yaş ve cinsiyet birlikte ele alınarak incelenecektir. Kişinin kendi duygularını tanıması, tanımlama güdüsü ve becerisi onun empatik tepki vermesini kolaylaştırmaktadır (Bingöl ve Uysal, 2015). Ayrıca bu alanda çalışan psikolojik danışmanlara ve çalışacak olan aday psikolojik danışmanlara yön vermek ve bilgi vermek açısından önemlidir. Psikolojik danışmanların, sahip olması gereken en önemli terapötik beceriler arasında empatik eğilim ve duyguları ifade etme becerilerinin önemli ve gerekli olmasından dolayı, empati ve duyguları ifade etme kavramları da birlikte ele alınarak incelenecektir. Bu sebeptendir ki bu iki kavramların birlikte ele alınmasının, bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara katkı sağlayacağı özellikle de psikolojik danışmanlara yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Aday psikolojik danışmanların kişilik özellikleri, empatik eğilimleri ve duygularını ifade etme düzeyleri etkili aynı zamanda ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde ve değerlendirildiğinde elde edilen

sonuçlar bundan sonraki yapılacak çalışmalara katkı sağlayabilir. Ayrıca psikolojik danışmanların, kendi kişisel özelliklerinin farkında olması, psikolojik yardım becerilerine olumlu katkı sağlayacağı dūřunulur. Özellikle psikolojik danışma esnasında, duygu dūřünce ve davranışların gözlemlenmesi ve değerlendirilmesinin danışma sūrecini olumlu etkileyeceği dūřünölmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde de böyle bir araştırma yapılması, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ęrencilerinin, danışmanlık becerileri derslerine ek olarak, kendileri hakkında öz değerlendirme ve öz eleştiri yapmaları konusunda, farkındalıklarının artırılmasına katkı sağlayacak ve de bu örnek çalışmanın paylaşılmasıyla beraber, empatik eğilim ve duyguları ifade etme ile ilgili i görü kazanmalarına da yardımcı olabilecektir. Ayrıca alan yazınla beraber, bulgular tartışılarak sonuçlar ve önerilerin aktarılacağı dūřunölmektedir.

1.6 Varsayımlar (Sayıtlar)

1. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin, anket sorularına ve ölçek maddelerine doğru ve içten yanıt verdikleri varsayılmaktadır.
2. Araştırma örnekleminin, evreni temsil edeceği varsayılmaktadır.
3. Araştırmada kullanılan tüm öleme araçları, ölçütleri özellikleri bakımından geçerli ve güvenilirlidirler.
4. Araştırmaya katılan tüm öğrenciler, tüm soruları kendi istek ve iradeleri ile cevaplamışlardır.
5. Bu konuda yapılan literatür taraması, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliliği açısından yeterlidir.

1.7 Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, 2016 - 2017 öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

2. Araştırmaya konu olan kavramlar ve kullanılan "Cambridge Davranış Ölçeği" (Empati Ölçeği) ve Duyguları İfade Etme Ölçeği ile sınırlıdır.

1.8 Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda belirtilmiştir.

Psikolojik Danışman: Bireyin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki alanlardaki gelişimini kolaylaştırmak, bu alanlarda karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmesini sağlamak ve ruh sağlığını güçlendirmek amacıyla bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve sistemsel müdahale stratejilerini uygulayan, "Rehberlik ve Psikolojik Danışma" alanında lisans veya lisans üstü eğitim almış kişidir (Gümüšoğlu, 2012)

Rehberlik: Rehberlik, bireyin verimli bir şekilde gelişmesine ve doyum verici uyumlar sağlamasına gerekli olan tercihleri, yorumları, planları yapmasına, kararları vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel bir yardımdır (Tan, 1992).

Psikolojik Danışmanlık: Psikolojik danışma, bireylerin kendilerini tanımalarına, anlamalarına, problemlerini çözebilmek için gerçekçi kararlar almalarına, geleceğe yönelik hedefler belirleme, çevrelerindeki fırsatları tanıma, kapasitelerini geliştirme, çevresindeki kişilerle sağlıklı ilişki kurup uyum sağlama ve bireyin kendisini gerçekleştirebilmesine yardımcı olmaktır (Kuzgun, 1993).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık: Yeşilyaprak (2016), Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığı, "Bireyin kendini tanıması, anlaması, sahip olduğu gizil güçleri keşfetmesi, geliştirmesi ve bulunduğu topluma aktif uyum sağlayarak kendini gerçekleştirmesi için sistematik olarak ve profesyonellerce sürdürülen psikolojik yardım hizmetidir." biçiminde tanımlamaktadır.

Empati: "Empati, bir insanın kendisini karşısında ki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak tanımlamasıdır" (Dökmen, 2015).

Empatik Eğilim: Bireyin karşısındaki kişiyle kuracağı empatik ilişkinin duygusal yönünü oluşturmaktadır (Mete ve Gerçek, 2005).

Empatik Beceri: Bireyin empati kurabilme durumudur (Karaca, Açıkgoz ve Akkuş, 2013)

Duygu: "Kişinin belirli bir alanda algıladıkları, hissettikleri, onun fenomenal alan içindeki istekleri, heyecan uyandıran iç yaşantıları." (Dökmen, 2015).

Duyguları İfade Etme: "Duygunun varlığını göstermek için başka birine doğru yapılan hareket ve seslerdir." (Dönmez, 2007).

Duyguları Fark Etme: Bireylerin duygularını anlaması açıklaması tanımlaması ve fark etmesiyle birlikte karşındaki kişiye aktarabilme becerisidir.

Bölüm 2

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde, çalışmanın ana başlıklarını içeren kavramlar, empati kavramının tarihçesi, empati kavramının tanımı, empatinin işlevsel tanımları, empatinin bazı kavramlarla ilişkisi (sempati, iletişim, özdeşim, psikoterapi vb.), empatik eğilim ve empatik beceriyi inceleyen teoriler, aşamalı empatik basamakları, empatik dinleme, empati gelişimi, empati eğitimi, psikolojik danışmanlık eğitiminde kullanılacak empati eğitim teknikleri, psikolojik danışma alanında empati, duygular, duyguların tarihçesi, duyguların tanımı, insan yaşamında duyguların önemi, duyguları fark etme, duyguları ifade etme, duyguları ifade etmenin kişiler arası ilişkiler üzerindeki etkisi, duygu, düşünce ve davranış ilişkisi, psikolojik danışma alanında duygular, duygusal içeriğe tepki vermenin önemi, duyguları yansıtma ve duygusal gelişimleri inceleyen teoriler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra ise empati ve duyguları ifade etme ile ilgili yurt içinde ve yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile İlgili Kurumsal Açıklamalar

Bu araştırmanın ana konusu olan, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme konusuna geçmeden önce, araştırmanın yapıldığı örneklemin oluşturmuş olduğu (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık) programın, amaç ve işlevlerinin yanı sıra çalıştıkları kurumlardaki görev tanımı aşağıda sunulmuştur.

2.1.1 Psikolojik Danışma ve Rehberlik Nedir

Leissenger (1969)'a göre rehberlik, bir kişinin var olan problemlerinin üstesinden gelebilmesi için uzman kişilerden yardım almasıdır. Böylece kişiye sorunlarıyla ilgili iç görü kazanması, daha iyi ve farklı bir bakış açısıyla bakabilmesine yardımcı olmak ve sohbet etmek amaçlanmıştır (Bond,2010; Çev. Yeşilyaprak, 2013). Tan (1992), "Rehberlik, bireyin en verimli bir şekilde gelişmesine ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları, planları yapmasına ve kararları vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel bir yardımdır." biçiminde tanımlar. Kepçeoğlu (1994) ise, "Rehberlik, kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirmesi için uzman kişilerce bireye yapılan psikolojik yardımlardır" biçiminde bir tanım yapar. Yeşilyaprak (2012)'a göre rehberlik, bireyin her yönüyle gelişimini ve uyumunu sağlamaya yönelik sistemli ve profesyonel bir yardım hizmetidir. Amaç ise bireyin kendini gerçekleştirmesidir.

Gibson ve Mitchell (1981)'a göre psikolojik danışma, "Bireyin gelişimi uyumu, problem çözme ve karar verme gereksinimlerine odaklanan, birebir yapılan bir yardım ilişkisidir." biçiminde tanımlanır. Yine Gibson ve Mitchell (1981), psikolojik danışma, "Bireyin karar verme ihtiyaçlarını karşılayarak, gelişim ve uyumunu sürdürmesine yardımcı olmak amacıyla bireyle yüz yüze kurulan psikolojik yardım ilişkisidir." biçiminde kaydeder. Kuzgun (1993)'a göre, psikolojik danışma, bireylerin kendilerini tanımalarına, anlamalarına, problemlerini çözebilmek için gerçekçi kararlar almalarına, geleceğe yönelik hedefler belirleme, çevrelerindeki fırsatları tanıma, kapasitelerini geliştirme, çevresindeki kişilerle

sağlıklı ilişki kurup uyum sağlama ve bireyin kendisini gerçekleştirebilmesine yardımcı olmaktır. Gladding (2000), Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (ACA)'ndeki psikolojik danışma tanımlarını açıklamıştır. Buna göre; psikolojik danışma, bireyleri kişisel, mesleki, sosyal, eğitsel konularda geliştirerek bireyleri daha etkili düşünme, davranma ve hissetmeyi içine alarak ve uzman kişilerce yürütülen bir yardım mesleğidir.

Uluslararası Danışmanlık Derneği (IAC) (2003)'ne göre "Psikolojik Danışmanlık, başkalarıyla ilişki kurarak, onları kişisel olarak memnun edici ve donanımlı yaşamaya yönelik çalışmaya ve keşfedilecek fırsatlar sağlama amacına karşılık veren bir meslek olarak tanımlanabilir." Ayrıca Psikolojik Danışmanlık bireylere, gençlere, yetişkinlere, çiftlere, ailelere ve gruplar arası kişilere uygulanabilirliğinin yanında çok farklı ortam ve bağlamlarda da kullanılabilen geniş kapsamlı bir yardım sürecidir. Yıldırım (2010)'a göre psikolojik danışma, bireyi ve içinde yaşadığı hayatı anlamayı, anlamlandırmayı ve bireye aktarabilmeyi amaçlayan bir yardım sürecidir. Meslek ve Yasal Düzenlemeler Komisyonuna göre psikolojik danışma: "Bireyin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki alanlardaki gelişimini kolaylaştırmak, bu alanlarda karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmesini sağlamak ve ruh sağlığını güçlendirmek amacıyla bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve sistemsel müdahale stratejilerinin uygulandığı profesyonel bir yardımdır."

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (Türk- PDR-DER, 2011)'ne göre "Rehberlik ve psikolojik danışmanlık yardım hizmetlerini amaçlayan meslekler arasında kendine özgü bir yeri olan ve kişilerin daha bilinçli, güçlü ve yaratıcı bir biçimde yetiştirilmesine hizmet veren bir meslek dalıdır." (Syf. 4). Yeşilyaprak (2016)'a göre Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık: "Bireyin kendini tanıması, anlaması, sahip olduğu gizil güçleri keşfetmesi, geliştirmesi ve bulunduğu

topluma aktif uyum sağlayarak kendini gerçekleştirmesi için sistematik olarak ve profesyonellerce sürdürülen psikolojik yardım hizmetidir."

Bu yardımı alan kişiye "danışan" yardımı veren uzmana ise "psikolojik danışman" denir. Psikolojik danışma hizmetlerinde kendini tanıma, geliştirme, çeşitli uyum sorunlarını çözmek, başarısızlık, karar vermede güçlük vb. problemlere çözüm bulmaya çalışılmaktadır. Psikolojik yardım ilişkisi bir süreçtir. Bu süreç içerisinde bireye kendini ve sorunlarını gerçekçi bir gözle görmesi ve uygun çözümler bulunması için yardım edilmektedir. Ayrıca psikolojik danışma hizmetleri, rehberlik hizmetlerinin merkezini oluşturmaktadır. Tüm rehberlik hizmetleri psikolojik danışma anlayışı ve yaklaşımı içinde verilmektedir. Bu alanı isimlendirirken sadece "Rehberlik" yerine "Psikolojik Danışma ve Rehberlik" veya tam tersi tercih edilmektedir (Yeşilyaprak, 2012).

Pamuk ve Yıldırım (2016) ise Psikolojik danışma hizmetlerinin amacının, danışanın farkındalık geliştirmesine yardımcı olmak ve problemlerine çözüm bulmak olduğunu belirtirler. Bilimsel ve profesyonel yardım sürecinde ise, danışanlardan beklenen; "Kendilerini ve yaşamlarını, yapabileceklerini ve yapamayacaklarını, olanaklı olan ile imkansız farklı bir ortamda farklılık oluşturacak şekilde gözden geçirmek için başlattıkları motivasyon ve cesaretlerdir." biçiminde ifade edilir (Syf. 6). Acar Voltan (2017) göre ise, psikolojik danışma uygulamalarında terapötik sürecin başlaması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasındaki en önemli unsurlardan biri psikolojik danışmanın sahip olduğu özellikleridir.

2.1.2 Psikolojik Danışman Kimdir?

Bireyin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki alanlardaki gelişimini kolaylaştırmak, bu alanlarda karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmesini sağlamak ve ruh sağlığını güçlendirmek amacıyla bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve sistemsel müdahale stratejilerini uygulayan, "Rehberlik ve Psikolojik Danışma" alanında lisans veya lisans üstü eğitim almış kişidir (Gümüšoğlu, 2012). Acar Voltan (2017)'a göre ise, psikolojik danışman terapötik süreçte danışanlara yardım etme becerisi konusunda uzman olan kişidir.

2.1.3 Psikolojik Danışmanın Görev Sorumluluk ve Özellikleri

Corey (2008), etkili psikolojik danışmanların kişilik özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. Etkili bir psikolojik danışman güçlü bir kişilik yapısına sahip olup kendi kişisel özelliklerini tanımaya çalışır. (Kim olduklarını, sınırlarını, hayattaki beklentilerini ve neyin ihtiyaç olduğunu gerekli olduğunu bilirler.)

2. Kendilerine saygı duyarlar. (Psikolojik danışman kendisini değerli bularak dayanıklılıklarını koruyarak, yardım edip sevebilir.)

3. Kendi güçlerini tanımayı ve kabul etmeyi başarabilirler. (Kendilerini başkalarıyla eşit görürler ve kendileriyle birlikte başkalarının da, kendilerini güçlü hissetmelerini sağlayabilirler.)

4. Değişime açıktırlar. (İstekli ve cesaretli olup nasıl bir değişiklik gerçekleştirmek istedikleri konusunda karar verebilir ve çaba gösterebilirler.)

5. Yaşamlarını biçimlendirecek tercihler yaparlar. (Kendileri ve başkaları ile ilgili vermiş oldukları kararların farkında olup, gerektiği zaman önceden aldıkları kararları gözden geçirebilirler.)

6. Kendilerini yaşama bağlı hissederler ve yaşama yönelik tercihler yaparlar. (Yaşama ve yaşamın içinde olma yönünde isteklilik gösterirler.)

7. Otantik, samimi ve dürüsttürler

8. İnce bir mizah anlayışları vardır. (Olaylara farklı bakış açılarıyla bakabilirler özellikle zayıf yönlerini ele alarak kendilerini eleştirmeye açıktırlar.)

9. Yanlış yaptıkları zaman fark edip itiraf ederler. (Yaptıkları hataları fark edip kabul ederler.)

10. Genellikle içinde bulunulan ana, odaklanarak yaşarlar. (Anı değerlendirmeyi başarırlar ve karşlarındaki kişilere de içinde buldukları anı yaşatabilirler.)

11. Kültürün etkisini takdir etme (Kültürel etkenlerin farkındadırlar ve diğer kültürlerden etkilenen farklı değerlere saygı gösterirler ayrıca yetiştirilme tarzı, sosyal düzey ve cinsiyet ile ilgili farklılıklara karşı saygı duyar ve duyarlı olurlar.)

12. Başkalarının mutluluğuyla, gerçekten ilgilenme (Saygı, ilgi, güven gösterip başkalarına gerçekten değer verirler.)

13. İşe derinden bağlanma ve yaptıkları işten anlam çıkarma.

14. İlişkilerde sağlıklı sınırlar yürütebilme. (Danışanlar için çaba gösterme ve iş dışında danışanlara ait problemlerin gizli tutulması ayrıca iş dışında danışanlarla problem dışında görüşmeyerek dengeyi sağlamak sürdürmek ve "hayır" diyebilmek.)

15. Danışanlarla etkili bir terapötik ilişki kurabilme ve sürdürülebilir becerisi

16. Kendi yaşantı ve tepkilerini kontrol edebilme.

17. Danışanlara yardım etmede danışanların gereksinimleri göz önünde bulundurularak en uygun tekniklerin kullanılması (Corey, 2008 Çvr. Ergene, 2015, Syf. 22- 23).

Etkili ve sağlıklı bir psikolojik danışma sürecinin gerçekleştirilebilmesi için psikolojik danışmanların sahip olması gereken kişilik özelliklerine dair yapılan ilk araştırmalar incelendiğinde, psikolojik danışmanın açık fikirli olması, bilişsel esnekliğe sahip olması, duyguları anlayarak, duygularla ilgili iletişim kurmaya istekli olması ve yüksek öz saygıya sahip olması gibi özelliklerin yer aldığı görülmektedir (Eysenck 1952; Allen 1967; Sprinthall, Whiteley ve Mosher 1966). Yalçın (2006) psikolojik danışmanı, kişisel özellikleri ve psikolojik danışma becerileri altında iki farklı boyutta incelenmektedir. Kişisel özellikler, psikolojik danışmanın duygu ve düşüncelerini fark etmesi, kültürel ve değerler sistemine bağlı ve tutarlı olması, kendini tanıması ve keşfetmesi, kendini olduğu gibi kabul etmesi, açık fikirli olması ve etkili kişiler arası ilişki ve iletişim kurabilmesi konularını barındırır. Psikolojik danışma becerileri ise, danışanı anlayabilmek, empati kurabilmek, duyguları fark edip ifade etmek, danışanların farkındalıklarını artırmak, kendini gerçekleştirebilmelerine yardımcı olmak ve danışanı olduğu gibi kabul etmek gibi konuları içerir. Yine Corey (2008), psikolojik danışmanlık mesleğini etkili ve sağlıklı bir şekilde yürütebilmek için şu özelliklerin bulunması gerektiğini vurgulamaktadır, otantik olmak, içten olmak, samimi olmak, anı yaşayabilmek, kendine saygı duymak, kendi olmaktan hoşlanmak, kendi gücünü tanımak, kabul etmek, değişime açık olmak, hayata bağlı olmak, hayatını değiştirebilecek tercihler yapabilmek vb. özelliklere sahip olunması gerektiğini belirtmektedir. Ratts, Singh, Nassar- Mcmiallan, Butler, Mccullough ve Hipolito Delgado (2015) göre, günümüzde ise, etkili psikolojik danışmanın özellikleri çok

kültürlü ve sosyal adaletli danışmanlık yeterlilikleri olarak dikkat çekmektedir. Çakar (2017) ise, psikolojik danışmanın sahip olması gereken en önemli özellik danışanlarının problemlerini anlayabilecek ve bu problemlerin çözümüne katkı sağlayabilecek yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Yayla ve İkiz (2017), etkili bir psikolojik danışmanın sahip olması gereken en önemli özelliğin duygularını anlaması ve ifade etmesi açısından kendini tanıması, kişilik özellikleri ile terapötik sürecin bütünleştirilebilmesiyle de etkili bir süreci sağlayabilmesi olarak kaydetmektedir.

Cormier ve Hackney (2005)'e göre psikolojik danışmanlar aşağıdaki ilkeleri benimserler:

1. Psikolojik danışma; danışanların duygularına, düşüncelerine, davranışlarına ve sosyal sistemlerine tepki verirler.
2. Psikolojik danışma; danışanların temel bir kabulünü içeren bir tutum ya da çerçeveye dayanır.
3. Psikolojik danışma; gizlilik ve mahremiyet ile tanımlanır.
4. Psikolojik danışma; zorlayıcı değildir gönüllülük esasına dayanmaktadır.
5. Psikolojik danışma; psikolojik danışmandan çok danışanın ihtiyaçları ve anlattıklarına odaklanır.
6. Psikolojik danışma; çok kültürlü bir deneyimdir (Syf. 5).

Türk PDR- DER Etik Kurallar Kitapçığı (2011)'nda temel ilkelerin, amacı "psikolojik danışmanların, mesleklerin en üst düzeyde etik kurallara uygun bir biçimde yürütmelerini sağlamaktır". Kitapçığa göre, "psikolojik danışmanların benimsemeleri gereken başlıca temel ilkeler ise; 1. Yetkinlik (yeterlilik, ehliyet) 2. Dürüstlük 3. Duyarlı ve saygılı olmak, 4. Bireysel ve kültürel farklılıklara

duyarlılık, 5. Toplumsal sorumluluk 6. Mesleki ve bilimsel sorumluluk olarak belirlenmiştir" (Syf. 8).

2.1.4 Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Sunulan Yerler

Kepçeoğlu (1994)'na göre Rehberlik ve Psikolojik danışmanlık hizmetleri yirminci yüzyılın başlarında bireylerin mesleki yeterliliklerini belirleyerek uygun meslek veya mesleklere yönlendirilmesi süreciyle başlamıştır. Özgüven (2000), göre ise Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık hizmetlerinin ortaya çıkmasında, özellikle 21. yüzyıldaki gelişmelerin önemli rol oynadığını belirtmektedir. Bu gelişmeler; bilimsel ve toplumsal değişimler, eğitimde bireysel farklılıklara verilen önemin artması, bireyin kendini gerçekleştirilmesine yönelik verilen değerin artması, öğrenci merkezli eğitime geçiş, bireyin bütün yönleriyle gelişmesine yönelik verilen önemin artması ve bilgi toplumuna geçiş vb. şeklinde sıralanmış, aynı zamanda büyük önem taşıdığı kaydedilmiştir. Bugün ise hızla gelişen ve değişen dünyamızla birlikte psikolojik yardım mesleklerine olan ihtiyaçların giderek artması, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık hizmetlerini eğitim, sağlık, askeri alanlar, sosyal hizmet kuruluşları ve endüstriye kadar bir çok alana yaymış ve etkinliğini sürdürmektedir (Seçer, Ay, Ozan ve Yılmaz, 2014).

Psikolojik danışmanların çalıştıkları örnek ortamlar ve sundukları hizmetler aşağıda verilmektedir.

Okul Ortamı: Liselerin yanı sıra ilkokul ve ortaokullarda da okul psikolojik danışmanlar hizmet vermektedir. İlkokulda hizmet veren psikolojik danışmanlar öğrencilerle birlikte bireyle psikolojik danışma yapmalarının yanı sıra genellikle okul ortamına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Sınıf rehberliği, küçük gruplarla psikolojik danışma ve aile-öğretmen konferansı gibi önleyici ve gelişimsel rehberlik programları ve etkinlikleri yaparlar. Ortaokulda hizmet veren psikolojik

danışmanlar öğretmen ve ailelerle daha az, bireysel ve grup çalışmalarıyla öğrencilerle daha çok zaman geçirmektedirler. Bu küçük değişimin nedeni, erinlik çağındaki gençlerin gelişimsel değişiklikleri, kendini keşfetme ve kimlik arayışıdır. Lisede yürütülen psikolojik danışma hizmetleri ise, öğrencileri bir birey olarak ele almaktadır. Kariyer seçimi, üniversiteye geçiş, kişilerarası sorunlar, aile ile ilgili sorunlar, madde kullanımı ve kişisel kimlik gibi konular ele alınarak yürütülmektedir. Okul düzeyinin yanı sıra , okul psikolojik danışmanları öğrenciler, aileler idareciler ve toplumla işbirliği içinde çalışırlar (Doğan ve Yaka, 2013). Eğitim süresince psikolojik danışmanların verdikleri hizmetler öğrencinin gelişimine ve uyumuna yardım etmeye yönelik çalışmalardır (Korkut, 2007; Yeşilyaprak, 2012).

Üniversite Ortamı: Yüksek öğrenim kurumlarında hizmet veren psikolojik danışmanlar, öğrenci işleri ile ilgili yurtlar, kariyer hizmetleri, akademik danışmanlık ve benzeri bölümlerde çalışarak hizmet verirler. Kişisel uyum, kariyer gelişimi krize müdahale ve madde kullanımı gibi çok çeşitli problemler ele alınmaktadır. Ayrıca kaygı, depresyon, intihar girişimi, yeme bozukluğu ve travma gibi patolojik sorunları da ele alarak hizmet vermektedirler (Doğan ve Yaka, 2013).

Toplum Hizmetleri Ortamı: Toplum hizmetleri ortamında çalışan psikolojik danışmanlar çoğunlukla yüksek lisans derecesine sahip sosyal çalışmacılar veya ruh sağlığı psikolojik danışmanlarıdır. Toplum hizmetleri ortamlarına örnek olarak, aile hizmet ortamları, gençlik hizmetleri, ruh sağlığı merkezleri, kadın sığınma evleri, yaşlı bakım evi, çocuk esirgeme yurtları, evsiz hizmetleri, barınaklar ve maddeyi kötüye kullanma merkezlerindeki hizmetler örnek gösterilebilir. Psikolojik

danışmanın toplum ve sosyal ortamlarda verdiği hizmetler ise, ailelere ve gruplara psikoterapi hizmetidir (Doğan ve Yaka, 2013).

Endüstri ve İstihdam Ortamı: Psikolojik danışma hizmetleri, ilk önce istihdam ortamı içinde ya da bir psikolojik danışma bürosu ile yapılan özel bir sözleşme ile uygulanan Çalışan Destek Programları (ÇDP) biçiminde hizmet vermektedir. ÇDP maddeyi kötüye kullanma sorunlarının tedavisinde, birey çift ve aile sorunlarını kapsayan alanlara hizmet verilmektedir. Diğer bir hizmet türü ise, yeniden yerleştirme psikolojik danışmanlığı hizmetidir. Yeniden yerleştirme hizmetlerinde psikolojik danışmanlar, iş sahibi olma, işsiz kalma, iş değiştirme vb. süreçleri ele alarak bireye yardım hizmeti sunulmaktadır (Doğan ve Yaka, 2013). Power ve Rothausen (2003)'a göre ise endüstri ortamında hizmet veren psikolojik danışmanlar, kariyer ile ilgili problemlere ve birey ile iş rolleri arasındaki etkileşime odaklanmaktadır.

Sağlık ve Rehabilitasyon Ortamı: Bu alanda hizmet veren psikolojik danışmanlar hastane, bakımevleri, rehabilitasyon merkezleri, davranışsal tıp bölümleri, klinikler ve benzeri sağlık ortamlarında çalışmaktadırlar. Bu ortamlarda hizmet veren psikolojik danışmanların rolü çeşitlilik göstermektedir. Hastalar, hastaların aileleri ile psikolojik danışma yaparak kriz yönetimi, ölümcül derecede hasta olanlarla yas çalışması, kronik hastalıkları olan hastalar ve fiziksel zorlukları olan kişiler için psikolojik ve eğitimsel müdahaleler verilmektedir. Sağlık ortamında çalışan psikolojik danışmanlar bireylere, ailelere ve hastalara iyilik hali konusunda etkili bir şekilde yardımcı olunur. Hem fiziksel hem davranışsal hem de ruhsal işlevler bütünleştirilerek hizmet verilmektedir. Örneğin ilaç tedavisini kabul etmeyen hasta, ağrı kontrolü için sorumluluk almayı öğretme, olumsuz düşünce ve

duyguları azaltma vb. önleyici, bilgilendirici ve psikoeğitimsel hizmetler verilmektedir (Doğan ve Yaka, 2013).

2.2 Empati ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde, empati ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.2.1 Empati Kavramının Tarihçesi

Bugün kullanılmakta olan "empati" (empathy) teriminin iki kurucusu bulunmaktadır. Bunlar; Almandaki "einfühlung" ve Eski Yunandaki "empathia" terimidir. Empati teriminin ortaya çıkışı, Almandaki, estetik ve psikoloji alanındaki çalışmalar kapsamında "einfühlung" adı verilen bir kavramın ortaya atılmasıyla başlamıştır. Bu kavramı ilk kullanan, Alman psikolog Theodor Lipps'tir. 1897 yılında Lipps, "einfühlung" (empati) şöyle tanımlamıştır: "Bir insanın, kendisini karşısındaki bir nesneye örneğin bir sanat eserine yansıtması, kendini onun içinde ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak (özümseyerek) anlaması sürecine "einfühlung" (empati) adı verilir" (Barrett-Lennard,1981 ve Wispe, 1986; Sfy. 367). Lipps 1897'den sonraki çalışmalarında ise, nesnelere birlikte bireylerin algılanması sırasında da "einfühlung" (empati)'un ortaya çıkabileceğinden söz etmiştir (Dökmen, 2015).

1909 yılında Tichener, "einfühlung" (empati) terimini, eski Yunandaki "empathia" teriminden de yararlanarak İngilizceye "empathy" olarak tercüme etti. (Yunandaki "em" "içine" anlamı, "pathia" ise "algılama" anlamı taşıyordu). Böylece empati psikoloji ve psikiyatri literatüründe yerini almaya başlamıştır (Dökmen, 2015). Ayrıca empati kavramı tarihte ise, ilk olarak Aristo'nun eserinde yer almıştır (Ersoy & Köşger, 2016).

Empati ile ilgili bilimsel yayınlar incelendiğinde, farklı araştırmacıların, çeşitli yıllarda empatiyi farklı şekillerde tanımladıkları görülmektedir. Fakat bazı araştırmacılar, empatinin yeterince iyi bir şekilde açıklanıp tanımlanmadığı konusuna dikkat çekerken, yapılan tanımlar arasında da tutarlılık bulunmadığını belirtmektedirler (Lannotti, 1975; Hickson; 1985). Empatiye ilişkin tanımların, yıllar içerisinde üç temel aşamadan geçtiği görülmektedir (Batson, Fultz ve Schoenrade, 1987; Dökmen, 1988b). Bu aşamalar; (1) 1950'lerin sonlarına kadar, empati, bilişsel nitelikli bir kavram olarak ele alınmış, "empati ölçümü" adı altında daha çok kişilerin birbirlerinin kişilik özelliklerini nasıl algıladıkları ölçülmüştür. (2) 1960'lı yıllarda ise empatinin bilişsel boyutunun yanı sıra duygusal boyutu da ele alınarak vurgulanmıştır; bireyin karşısındaki kişi gibi hissetmesi, empati olarak kabul edilmiştir. (3) 1970'lerde ise empati, 1960'lara göre daha kısıtlı anlamda kullanılmaya başlanmış, herhangi bir kişinin belirli bir duygusunu anlamak ve bu durumu ona iletme sürecine "empati" adı verilmiştir (Dökmen, 2015).

Empati kavramı, Rogers'ın öncesinde teori iken ondan sonra yeniden keşfedilerek bilişsel bir yetenek olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylece sempatiden kaynaklanan sınırlamanın, ilerleme yolunu empati açmıştır. 1949'dan sonra empati, psikoterapide ve psikolojik danışmada önem kazanmaya başladı (Kiraz, 2011).

Günümüzde ise "empati" denildiği zaman akla gelen ilk isim Carl Rogers ve empatiye ilişkin yaptığı çalışmaları gelmektedir (Dökmen, 2015; Kiraz, 2011). Rogers, farklı yıllarda empatiyi çeşitli şekillerde tanımlamıştır. Rogers'ın 70'li yıllara taşıdığı empati anlayışı ise, bugün birçok araştırmacının üzerinde uzlaştığı bir tanıma dönüşmüştür. Söz konusu tanım şöyledir: "Bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin

duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecine "empati" adı verilir (Rogers, 1975 Çev. Akkoyun, 1983, Syf. 106- 107).

2.2.2 Empati Kavramının Tanımı

Rogers (1957)'a göre empati, danışanın özel dünyasını sanki kendi dünyasındaymış gibi hissederek niteliğini kaybetmeden karşısındaki kişiye aktarmaktır. Ayrıca "danışanın dünyası terapistte bu denli açık olduğunda ve bu dünyada özgürce hareket edebildiğinde, terapist, danışanlarca bilinenleri açıkça anladığını ve danışanın bilincinde olmadığı ancak yaşadıklarını da danışana iletir." Akkoyun (1983)'a göre empati, bir kişinin özel algısına girmek onunla tümüyle birlikte olmak karmaşık, zorlu, sorumluluk isteyen, güçlükle anlaşılabilen ve nazik bir varoluş şeklidir. Kalliopuska (1992)'a göre ise empati, bireylerin günlük yaşamda özellikle kişilerarası ilişkilerde birbirlerini daha kolay anlamalarına ve doğru bir şekilde anlamalarına yardımcı olan bir beceridir.

Cotton (1992)'a göre empati kavramı, bireylerin karşısındaki kişilerin sezgilerini, hislerini duygu, düşünce ve fikirlerini anlayabilme becerisidir. Watson (2002) empati kavramını, yardım etme davranışlarında, karşılıklı ilişkilerde ve farklı yolları belirleyip farklı amaçlarla kullanılan önemli bir beceridir. Empatinin etkili bir şekilde kullanılması ve danışanın anlaşılması, danışanın kendini güvende hissetmesine ve yardım etme sürecini de hızlandırmasına yardımcı olmaktadır. Böylece, empatinin seans boyunca etkili bir şekilde kullanılması, erken sonlandırmayı azaltmakta ve danışanın kendisini keşfetmesini desteklemektedir (Bohart, Elliott, Greenberg & Watson, 2002).

Barrett- Lennard (1993)'a göre, birey ile empati kurma sürecinin dört aşamadan geçtiğini belirtmektedir. Birinci aşama bireyin duygularını fark etmesi ve anlaması, ikinci aşama iletişim kurması, üçüncü aşama bireyin dinlendiğini ve anlaşıldığını hissetmesi ve dördüncü aşama ise, bireyin kendini ifade etmesidir.

Bebek (2012) empatiyi, bireyin hem kendisini hem de başkalarını sorgulaması gereken karmaşık ve çok çeşitli bir beceri olarak tanımlar. Elikesik ve Alım (2013)'e göre empati, bireylerdeki merhamet duygularını geliştiren ve bireylerin davranışlarında etkili bir role de sahip bir beceridir. Kesicioğlu ve Güven (2014)'e göre empati, psikolojik danışmanların sahip olması gereken en önemli beceriler arasında yer almaktadır. Empatik beceriye sahip olan bir kişi kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun gözünden bakabilir. Bu sayede, kişiler kendileri ile empati kuranlar tarafından anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiklerini hissederler.

Çalışkan, Aydın ve Aslander (2014)'a göre empati, karşısındaki kişiyi anlayabilmek için bireyin kendini onun yerine koyması onun bakış açısıyla bakabilmesi duygu ve düşünceleri anlaya bilme becerisidir. Karşısındaki kişiyle empati kurabilen bireyler, iletişimi kolaylaştırarak geliştirmeye de yardımcı olmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, diyebiliriz ki empati, duygu, anlama düşünme, hissetme ve aktarma becerisidir. Bingöl ve Uysal (2015) empatiyi, bireyleri günlük yaşamları içerisinde birbirleriyle yakınlaştıran, sağlıklı iletişim ve etkileşim kurmalarını kolaylaştıran bir unsur olarak tanımlamaktadırlar. Birey karşısındaki kişilerle empati kurduğu zaman, anlaşıldığını hissederek karşısındaki kişi ile daha kolay etkileşim kurar. Anlaşıldığını hisseden birey bu sayede kendini değerli hisseder. Kendisini değerli hisseden kişi karşısındaki kişiye

değer verme ve empati kurma yoluna gider. Karagüven (2015)'e göre empati, bireyin karşısındaki kişiyle konuşarak veya konuşmadan iletişim kurabilmesi, duygu, düşünce ve olaylara onun bakış açısı ile bakıp değerlendirmesidir.

Pala (2008)'ya göre empati, bireyin iletişim kurma esnasında kendisini karşısındaki kişinin yerine koyma, olaylara onun bakış açısıyla bakma, iç dünyasına inerek düşünebilme, hissedebilme, duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama ve aktara bilme becerisidir. Biliyoruz ki empati, duygusal olarak bireyin kendisini başkalarının yerine koyabilme becerisi olduğundan öncelikli olarak bireyin kendi duygularını tanıması gerekmektedir. Vaish, Carpenter ve Tomasello (2009)'a göre empati, bireyin hem kendini hem de karşısındaki kişiyi anlayıp kabul etme becerisidir. Böylece kişinin diğer insanlara karşı toplum tarafından kabul görülmüş davranışlar sergilemesine yardımcı olunur. Yiğit ve Deniz (2012)'e göre empati, bireyi bir bütün olarak ele alma ve yaşamındakileri anlayabilme yeteneğidir. Uğurlu (2013)'ya göre empati, bireyin karşısındaki kişilerin duygularını anlama becerisidir. Ayrıca empati, kişiler arası ilişkilerdeki iletişim sürecini kolaylaştıran ve iletişimin etkisini artıran bir beceri olarak da kabul edilmektedir.

Mutlu, Şentürk ve Zorba (2014)'ya göre empati, bireyin sosyal bir varlık olarak çevresindeki kişilerle iletişim kurabilmesi için gerekli olan bir beceridir. Özellikle empati kavramı bireylerin günlük yaşamlarında ve iletişim esnasında sıklıkla kullandıkları bir kavramdır. Saygılı, Kırıktaş ve Gülsoy (2015)'a göre empati bireylerin yaşanmış ve yaşanacak olaylara, kendilerini karşılarındaki kişilerin yerine koyarak onların gözüyle bakabilmesidir. Arslan (2016) empati'nin, bireylerin günlük yaşamında ve hayatlarının her döneminde diğer kişiler ile anlama ve anlaşılma üzerinde kurduğu iletişimde önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgular. Bireyin sevgi, saygı, hoşgörü, anlayış, karşısındaki kişileri anlama ve

anlaşılmasının temelinde empatik beceri gelmektedir. Örneğin sokakta yürüyen kişilere ve araç kullananlara yaşlı ve engelli bireylere yeteri kadar saygı gösterilmediği bilinmektedir. Bireylerin empati kurmadan gösterdikleri bu davranış, yardıma muhtaç olan kişilerin hayatını zorlaştırmaktadır. Fakat görülüyor ki, empatik beceriye sahip olan bireyler çevresindeki kişilere daha duyarlı ve hassas davranmaktadır. Gönen ve Özer (2016)'e göre empati, bireyin duygusal, sosyal ve davranışsal gelişimleri açısından önemli ve gerekli bir beceridir.

Barrett-Lennard (1962) empatiyi, işlevsel olarak tanımlanmaktadırlar. İlişki envanterinde aşağıda örnekleri verilen bir takım maddeler bulunmaktadır ve bu maddelerle bireylerin empatik olup olmama durumları belirlenmektedir. Bu maddeler; "O, yaşantılarına değer veriyor ve benim hissettiklerimi hissediyor." "O, benim söylediklerimi anlıyor." "O, benim sözlerimi anlıyor, ama ne hissettiğimi anlamıyor." biçiminde sıralanır (Rogers, 1975, Çev: Akkoyun, 1983, Syf. 108).

Cevizci (1996)'ye göre empati, kişinin içsel dünyasındaki düşünce ve hislerini olaylara yansıtması ve kişinin kendini başka bir kişinin yerine koyarak duygularını, düşüncelerini ve isteklerini anlayabilme becerisidir. Bohart ve Greenberg (1997)'e, göre empati iki anlayıştan oluşur. Bunlar; Empatik ilişki: (Danışanın dünyasını doğru bir biçimde duyumsama ve olayları onun gözüyle görebilme, Danışanın yaşantısını anlama) ve İletişimsel uyum: (Aldıklarını sözel olarak danışanla paylaşma, "mış gibi" niteliğini kaybetmeden danışanla birlikte hissetme ve danışanın yaşantısının duygusal yönünü aktarabilme.) olarak belirtilir (Doğan ve Yaka, 2013 Syf. 29).

Rehber ve Atıcı (2009)'ya göre empati, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerini anlamasına yardımcı olan önemli bir beceridir. Bireyin kişiler arası karşılıklı ilişkilerde, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlaması ve kendini onun

yerine koyabilmesi, iletişimi kolaylaştırmanın yanında yaşanan sorunları da azalttığı düşünülmektedir. Köksal (2000)'a göre empati, kişiler arası ilişkilerde bulunması gereken en temel becerilerden biri olup günlük yaşamın her alanında bireyleri birbirlerine yakınlaştırma ve iletişimi kolaylaştırmada önemli bir role sahiptir. Gerlach (2001) ve Cotton (2001) empatiyi, bir kişinin düşüncelerini ruhsal olarak anlamak, bakış açlarına değer vermek, fark etmek ve elde ettiği anlayışı olumlu bir şekilde aktarabilmek olarak tanımlar (Akt. Şakar, 2012). Kışlak ve Çabukça (2002) ise, empati kavramını iç görü içeren bir kavram olarak tanımlar. Birey karşısındaki kişiye empati duyarsa, o kişinin neden öyle davrandığını daha iyi anlayabilir. İkiz (2006)'e göre empati, karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayıp bunu ona iletme sürecidir.

Ersoy ve Köşger (2016)'e göre empati, bir kişinin kendisini başka birinin yerine koyarak, duygu düşünce ve davranışlarını anlamasıdır. Karşımızdaki kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını tam olarak anlayabilmek sağlıklı ikili ilişkilerin de oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kişiler arası sağlıklı bir iletişim ve etkileşim kurulabilmesi için, empatinin önemli olduğu görülmektedir. Dilek (2016), empati kavramını kişiler arası ilişkilerde, bireyin karşısındaki kişinin tepkilerinin anlaya bilme becerisi olarak tanımlar. Durakoğlu ve Gökçearsan (2010), empatinin karşımızdaki kişinin duygu, düşünce ve isteklerini anlayabilme, onun bakış açısı ile bakabilme ve kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, onu anladığını ve anladığını yansıttığını sağladığını vurgulamaktadır.

Karataş (2012)'a göre empati, bireylerin kendileriyle iletişim kuran insanlarla, daha iyi anlaşması ve daha rahat iletişim kurmasıdır. Böylece birey, karşısındaki kişi tarafından dinlendiğini ve anlaşıldığını hisseder ve daha sağlıklı bir iletişime geçer. Acun Kapıkıran, Kapıkıran ve Başaran (2010)'a göre, empati ve

empatik eğilim bireylerin sahip olması gereken önemli bir beceri olup, bireyin yardım etme davranışına açık olması biçiminde tanımlanır. Böylece birey karşısındaki kişileri daha iyi anlar ve etkili iletişim kurar. Terapotik süreçte ise, bu durum, sürece olumlu katkı sağlar.

Ünal (1972); empati kavramını, insanları anlama kabiliyeti olarak tanımlar ve empati terimini üç görüş açısından inceler. Bunlar, Çıkarsama (İnference) Kuramı, Rol Oynama Kuramı ve Heyecan Yayılması Olarak Empatidir. Çıkarsama Kuramında, empati yansıtma olarak ele alınmaktadır. Çıkarsama kuramında en önemli amaç, bireyin kendi duygu ve davranışlarını başka kişilere yansıtmasıdır. Ayrıca kişi kendi düşünce duygu ve heyecanlarıyla birlikte, beden duruşu, şekil ve hareketlerini fark etmektedir. Bu durumda bireyin iç yaşantılarını yansıtmaktadır. Birey başka bir kişide aynı bedensel ve duygusal ifadeleri gördüğü zaman, kendi yaşantıları ile birlikte, o kişide de aynı veya benzer içsel yaşantıların olduğu düşüncesine sahip olabilir. Rol oynama kuramında empatinin, bireyin çevresindeki insanları taklit ederek ve kendisini onların yerine koyarak, çevresindeki kişilerin görüş açılarını kavrayarak onların davranışları ile ilgili beklentiler geliştirdiği vurgulanmaktadır. Heyecan Yayılması Olarak Empati ise, Sullivan'ın ortaya koyduğu bir görüştür. Bu görüş karşımızdaki kişinin heyecanındaki dış belirtileri algıladığımız zaman, aynı heyecanın bireyin içinde de yer almaya başladığını açıklamaktadır.

Moreno empatiyi, başka kişilerin öznel dünyasına girerek etkin bir şekilde davranmak olarak ifade etmektedir. Empatik bir şekilde davranan kişi diğer bireylerin gerçeklerini kavradığı gibi kendi, bilinç alanının da kapsamını genişlettiğini ifade etmektedir. Buna bağlı olarak çoğu zaman var olan durumu hızlı bir şekilde anlama ve uyum sağlamaya çalışmaktır. Ayrıca başka bir kişinin rolüne

girerek o kişiyi empatik bir şekilde temsil etmek, kişinin empati yeteneğinin artmasını sağlamaktadır (Yıldırım, 2005).

Morse, Anderson, Bottorff, Yonge, O'Brien, Solberg ve McIlveen (1992) empati kavramının dört önemli boyutla açıklamaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir; Duygusal Boyut (Bu boyutta birey duygularını hayal yoluyla hissetmektedir.) Moral Boyutu (Bireylerin duygularını anlamak için gerekli olabilecek iç motivasyonu sağlamaktadır.) Bilişsel Boyut (Bu boyutta birey, karşısındaki kişilerin duygularını anlayabilme yeteneğindeki becerilerini farketmektir) Davranışsal Boyut (Aktif ve dikkatli bir şekilde dinleme gibi iletişim becerilerini içermektedir.)

Araştırmalar empati kavramını tanımlarken empatik beceri ve empatik eğilim olarak iki başlıkta ele alırlar. Akar (2014), Empatik eğilimi, doğuştan gelen bir özellik olarak nitelendirirken, empatik beceriye ise daha çok fonksiyonel bir anlam yüklemektedir.

Davis (1980) ve Hoffman (1987)'a göre empati terimi çok boyutludur. Davis'e (1980) empatinin dört boyutu olduğunu kaydeder. Bunlar empatik ilgi, perspektif alma, fantezi ve kişisel strestir. Hoffman (1987) ise, empatinin bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyuttan olduğunu vurgular. Staub (1987) empatinin bilişsel boyuttunu, bireyin karşısındaki kişinin bir durum karşısında neler hissedebileceğini anlamaya çalışmak ve bu hisleri fark edip yansıtmak biçiminde tanımlar. Duygusal boyutu ise, herhangi bir durum karşısında tecrübe yaşayan kişi ile birlikte aynı duyguları hissetmek ve aktarmak olarak tanımlar. Akkoyun (1987) ve Hançerlioğlu (1988)'na göre empati ve empatik beceri, bireyin bilişsel ve duygusal alanlarını içerir ve empatik beceriye sahip kişiler çevresindeki kişilerin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlayıp bunları onarla paylaşabilir. Koç

(2016) empati ve empatik eğilimin, kişilerin birbirlerini anlamasında önemli bir rol taşıdığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda bireyin karşısındaki kişiye empatik bir şekilde yaklaştığı zaman, kişinin duygularını anlaması ve onun yerine kendisini koyabilmesi, iletişimde yaşanan problemleri de en aza indirmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir.

Alisinanoğlu ve Köksal (2000), empatik eğilim ve empatik becerinin günlük yaşamda kişiler arası ilişkilerde insanları birbirine yakınlaştıran ve iletişimi kolaylaştıran önemli bir özellik olduğuna dikkat çekmektedir. Birey, karşısındaki kişi ile empati kurduğu zaman anlaşıldığını aynı zamanda da önemli ve değerli olduğunu hisseder. Karşısındaki kişi tarafından anlaşılma ve önem verildiğini hissetmek, kişiyi rahatlatmakta ve kendisini iyi hissetmesine neden olmaktadır. Ayrıca empatik anlayış, iletişim çatışmalarını da engelleyerek daha olumlu ilişkilerin kurulmasına da zemin hazırlamaktadır.

Mete ve Gerçek (2005)'e göre empati ve empatik eğilim bireyin karşısındaki kişiyle kuracağı empatik ilişkinin duygusal yönünü oluşturmakla birlikte, bireyin empati yapabilme potansiyelini ve becerisini de göstermektedir. Bireylerin karşısındaki kişilerle empati kurabilmesi empatik beceri olarak nitelendirilir. Tuncay ve İl (2009)'e göre empati, psikolojik danışma sürecinde önemli bir beceri olup danışanın duygularını, düşüncelerini ve koşullarını, hem anlaması hem de yansıtması için profesyonelce yapılan bir yardım ilişkisidir. Profesyonel bir yardım ilişkisi olduğu için kişinin ne düşündüğünü, nasıl hissettiğini göstererek bireylerin içsel deneyimlerini fark edip, iç görü kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Çelik ve Çağdaş (2010), empati ve empatik eğilimi, "bireylerin doğuştan getirdiği ve yaşantılar yoluyla bir miktar geliştirebildiği kabul edilen kişiliğin bir parçası olup; kişilerin günlük yaşantıları ve davranışları içerisinde empatik davranışta bulunma

becerisi biçiminde açıklar." Topçu, Baker ve Aydın (2010) empati ve empatik eğilimin bireylerin yaşamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bireylerin davranışlarında değişikliklere de neden olduğunu vurgulamaktadır.

Yeniçeri, Yıldız, Seydaoğulları, Güleç, Çetin ve Baldemir (2015)'e göre empati ve empatik beceri, kişiler arası ilişkilerde sağlıklı iletişim ve etkileşim kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Uysal (2016)' göre empati ve empatik eğilim iki şekilde tanımlanmaktadır. Bunlardan birincisi, Duygusal - Düşünsel Empati Boyutudur. Bu boyutta, "genellikle, insanlara güvenme, bir yakınına derdini anlatıp rahatlama ve çok dostun olması, ferahlatıcılık, girişkenlik, yakınlarıyla sık sık dertleşme, çevresinde sevilen biri olma, film seyrederken bazen gözlerinin yaşarması, insanların film seyrederken bazen ağlamasını tuhaf karşılamamak ve filimler mutlu sona ulaşınca rahatlamak" gibi özellikleri içine alan tutum ve davranışlar ifade edilmektedir. İkinci boyut ise, Düşünsel- Davranışsal Empati Boyutudur. Bu boyut, "Genellikle hayatından memnuniyet, keyfinin yerinde olması ve sıklıkla kendini yalnız hissetme, düşüncelerini ve duygularını başkalarına kolayca iletme ve insanları bencil olarak görme" gibi duygu ve düşünceleri açığa çıkartan empatik eğilimi yansıtmaktadır.

Kabapınar (2015)'a göre empatinin kaynağı öz bilinçtir. Ona göre empati, aynı zamanda bireylerin bakış açılarının fark edildiğini ve anlaşıldığını göstermeye yarayan önemli bir sosyal beceridir. Dökmen (2015)'e göre ise empati şu şekilde tanımlanmaktadır; empati bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Empatinin iki temel bileşene sahip olduğu görülmektedir. Bu bileşenler bilişsel ve duyuşsal bileşenler olarak dikkat çekmektedir. Bireyin, karşısındaki kişinin rolüne girerek onun ne

düşündüğünü anlaması bilişsel nitelikli bir etkinlik, karşısındaki kişinin hissettiklerinin aynısını hissetmesi ise, duygusal nitelikli bir etkinliktir.

Dökmen (2015), bir kişinin karşısındaki kişi ile empati kurabilmesi için gerekli olan üç temel ögeyi aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Syf. 157).

a) Karşısındaki kişi ile empati kuracak olan bir birey kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakabilmelidir. Başka bir ifadeyle, bir kişiyi anlamak için dünyaya onun bakış açısı ile bakmalı, olayları onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışılmalıdır. Bu durumun gerçekleşmesi için de, empati kurmak istenilen kişinin yerine geçerek olaylara onun bakış açısıyla bakılmalıdır (Syf. 157-158).

b) Empati kurmak için, birey karşısındaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru anlaması gerekmektedir. Karşımızdaki kişinin sadece duygularını ve düşüncelerini anlamak yeterli değildir. Empatinin iki temel bileşeni bulunmaktadır. Bunlar bilişsel ve duyuşsal bileşenlerdir. Karşımızdaki kişinin rolüne girerek onun ne düşündüğünü anlamamız bilişsel bir etkinliği yansıtmaktadır. Karşımızdaki kişinin hissettiklerinin aynısını hissetmek ise duygusal nitelikli etkinliği yansıtmaktadır (Syf. 158-159).

c) Bireyin zihninde oluşan empatik anlayışın karşıdaki kişiye iletilmesidir. Karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlayıp bunu ona yansıtmalıyız. Aksi takdirde, ifade edemezsek empati kurmuş sayılmayız (Dökmen, 2015 Syf. 159).

Empati kavramı tanımlanırken "empatik anlayış" ve "empatik olma" kavramları da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Empatik anlayış, terapist ile danışan arasında gelişen sürecin sonudur. Ayrıca sürecin terapistte ait olduğuna vurgu yaparak, terapistin bu süreç sonunda ulaştığı anlayışı ifade etmektedir.

Empatik olma ise, terapist ile danışan arasında gerçekleşen ve terapistin danışanın iç dünyası ile ilgili olayları sözel ifadelerle belirttiği bir süreçtir (Ersoy & Köşger, 2016).

Barrett - Lennard (1962)'a göre, "empatik anlayış, bir kimsenin anlamlarını ve iletişimini algılamaya ulaşma, onun ortaya koyduğu işaretleri ve kelimeleri yaşanmış anlamlara çevirme, en azından o anda ve değişerek ayırında olduklarını tam olarak bilme isteği şeklinde etkin bir süreçtir. Bu, bir diğer kimsenin dışsal iletişiminin "ardındaki" bilincinin hissedilmesi, ancak bu bilincin o kimseden kaynaklandığının ve işleyişini sürdürdüğünün devamlı olarak ayırında olunmasıdır."

2.2.3 Empatinin Bazı Kavramlarla İlişkisi

Bu kısımda, empatinin sempati, iletişim, ben merkezlik (ego- santrizm), özdeşim ve psikoterapi ilişkilerini içeren bilgilere yer verilecektir.

2.2.3.1 Empati ve Sempati

Bu kısımda empati ve sempati kavramlarının üzerinde durulmuştur. Bu kısımda durulma sebebi ise, genellikle iki terminoloji birbirleriyle karıştırıldığı gibi, kişiler arası ilişkiler ve iletişim esnasında da karşılaştırılmaktadır. Bu nedenle, empati ve sempati ile ilgili bilimsel yayınlarda bu iki kavramlar arasındaki farklılıkların vurgulandığı görülmektedir (Gruen ve Mendelsohn, 1986; Wispe, 1986; Bohart, 1991).

Eski Yunancadaki "sympatheia" teriminden, İngilizceye "sympathy" olarak aktarılan terimin kelime anlamı, "birisiyle birlikte acı çekmektir." İlk olarak 18. yüzyılın ortalarında David Hume ve Adam Smith tarafından incelenmeye alınan sempati, psikoloji ve sosyal psikoloji alanında ele alınmıştır. Bugün ise sempati kavramı, psikolojik danışma ve psikoterapi alanında, özellikle de empati

kavramının yanlış anlaşılmasını önlemek amacıyla inceleme yapılmaktadır (Dökmen, 2015).

Bir kişiye sempati duymak demek, o kişinin sahip olduğu duygu ve düşüncelerin aynısına sahip olmak demektir. Örneğin, karşımızdaki kişiye sempati duyuyorsak, onunla birlikte ya acı çekeriz ya da mutlu olup seviniriz. Empati kurduğumuzda ise, karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini anlarız. Kendimizi sempati duyduğumuz kişinin yerine koymamız ve onu anlamamız şart değildir. Sempatide "yandaş" olmak esastır. Empati kurduğumuzda ise karşımızdaki kişi ile aynı duyguları ve görüşleri paylaşmamız gerekmez, sadece onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışırız. Bir insanı "anlamak" başka şeydir, ona "hak vermek" başka şey. Empatide anlamak, sempatide ise anlamış olalım ya da olmayalım, karşımızdaki kişiye hak vermek söz konusudur (Dökmen, 2015).

Adler (2008)'e göre sempati, özdeşleşmenin ve toplumsal ilginin bir parçasıdır. Adler'e göre, birey sadece özdeşleştiği zaman bir başka kişiyi anlayabilir, bu nedenle de ona göre akıl, toplumsal bir yetenek olarak görülmektedir. Örneğin, bir resim ile özdeşleşmek bireyin ona bakması ile gerçekleşmektedir. Tiyatroda da her seyirci empati gösterir ve bir süreçte katılmaktadırlar. Bu özdeşleşme olarak nitelendirilmektedir. Empati ise, bireyin rüyalarında ve grup düşüncelerinde önemli yer tutmaktadır.

Kasapoğlu (2006)'a göre sempati (birlikte duygulanım), birlikte yaşama, hissetme, bir başka kişinin duygularını paylaşma ve göz önünde bulundurma olarak açıklanmaktadır. Herhangi bir sonuca ve nedene bağlı kalmadan, bir kişinin bir başkasına ilgi göstermesi ve yaşam tecrübelerine katılmasıdır. Sempati göstermek başka bir kişinin sevincini, üzüntüsünü, acılarını paylaşma, karşılaştıkları güçlükleri hissederek onlara yardım etmeye çalışmaktır. Örneğin, sempati duyulan kişi acı

çekiyorsa karşısındaki kişi de acı çeker, mutlu ise o da mutlu olur ve sempati duyulan kişilerle özdeşleşilir. Ayrıca bireyleri birbirine bağlayan fedakarlık yapmak, ve bu durumdan haz duyulmasını sağlayan duyguların başında sempati gelmektedir.

Tuncay ve İl (2009)'e göre empatide kişinin duygusunu etkili bir şekilde dinleyip paylaşılırken, sempatide bunun ötesine geçilerek kişinin haklı olduğuna inanmak ve acıyı en az onun kadar yaşayabilmektir. Aynı zamanda etkileşim içerisindeki iki kişi arasında gelişen, ortak duygu özelliğini de taşımaktadır. Bu özellikle empatiye benzer gibi görünmektedir; fakat empatideki duyguların profesyonelliği, farklılık göstermektedir. Sempatide ise karşıdaki kişi ile güçlü düşünce ve duygu yoğunluğu yaşanmaktadır. Empatiyi sempatiden ayıran en önemli özellik, profesyonel bir şekilde duyguların kontrolünü sağlamasıdır. Ayrıca terapi sürecinde psikolojik danışmanın, danışan ile kurduğu empatik ilişkiyi sempatik ilişkiye dönüştürmemesi gerekir.

Bir kişiye sempati duymak, o kişinin sahip olduğu duygu ve düşüncelerin aynısına sahip olmaktır. Sempatide, karşıdaki kişi ile birlikte acı çekilir veya mutlu olup sevinç duyulur. Fakat empati kurulduğu zaman, en önemli amaç, karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaktır. Empatide duygular anlaşılmalıdır, sempatide ise duygular paylaşılmaktadır. Karşımızdaki kişiyle empati yaparken, aynı duygular yaşansa da, önemli olan başkasının duygularını anlayıp ona yansıtılabilmektir. Kişi sempati duyduğu zaman, karşısındaki kişinin yerine kendisini koymak zorunda değildir. Sempatide önemli ve gerekli olan "yandaş" olmaktır. Empati duyulan bir kişiyle aynı duygu düşünce ve görüşleri paylaşmak zorunda değil, onun duygu ve düşüncelerini anlamamız yeterlidir. Empatide karşımızdaki kişileri anlamak sempatide ise bireye hak vermek söz

konusudur. Sempatide bireyle özdeşim kurulur empatide ise buna gerek yoktur. Karşımızdaki kişiye empati yaparken, onun rolüne kısa bir süre geçilir ve "sanki o kişiymiş gibi" düşünölmeye çalışılır (Kasapoğlu, 2006).

Empati kavramının gelişmesinde, psikolojik danışma ve psikiyatri kuramlarının etkisi olmuştur. C. Rogers'ın danışma kuramı, empati kavramının temeline dayanmaktadır. Sempatı kavramı ise, ahlak felsefesinin temellerine dayandırılarak, insani bir eğilim olarak ön plana çıkmıştır. Psikoterapi ve psikolojik danışmanlık esnasında empatik eğilim ve empatik beceri, psikolojik danışmanın sahip olması gereken en önemli ve gerekli özelliklerden biridir. Bir kişiye sempati duyulduğu zaman o kişinin duyduğu acılarla, yaşamış olduğu tecrübeler ve mutluluklara karşısındaki kişi ile birlikte özdeşleşir. Psikolojik danışman terapi esnasında, danışana yardımcı olması için güvenli bir ortam oluşturarak, danışanın anlattıklarının etkisi altında kalmayarak, sempati yerine empatik bir şekilde yaklaşarak, onun duygu ve düşüncelerini anlayıp danışana aktarması gerekmektedir (Kasapoğlu, 2006).

Yukarıda da bahsedildiği üzere sempati empatiye birlikte, birçok farklılık göstermektedir.

2.2.3.2 Empati ve İletişim

Gölbahçe ve Özkurt (2016)'a göre iletişim, bireyin yaşamının diğer alanlarında olduğu gibi, meslek yaşamında da özellikle yardım amaçlı meslek grupları arasında yer alan rehberlik ve psikolojik danışmanlıkta da önemli bir yere sahiptir. Etkili iletişim kurabilme yaşamın her alanında önemlidir. Özellikle kişiler arası ilişkilerde, iletişim ve empatinin önemli bir yere sahip olduğu gözlemlenerek bir bütünlük içinde ilişkilendirilmektedir. Böylece empati ve iletişim, birbirleriyle ilişkili olup kişiler arası ilişkilerde önemli bir alana sahiptir. Cüceloğlu (2012)'na

göre iletişim, kişisel ve toplumsal süreçlerle birlikte karşılıklı iki kişiyi ilişkiye yönlendiren psikososyal bir süreçtir. Erözkan (2013)'a göre iletişim, bireyin çevresine uyum sağlayabilmesi için gerekli ve önemli olan bir beceridir. İletişim becerisi ile birlikte birey kişiler arası ilişkilerde daha iyi etkileşim kurarak karşısındaki kişinin yaşantılarına uyum sağlamaya ve farklı bakış açılarıyla bakabilmeye yönelir. Böylece iletişim ile empatik eğilimin iç içe olduğu süreç başlamış olur.

Cüceloğlu (2002), bireylerin herhangi bir problemini çözmek için çevresindeki kişilerle düşünce alışverişlerinde ve iletişimde bulunmaları gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Özbek (2004)'e göre iletişim, bireyin sosyal yaşamında olması gereken önemli bir beceridir. Birey yaşamının her döneminde pek çok iletişim içerisine girmektedir. Bu ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için iletişim önemlidir. Bireyin diğer kişilerle kurduğu iletişimde "derinlik boyutu" iletişim açısından önem taşır. İletişimdeki ilişkilere derinlik veren ise, "empati kurma becerisidir." Bu nedenle insanların birbirleri ile kurduğu ilişkiler, iletişim ve empati becerisi ile bir bütünlük içerisinde kurulmaktadır. Dinçyürek (2004) iletişimin, kişiler arası ilişkilerde ve bireyin yaşamının her alanında olması gereken önemli bir beceri olduğunu dile getirir. Böylece empatinin, kişiler arası ilişkilerde de anlamlı bir ilişkisi olduğu söylenilmektedir. Buna bağlı olarak karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamamız, iletişimimizi kolaylaştırarak bireyler arası ikili ilişkilerinde gelişmesine yardımcı olunmaktadır. Ayrıca bireyler empati eğilimlerini kullanarak karşısındaki kişilerin duygu ve düşüncelerini daha iyi anlar, bu durumun da iletişimi olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Korkut (2005) iletişim becerisini, kişiler arası ilişkilerde ve her türlü meslek alanlarında ilişkileri kolaylaştıran bir beceri olarak tanımlar. Özer (2008) ise iletişimi, bireyin herhangi bir durumda karşılaştığı problemlere farklı bakış açılarıyla bakarak, sorgulamak, birleştirmek ve kazanılmış olan bu beceriyle birlikte kendisine yöneltilen eleştiriye farklı bakış açılarıyla bakabilme ve empatik eğilime sahip olma becerisi biçiminde tanımlar (Koç, Terzi ve Gül, 2015).

Kiraz (2011)'a göre empatik iletişim ve iletişim, bireyin karşısındaki kişiye anlayışlı ve özenli davranışlarda bulunmasıdır. Empatik iletişimi sağlayan bireyin karşısındaki kişiye duygu, düşünce ve davranışlarını anladığını aktarması gerekmektedir. Erden İmamaoğlu ve Aydın (2009) ise, kişiler arası ilişkilerde etkili ve verimli bir iletişim kurulabilmesi için, bireyin empatik beceriye sahip olmasının ve duygularını fark edip ifade etmesinin önemli ve gerekli olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu iki kavram bireyin kurduğu ve kuracağı kişiler arası ilişkilerde ve etkili iletişimde önemli bir rol üstlenerek, bireyin doyum sağlaması üzerinde de etki etmektedir.

Gülbahçe (2010)'ye göre iletişim ve empatik iletişim, kişiler arası ilişkilerdeki etkileşimin temel yapısını oluşturmaktadır. Bireyin günlük yaşamlarında kurdukları ilişkiler, iletişim sayesinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda iletişim, bilgi, algı, anlayış, sezgi aktarımında yazılı, sözlü ve sözsüz tüm mesajları içermektedir. Metin (2011)'e göre iletişim ve empatik iletişim, kişiler arası ilişkilerde karşıdaki kişiye aktarılan mesajın duygusal yönü ve içeriğinin anlaşılabilmesi ve algılanması empatik iletişimi oluşturmaktadır. Empatik iletişim sayesinde, birey içsel bir bakış açısı kazanarak karşıdaki kişiden aldığı iletiyi, ilk önce kendi içerisinde değerlendirme yapar, daha sonra değerlendirdiğini karşısındakine aktarmaktadır. Bireyin kendini tanıması keşfetmesi ve bilmesi,

karşısındaki kişileri de tanımasına ve bilmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bireyin kendi içsel ve dışsal dünyasını kavradığı sürece, başka kişilerin dünyasını da kavramaya yönelik duygular bireye empati becerisi ve yeteneği kazandırmaktadır. Bu beceri iletişim ile bütünleşip ve işbirliği halinde ilerlerse, bireyler duygularını birbirlerine açar, ifade eder ve adil bir zemin oluşturularak problemlere çözüm bulmaya adım atarlar. Bu bağlamda iletişim, bireyin yaşamındaki her alanda karşısına çıkan bilgi, beceri, deneyim ve problemlerin paylaşılmasında önemli ve etkili bir araçtır.

Yiğit ve Deniz (2012)'e göre iletişim, bireyin yaşamında önemli bir yere sahiptir ve empati ile bütünlük içerisindedir. İletişim sürecine empati de eklendiği zaman, bireylerin birbirleriyle daha iyi iletişim kurması artmaktadır. Şahin (2014), bireyin etkili bir iletişim kurabilmesi için ilk önce kendisine, daha sonra ise iletişim kurduğu kişilere saygı duyması, empatik beceriye sahip olması ve ben dilini kullanması gerektiğini vurgular.

Yaşar ve Erol (2015) ise; bireyin yaşamında vazgeçilmez öge olan iletişimin, sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için, empatinin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla empati ve iletişim bir bütün halinde, bireyin yaşamına önemli katkılar sağlayan vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Özlü Karaman, Eskici, Gümüş, Yayla, Özlü, Aksoy ve Yeşilay (2016)'a göre iletişim, bilgi aktarımı ve bireyin kendini ifade etmede kullandığı bir beceridir. Aynı zamanda iletişim, yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve toplumsallaşma sürecini de içine almaktadır. Empati ise, iletişimin önemli bir parçası olup birlikte ilişki içerisindedir. Milli ve Yağcı (2017) bireyi tanımlarken, diğer özelliklerinin yanı sıra, kişiler arası ilişkilerde ve toplumsal bir varlık olarak bireyin yaşamını sürdürmesinde iletişim kurmasının önemli ve gerekli bir etken olduğunu kaydeder.

Şahin (1997)'e göre, bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi için gerekli olan öğelerden en önemlisi iletişimdir. Kişiler arasındaki ilişkiler, iletişim yoluyla kurulmaktadır. İletişim demek, kişileri inceleyerek, onların birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarını, birbirlerini nasıl etkilediklerini, nasıl öğrendiklerini ve nasıl öğrettiklerini anlamak demektir. Aynı zamanda iletişim, algı, güdü, eğilim ve tutumlardan oluşan duygu, düşünce veya bilgilerin başkalarına aktarılma süreci olup, iki kişi veya daha fazla kişi tarafından paylaşılması sürecidir. İletişimin amacı, alan ve veren kişi arasında bilgi, duygu, düşünce ve tutumu yansıtmaktır.

Buzdoğan (2001)'a göre, kişiler arası iletişimin sağlıklı ve etkili gerçekleştirilebilmesi için üç temel faktör bulunmaktadır. Bunlar doğallık, kabul etme ve empatidir. Korkut (2005), etkili iletişim becerisinin insan ilişkilerinde ve her türlü meslek alanlarında çalışan bireylerin sahip olması gereken bir özellik olduğunu vurgular. Küçükkaragöz, Akay ve Canbulat (2011)'a göre iletişim, bireyin yaşamındaki ilk dönemlerinden yani anne karnından başlayarak ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Günümüzde ise en önemli gereksinimlerden biri olup, kişiliğin gelişmesinde de önemli rol üstlenmektedir. Bireyin karşısındaki kişiye vermek istediği mesajla birlikte, nasıl algılanabileceği ve anlaşılabilmesine yönelik gösterdiği çabalar, iletişim kurma esnasında daha kolay etkileşim kurmasına yardımcı olur. Buna bağlı olarak bireyin empatik beceri düzeyi iletişim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Derman (2013) ise, bireylerin karşısındaki kişilerle etkili iletişim kurabilmeleri için etkin dinleme, doğru ve yansız bir şekilde anlama ve anladıklarını karşısındaki kişilere doğru iletebilme becerisine sahip olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır. Özetlendiğinde sağlıklı iletişimin en önemli koşulu bireylerin empatik becerilere sahip olmasıdır.

Dökmen (2015)'e göre ise iletişim, "bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir." Kişiler arası iletişim ise, bireylerin karşılıklı iletişimde bulunması, bilgi üretmesi bunları birbirlerine aktarması ve yorumlayarak iletişimi sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesiyle ilişkilidir.

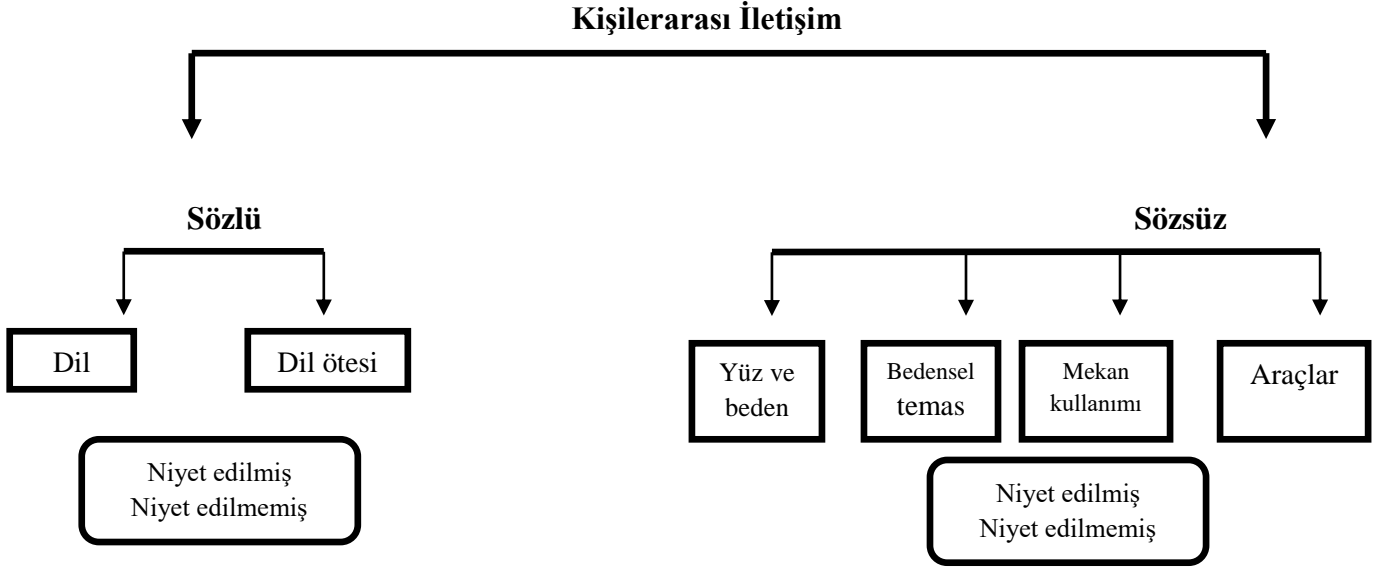
Dökmen (2015)'e göre üç çeşit iletişim vardır. Bunlar;

- Çatışmalı İletişim
- Çatışmasız İletişim
- Empatik İletişim (Syf.177).

Şekil 1: Çatışmalı, Çatışmasız ve Empatik İletişimde Bilgi Aktarımı ve Yalnızlık

Şekil 1' de görüldüğü üzere çatışmalı, çatışmasız ve empatik iletişimde bilgi aktarımı ve yalnızlık verilmiştir. Çatışmalı iletişim kurmaya çalışan kişiler, yeterli bilgi edinemeyerek yalnız kalırlar. Çatışmasız iletişimde bireyler birbirine yeterli derece de bilgi aktarabilirler fakat yine de yalnızdırlar. Empatik iletişimde ise, hem yeterli bilgi aktarımı olur hem de bireyler yalnız kalmazlar (Dökmen, 2015).

Şekil 2: Kişiler arası İletişim Sınıflaması

Şekil 2'de görüldüğü üzere kişiler arası iletişim verilmiştir. Kişiler arası iletişim sözlü ve sözsüz olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Bu gruplardan her biri kendi içinde alt sınıflara ayrılmıştır. Gerek sözlü gerek sözsüz iletişimde, niyet edilerek veya edilmeden gerçekleştirilen iletişimler görülmektedir (Dökmen, 2015, Syf. 44- 45).

2.2.3.3 Empati ve Benmerkezcilik (Ego - Santrizm)

Akkoyun (2011) ego kavramının, 1960 yıllarda Eric Berne'in Transaksiyonel Analiz (TA) kuramı çerçevesinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Elaad (1993)'a göre ego, kişiliğin alt yapısını oluşturarak, bireyin gelişim dönemlerindeki yaşantılarını ve bununla birlikte gelen davranış kalıplarını oluşturmaktadır (Akt. Buluş ve Atan, 2016). Dökmen (2015) ise ,benmerkezcilik ve empati kavramlarını birbirleriyle ilişkilendirmemektedir. Benmerkezci davranışlar gösteren bir kişi, başkasının rolüne giremez ve olaylara onun bakış açısından bakamaz, yani karşısındaki kişi ile empati kuramaz. Bu nedenle karşımızdaki kişi

ile empati kurabilmemiz için, benmerkezci davranışlarımızdan arınmamız gerekmektedir.

Benmerkezcilik (ego-santirizim) kavramı, Piaget (1926) tarafından ortaya atılmıştır. Piaget, çocukların zihinsel gelişim dönemlerinde, düşünce ve dil kullanımında ben-merkezci davranışlar sergilediklerini savunmaktadır. Piagetin çalışmaları, işlem öncesi dönemdeki çocukların benmerkezci düşünce ve davranışlarına dayanmaktadır (Cox, 1980). Kayğusuz, Körmükçü ve Adalı (2016)'ya göre ego, bilinçli bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda ego, bilinç düzeyindeki duygu, düşünce, anı, hatıra ve algılardan oluşmaktadır.

2.2.3.4 Empati ve Özdeşim

Uğur (2007)'a göre özdeşleşme, bireyin karşısındaki kişi gibi olma ve onun gibi davranmasıdır. Birey, kendi kimliği yerine başka bir kişinin benliğini benimsemektedir. Empatik beceride, iki farklı benlik bir bütün içerisindeyken özdeşleşmede bireyler aynı benliği paylaşmaktadır (Akt. Solak, 2011). Mızrakçı (2011)'ya göre özdeşim kurma, bireyin bir başka kişiden fikir alması ve bununla birlikte duygusal bir bağ oluşma sürecidir.

2.2.3.5 Empati ve Psikoterapi

Empati kavramı, psikoterapi alanında çalışanlar tarafından da tanımlanmıştır. Buna ek olarak, empati kavramının pratikte kullanımına ilişkin bakış açıları oldukça fazla ve farklıdır.

Kasapoğlu (2006)'na göre, psikoterapi alanında empati, "terapistin bu durumda hastanın yerinde ben olsaydım, ne düşünür, ne hisseder, ne yapardım?" şeklinde düşünmesidir. Aynı zamanda terapist, hastanın bakış açısıyla bakarak, olayları onunla birlikte yaşar, dinler ve anlamaya çalışır. Danışanın düşüncelerini açık bir şekilde anlaması, somut ve anlaşılır bir dille teoriden uzak olması

gerekmektedir. Empatik anlayışın danışana iletildiği mesaj ise, "seni tamamen anlıyorum" dur. Buna bağılı olarak, psikolojik danışman kendini danışanın yerine koyarak danışanın kendisi imiş gibi anlaması hissetmesi ve yansıtması gerekir. Aynı zamanda empati, iletişim kurmayı, karşımızdaki kişiye anlayışlı ve özenle yaklaşmayı gerektirmektedir.

2.2.4 Empatik Eğilimi ve Empatik Beceriye İnceleyen Teoriler

Empatik eğilimi ve empatik beceriyi inceleyen birçok teori vardır. Bu teoriler aşağıdaki gibi incelenip açıklanmıştır.

Freud, özellikle ilk yıllarda empati ile çok fazla ilgilenmemiş daha çok analistin hastayı dinleme biçimi üzerine yoğunlaşmıştır. "Analistin kendi bilinçdışını, hastanın verici bilinçdışına karşı alıcı bir organa dönüştürmesi gerektiğini" dile getirmektedir. Freud, empati kavramının iki yönüne vurgu yapmaktadır. Bunlardan birincisi serbest çağrışımdır. Serbest çağrışımların ortaya çıkması için danışanın yani hastanın duygu ve düşüncelerini rahatça dışa vuracağı bir ortam yaratmak ve hastanın bilinç dışına uyum sağlamasına yardımcı olunması gerekmektedir (Freud, 1912).

Freud (1920) yılında ise, empati kavramının tanımını "egomuza doğal olarak yabancı olan bir başka insanı anlamamızda en önemli kısmı oluşturan süreç olarak empatiyi özne ve nesne arasındaki bazı benzerliklerden temel alan özel bir özdeşim şekli olarak değerlendirmektedir."

Empati konusunda en önemli isimlerden biri de Sandor Ferenczi'dir. Ferenczi, uzun yıllar Freudcu analizle uğraşarak Freud'un izinden gitmiştir. 1924'ten sonra kendi yöntemini, Ferenczici (hümanistik) analizi ve yöntemini geliştirmiştir. Ferenczi geliştirdiği analiz biçiminde empatinin, bir yöntem olarak kullanılabileceğini ve bu yöntemin ise klinik uygulamasında çok önemli bir yere

sahip olabileceğini vurguladı. Nevrozların gelişimini ise ödipal dönemindeki çatışmalarla değil, erken çocukluk çağındaki empati yetersizliği deneyimlerine bağlamıştır. Ayrıca empatik iletişimin, analistin hastayla konuşabilme kapasitesine bağlı olduğunu savunmaktadır. Psikoterapi sırasında ise Freud'a göre Ferenczi, çok daha fazla empatik ve daha az yorumcu olması gerektiği üzerinde durmuştur. Psikoterapistin her zaman empati kurallını izlemesi gerektiğini ve yoğun bir şekilde antipati hissettiği hastalarda bile, kendisini empatik olarak anlaması için zorlaması gerektiğini savunmaktadır (Ferenczi, 1928, 1931,1933).

1950'lerin sonları ve 1960'ların başlarında, Olden, Schafet, Kohut, Greenson gibi kişiler empatiyi kullanmadan önce, empatinin psikanalitik literatürdeki yeri günümüzdekine göre daha sınırlı görünmektedir. Ancak bu yollardan sonra, empati üzerinde büyük bir değişiklik olmuş ve terapistlerin ana amaçlarında her zaman yer almıştır. Bu süreçte terapist empati yapıyorsa, işin çoğu kısmı bitmiş anlamına gelmeye başlamıştır. Empati kavramının geçen yıllardan sonra önem kazanmasının en önemli etkenlerinden biri, Kohut'un empatiye verdiği önemdir. Kohut empatiyi "aracılı iç gözlem" olarak tanımlamış ve bir kişinin iç dünyasını keşfetmek için en önemli araçlardan biri olduğunu vurgulamıştır. Kohut'a göre terapistin kendini her zaman hastanın yerine koyup, eğer hastanın yerinde olsaydı neler hissedebileceğini, kendi iç gözlemi yoluyla anlamaya çalışması gerektiğini vurgulamaktadır (Kohut,1959).

Kohut'un "Kendliğin Analizi" (The Analysis of the Self) kitabının yayınlanmasıyla empati, bir grup psikoterapist için kişiliğin gelişimi kuramı ve psikonalitik teknik açısından da önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu dönemde empati, bir kişinin diğer bir başka kişinin bilinçli ve bilinçsiz, tüm psikolojik süreçlerine duyarlılığı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ayrıca Kohut da Ferenczi

ile benzer olarak, erken çocukluk dönemindeki empati yetersizliğinden bahsetmiş ve bunu empati olmayan anne baba ilişkisiyle tanımlamıştır (Levy,1985 Akt. Özbay ve Canpolat, 2003).

Bolognini (1997) empatiyi, bir yöntemden çok bir olay olarak vurgulamaktadır. 2001 yılında ise "empatinin dogmatik bir şekilde, amaçlı ve aşırı istekli bir şekilde yapılmaya çalışıyor olmasını ise "Empatizm" (Enpathism) olarak isimlendirmiştir."

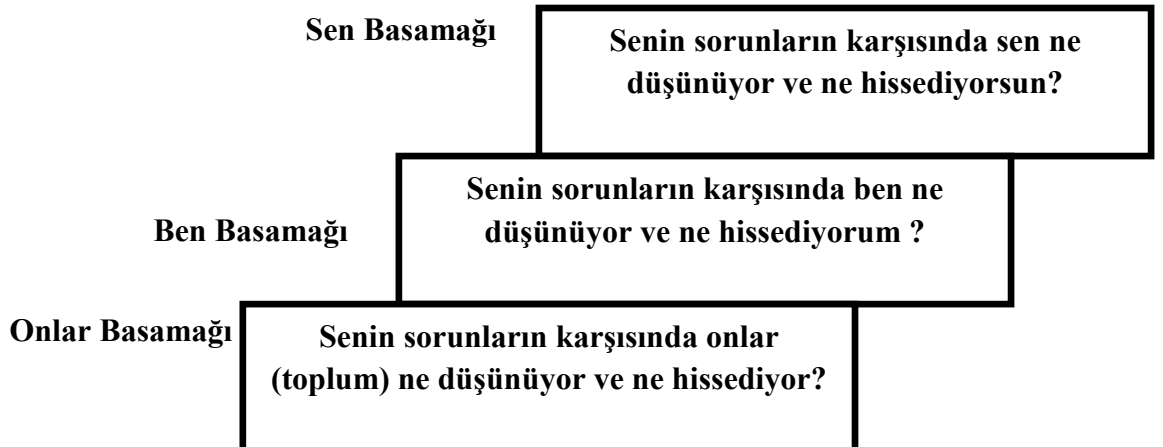
2.2.5 Aşamalı Empati Basamakları

Üstün Dökmen'in 1988 yılında ortaya çıkardığı Aşamalı Empati Sınıflaması'na göre üç temel empati basamağı vardır. Bu basamaklar sırasıyla, Onlar Basamağı, Ben Basamağı, ve Sen Basamağıdır. Bu basamakların her biri aşağıda belirttiğimiz gibi, kendi içerisinde "Düşünce" ve "Duygu" olmak üzere iki alt basamaktan oluşmaktadır. (1988b: Dökmen, 2015, Syf. 173- 175).

Onlar Basamağı: Bu basamakta tepki veren bir birey, karşısındaki kişinin kendisine anlattığı sorunlar üzerinde düşünmez, sorunu olan bireylerin duygu ve düşüncelerine dikkat etmez, bu soruna ilişkin olarak birey kendi duygu ve düşüncelerinden de söz etmemektedir. Problemi dinleyen kişi, problem sahibine etkili geri bildirim verir ve bu geri bildirim o ortamda bulunmayan üçüncü kişilerin (toplumun) görüşlerini dile getirmektedir. Bu basamakta tepki veren birey, genellemeler yaparak atasözü kullanır. Örneğin, parasını israf ettiği için sürekli şikayet eden bir kişiye "Ayağını yorganına göre uzat" denir. Karşımızdaki kişiye söylediğimiz bu sözcükler, iki tarafın da duygu ve düşüncelerini yansıtmamakta ve toplumun o konuya ilişkin görüş ve düşünceleri aktarılmaktadır. (Syf. 173-174).

Ben Basamağı: Ben basamağında empatik tepki verem kişi, benmerkezcidir. Bu basamakta kendisine sorununu anlatan kişinin, duygu ve düşüncelerine değinmek yerine, sorun sahibini eleştirerek ona akıl verir. Bazı durumlarda ise, kişiyi kendi sorunuyla baş başa bırakarak, kendinden söz etmeye başlar. Örnek verecek olursak, ben basamağına uygun empatik tepki veren bir kişi, dinlediği sorun karşısında "Üzıldüm aynı sorun bende de var" der. ve bu durumda problem sahibini problemi ile yüz yüze bırakıp, kendi sorunlarını anlatmaya başlamaktadır. Ben basamağında ayrıca empatik tepki veren kişiler karşısındaki kişiyi az da olsa rahatlatılabilir. Bu nedenle ben basamağındaki tepkiler, onlar basamağındaki tepkilerden daha iyi sayılabilir. Fakat, ben basamağında empatik tepki veren kişiler, bilişsel ve duyuşsal açıdan karşısındaki kişilerin rolüne bürünemedikleri için, yani onların rolünü alamadıkları için, yeterli düzeyde karşısındaki kişilerle empati kurmuş sayılmazlar. (Syf. 174-175).

Sen Basamağı: En son basamak olan sen basamağında empatik tepki veren bir kişi, kendisine sorununu ileten kişilerin rolüne girerek, olaylara o kişinin bakış açısıyla bakar. Kişinin kendisine iletilen sorun karşısında, toplumun veya kendisinin düşüncelerini dile getirmez, doğrudan doğruya karşısındaki kişinin duyguları ve düşünceleri üzerine odaklanarak, o kişinin ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlamaya çalışır (Dökmen, 2015, Syf.173- 175).

Şekil 3: Aşamalı Empati Sınıflaması

Dökmen (2015, Syf. 175-176), yukarıda bahsedilen üç temel empati basamağını kapsayacak şekilde, on altı empati basamağı oluşturmuştur. Bu basamaklar sırasıyla, en kalitesiz empati basamağından, en kaliteli empati basamağına kadar dayandırılmaktadır. Bu basamaklar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

1. "Senin problemin karşısında başkaları ne düşünür, ne hisseder": Bu basamakta empati kurmaya çalışan kişi, bir takım genellemeler yaparak felsefi görüşlere ve atasözlerine başvurabilir. Birey dinlediği soruna ilişkin olarak, genelde toplumun neler hissedebileceğini dile getirmektedir. Sorununu, anlatan kişiye çoğunlukla toplumun değer yargıları açısından eleştirir.

2. Eleştiri: Dinleyen kişi sorununu anlatan kişiyi kendi görüşleri açısından eleştirir, yargılar.

3. Akıl verme: Karşıdakine akıl verir. Ona ne yapması gerektiğini söyler.

4. Teşhis: Kendisine anlatılan soruna ya da sorununu anlatan kişiye teşhis koyar. Örneğin "bu durumun sebebi, toplumsal baskılar ya da sen bunu kendine fazla dert ediyorsun" der.

5. Bende de var: Kişi kendisine anlatılan sorunun benzerinin kendisinde de bulunduğunu söyler. "Aynı dert benim de başımda" diyerek söze başlar ve kendi problemlerini, sorunlarını anlatmaya başlar.

6. Benim duygularım: Birey dinlediği sorunlar karşısında, kendi duygularını, sözle ya da davranışla ifade eder. Örneğin "üzüldüm" "sevindim" veya "heyecanlandım" der.

7. Destekleme: Karşısındaki kişinin sözlerini tekrarlamadan, onu anladığını ve onu desteklediğini belirtir.

8. Soruna Eğilme: Birey kendisine anlatılan soruna eğilir, sorunu irdeler ve konuya ilişkin sorular sorar.

9. Tekrarlama: Kendisine iletilen sorunu (mesajı), gerektiğinde; problem sahibinin kullandığı bazı kelimelere de yer vererek özetler. Yani kişi, dinlediği problemin kaynağını yansıtmış olur. Ayrıca birey, dinlediği kişinin yüzeysel duygularını da yakalayarak yansıttığı bu mesaja ekler.

10. Derin duyguları anlama: En son basamakta empati kuran kişi, kendisini empati kurduğu kişinin yerine koyarak, onun açıkça ifade ettiği ya da ifade etmediği tüm duygularını ve ona eşlik eden düşüncelerini fark ederek bu durumu ona ifade eder.

Yukarıdaki basamaklardan 1. basamak, onlar basamağına 2., 3., 4., 5., ve 6. basamaklar ben basamağına 7., 8., 9. ve 10. basamaklar ise sen basamağına ilişkindir. On basamaktan birincisinin kalitesi en düşük empatik tepki, sonuncusunun ise kalitesi en yüksek empatik tepkidir. Fakat empati ile ilgili kurumsal açıklamalar çerçevesinde empati yalnızca son dört basamakta yani sen basamağına ilişkin olarak ortaya çıkmıştır. Son dört basamaktan önceki basamaklar, empati kurmaya yönelen basamaklar olarak düşünülebilir (Dökmen, 2015, Syf. 175- 176).

2.2.6 Empatik Dinleme

Verderber ve Verderber (1989)' e göre empatik dinleme, "soru sorma, açıkça ifade etme, destekleme, yorumlama ve yapıcı eleştiriyi içermektedir." Rosenfeld ve Berko (1990)'ya göre empatik dinleme, herhangi bir kişinin yaşadığı sorunları ve ihtiyaçlarını giderebilecek gereksinimleri yansıtmak için, başka bir kişinin

yaşamında kendi olmayı içermektedir. Bu bağlamda empatik dinleme, karşısındaki kişiye geribildirim vermek ve dikkatli dinlemeyi içermektedir. Aynı zamanda, "kişisel iç görü içerisinde problem çözme ve gelecekteki olası davranışları gösterme, özetleme yapma ve sonuca bağlamadır."Baymur (2014)'a göre empatik dinleme, bireyin kendi benliğini yitirmeden, karşısındaki kişinin bakış açısını ve içerisinde bulunduğu durumun şartlarını anlayarak etkili bir şekilde dinleme sürecidir.

2.2.7 Empati Gelişimi

Bebeklerin dünyaya gözlerini açtıktan itibaren, çevresindeki kişilerin duygularına, davranışlarına, ses, mimik ve yüz ifadelerine tepkide bulunduğu bilinmektedir. Buna dayanılarak empatinin, doğumla birlikte hareket etmeye başlayan mekanizmalar ve biyolojik bir eğilimle oluştuğu ve süreç içerisinde geliştiği düşünülmektedir (Derman, 2013).

2.2.8 Empati Kurabilmek

Empati günlük yaşamın her alanında gerekli olan, bireyleri birbirine yakınlaştıran, sağlıklı bir iletişim ve etkileşim kurmalarını kolaylaştıran ve bireyleri anlamamıza yardımcı olan bir beceridir. Empatinin insan yaşamında bu denli önemli olmasının yanında, karşımızdaki kişilerle doğru bir şekilde empati kurabilmemiz ve bunu aktarabilmemiz de önemlidir. Bireyin, karşısındaki kişiyle sağlıklı ve etkili bir şekilde empati kurabilmesinin en temel amacı, iyi bir dinleyici olmaktır. Bireyin ilk önce iyi bir dinleyici olup karşındaki kişiyi anlaması ve bunu ona aktarabilme becerisine sahip olması empati kurabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca empati kurabilmek, bireyin daha kolay etkileşim kurmasına da yardımcı olmaktadır (Kabapınar, 2015).

Kalliopuska (1992)'ya göre bireyler kişiler arası ilişkilerde ve iletişimde empatik becerinin kullanması sağlıklı bir şekilde empati kurabildiğini göstermektedir. Empati kurabilen bir birey, karşısındaki kişiye model ve örnek olabilir. Bu bağlamda empati kurabilmek, kişiler arası ilişkilerde olumlu ve yapıcı iletişimin kurulmasında önemli role ve etkiye sahiptir. Baldık (2004)'a göre bir insanla empati kurmak, "onun görüşlerini kabullenmek demek değildir. O insanın neye önem verdiğini hissetmek, aslında o insana önem vermek ve onu bir insan olarak algılamaktır." Bu aynı zamanda ona saygı duymaktır. Empati kurmak "anlamak demektir" (Syf. 316). Kiraz (2011)'a göre ise; empati kurabilmedeki amaç, bireyin karşısındaki kişiye yardım etme eğilimi ve isteğidir. Bireyin karşısındaki kişi tarafından anlaşılması ve değer verilmesi ise, bireyi rahatlatmakta ve kendisini iyi hissetmesine neden olmaktadır. Bu durum kişilerarası ilişkilerde olumlu bir ilişkinin yaşanmasına ve empati kurduğu zaman ise, karşısındaki kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama becerisi kazanabilmesine neden olmaktadır.

2.2.9 Empatik Tepki Vermek

Karşımızdaki kişiye empatik tepki vermenin iki yolu vardır. Bunlardan birincisi, yüzü ve bedeni kullanmak ikincisi ise, sözlü olarak onu anladığımızı ifade etmektir. Bireylere empatik tepki vermenin en etkili yöntemi ise, bu iki beceriyi birlikte kullanmaktır. Bu süreç içerisinde empati, etkin dinlemeyi de içine almaktadır (İlgar ve S. İlgar, 2014).

2.2.10 Empati Eğitimi

Empati, eğitimle geliştirilip eğitilebilen ve ölçülebilen bir beceridir. Empati becerisinin, eğitimle geliştirilebildiğini gösteren bir çok araştırmalar bulunmaktadır. Geçmişte yapılan araştırmalar incelendiği zaman, empati eğitimi ile

iletişim eğitiminin birbiriyle bütünlük içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmalarda dikkat çekici bir diğer özellikte empatik becerinin genel iletişim becerisi olarak görülmektedir. Empati eğitiminin verilmesinde yararlı olacak en önemli meslek grupları, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, hemşireler, psikiyatrisler, psikologlar ve psikolojik danışmanlardır (İlgar ve S. İlgar, 2014). Empati kavramının, kişilerarası ilişkilerde önemli bir beceri olduğunun fark edilmesinden sonra, bu becerinin, eğitim verilerek çok daha fazla geliştirilebileceği görülmüştür. Daha önce bu konu üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, kişilere yönelik empati eğitimi verildiği görülmektedir (Yüksel, 2004).

Empati eğitiminin amacı ise, kişide var olan empati kurma yeteneğini geliştirerek, kişilerin birbirleriyle sağlıklı kişiler arası ilişkiler kurmalarına yardımcı olmaktır. Bu amaç çerçevesinde araştırmacılar, empati eğitim programı adı altında çeşitli programlar geliştirmişlerdir. Bu programlarda bireylerin empatik becerilerini geliştirmek için hazırlanan, empatik tepkiyi içeren duygusal ve bilişsel yeteneklerin geliştirilmesine yoğunlaşmaktadır (Yüksel, 2004). Empati becerisi geliştirilebilir bir kavram olduğu için, empati eğitiminin özellikle gönüllülük, anlayışı gerektiren belirli meslek grupları için önemli olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle bireylerle iletişim halinde bulunan, eğitim ve sağlık sektörlerinde empati eğitiminin önemli ve gerekli yararları vardır. Bunun yanı sıra evli çiftlerin de daha sağlıklı bir evlilik süreci yürütebilmeleri için de empati eğitimi önemlidir (Ekinci, 2009).

2.2.11 Psikolojik Danışmanlık Eğitiminde Kullanılabilecek Empati Eğitimi

Teknikleri

1. **Didaktik (Öğretme) Tekniği:** Bu teknikte bir uzman, danışanlara, psikolojik danışman adaylarına, öğrencilere ve diğer kişilere iletişim ve empati konusunda bilgiler vermektedir. Bilgiler, konferans, seminer, hizmet içi eğitimler şeklinde verilebilir.

2. **Yaşantısal Teknik:** Bireylere bir başka kişinin gerçekleştirdiği iletişim, banttan, videodan yada gözlemleyerek geribildirim verilmesidir.

3. **Rol Oynama Tekniği:** Bu teknikte, kişi duruma göre bazen kendisi olarak bazen ise, karşısındaki kişinin rolüne girerek iletişim kurar (Ilgar ve S. Ilgar, 2014). Rol oynama tekniği, psikodrama da yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle iletişim becerisini ve empatik eğilim becerisini artırmada etkili olarak kullanılmaktadır (Özbek ve Leutz, 1987, Syf.752- 757; Ilgar ve S. Ilgar, 2014).

4. **Modelden Öğrenme Tekniği:** Bu teknikte aday psikolojik danışmanlar, uzmanların danışanlarla gerçekleştirdiği danışma oturumlarını, gözlem odasından, banttan veya videodan izleyerek öğrenmektedirler. Bu teknikte; uzman, model olarak alınmaktadır. Ayrıca eğitici ve öğretici CD'lerden de yararlanılabilir (Ilgar ve S. Ilgar, 2014).

Empati eğitim programında, bu dört teknikten sadece bir tanesinin kullanılabileceği gibi, bir çoğuda aynı anda kullanılabilir. Birden fazla tekniğin kullanılması daha çok yarar sağlamaktadır (Ilgar ve S. Ilgar, 2014). Payne ve arkadaşları (1972), dört tür empati eğitiminden hangisinin daha etkili olduğu konusunda araştırma yapmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, yaşantısal tekniğin tek başına etkili olmadığı, didaktik ve modelden öğrenme tekniklerinin birlikte kullanması halinde daha etkili bir öğrenme olduğu belirtilmiştir.

5. Yüz İfadelerini Teşhis Etme Tekniği: Bireye empati eğitimi vermenin diğer bir yolu ise başkalarına ait duygusal yüz ifadelerini teşhis etme konusunda eğitim vermektir.

6. Psikodrama Tekniği: Psikodrama da rol alma (rol değiştirme) ve rol geliştirme en temel teknikler arasında yer almaktadır. (İlgar ve S. İlgar, 2014). (sy 61- 63).

2.2.12 Psikolojik Danışma Alanında Empati

Psikolojik danışma sürecinde etkili iletişim kurulup sürecin başarılı bir şekilde tamamlanması için en önemli faktör psikolojik danışman ile danışan arasındaki ilişkinin niteliğine bağlıdır. Psikolojik danışma ilişkisi aile, arkadaş vb. bireyler arasındaki ilişkiden daha farklı bir türde bir ilişkidir. Bu ilişki güvenli, gizli, iyileştirici ve korunaklı olmalıdır. Yardım ilişkisinin kökleri psikolojik danışmada kuramsal bir yaklaşım olan birey merkezli yaklaşıma dayanmaktadır. Birey merkezli terapi yani yaklaşım Carl Rogers'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Burada odak noktası, danışanın iç ruhsal yaşantıları veya davranış örüntülerindeki vurguyla birlikte terapist ve danışan arasındaki ilişkiye odaklanılmaya başlanılmıştır (Watson, 2002). Rogers (1957) empatide, danışanın yaşadığı herhangi bir duyguya psikolojik danışmanın duyarlı olması gerektiğini dile getirmektedir.

Psikolojik danışma süresince psikolojik danışmanın, danışanla etkili iletişime girebilmek ve bu etkili iletişimi süreç boyunca devam ettirebilmek için belli koşulların sağlanması ve bu koşulların bir bütün halinde süreç içerisinde bulunması gerekmektedir. Psikolojik danışmanların, seanslarla ilgili ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler süreç içerisinde, oldukça önemli bir yere sahiptir.

Terapötik koşullar, danışma süreci içerisinde terapötik süreçler olarak da ele alınabilir (Acar, 2012).

Psikolojik Danışma süreci içerisinde, hem olumlu terapötik ilişkide; hem de olumlu kişiler arası ilişkilerde bulunması gereken en önemli temel koşulların başında, empati, duyguların yansıtılması, saygı, koşulsuz kabul, saydamlık, içeriğin yansıtılması ve somutluluk gelmektedir (Acar, 2012). Empati, saygı ve saydamlık kavramları Rogers (1961) tarafından ortaya atılmıştır. Daha ileriki yıllarda ise, Berenson ve Carkhuff (1967), bu terapötik koşullara somutluğu eklemiştir. Patterson (1974), bu dört koşulu tepkisel boyut olarak açıklamıştır. Daha sonra ise bu terapötik koşullara; ilişkinin şimdi ve buradalığı, kendini açma ve yüzleştirmeyi eklemiştir (Patterson, 1974 ; Acar, 2012). Psikolojik danışmanın danışma sürecinde, danışana güvenli bir ortam sağlayarak, bu terapötik becerileri kullanması gerekmektedir. Psikolojik danışman bu koşulları sağlayıp, bu koşullara uyduğu oranda danışana iyi bir model olur. Buna bağlı olarak da danışanın bu koşullara uyması sağlanılmaktadır. Tüm bu koşullar sağlandığı zaman ise, terapötik iletişim ortamı sağlanmış olur (Acar, 2012).

Empati, danışanı etkili bir şekilde dinleyebilmeyi gerektirir. Danışanın vermek istediği mesajı tam olarak anlama, akılda tutma ve daha önce verilen bilgiler arasında bir ilişki kurabilme becerisini kapsamaktadır. Bu durum da; duygu, inanç, değer, dikkatli bir şekilde dinleme ve danışanın söylediklerini fenomenolojik bir bakış açısıyla anlayabilmektir (Eisenberg ve Delaney; Çev. Ören ve Takkaç, 1993, Syf.106). Karahan ve Sardoğan (2004)'a göre empati, danışanın duygularının yoğunluğunu anlama ve algılama yeteneğidir. Bu bağlamda, empatide iki önemli boyut yer almaktadır. Birinci boyut, danışanın söylediklerini anlam açısından doğru anlamak, ikinci boyutta ise; danışanın duygularını ona aktarmak yani iletmektir.

Duygu ise, psikolojik danışmana, danışanın ne hissettiğini anlaması konusunda yardımcı olmaktadır. Psikolojik danışman empatik tepki verirken, ifade edilen duygunun şiddetine dikkat etmesi ve o duygunun şiddetine uygun tepki vermesi gerekmektedir. Terapötik süreç içerisinde, danışana geribildirim vermek önemli ve gereklidir. Danışanı anlamak yeterli olmadığı gibi, anlaşıldığını danışana iletmek gerekir. Aynı zamanda psikolojik danışma sürecinde empati, danışanın yaşantılarına, psikolojik danışmanın kendi açısından değil, danışanın açısından bakabilmesidir. Danışanın hissettiklerinin aynısını birebir hissetmek değil, onun ne hissettiğini belli bir oranda ne tür duygu yaşadığını anlamaktır. (Syf 81-82).

Sart (2013) psikolojik danışma sürecinde empatiyi, danışanın iç dünyasını anlamak için psikolojik danışmanın danışanla zihinsel olarak özdeşleşmesi olarak tanımlamaktadır. Danışanlar ise, psikolojik danışmanlar tarafından anlaşılmayı beklemektedirler. Ilgar ve S. Ilgar (2014)'a göre empatik beceri, psikolojik danışma sürecinin başlamasında, sürdürülmesinde, danışanı anlamada, danışanın amacına ulaştırılmasında ve sonlandırılmasına kadarki danışma sürecinin bütün aşamalarında kullanılmaktadır. Empatik beceri, doğru ve etkili kullanıldığı zaman, danışanda anlaşıldığı ve kabul edildiği hissi ile güven oluşmaya başlar. Güvenin sağlanması ile birlikte, direnç oluşumu engellenir. Ayrıca gönülsüz danışanları gönüllü hale getirme ve motivasyon sağlama ve bunun gibi durumlarda etkili olan bir beceridir.

İkiz (2009) ise, empatik becerinin psikolojik danışman adaylarının sahip olması gereken önemli bir beceri olduğunu ve diğer yardım mesleklerinde çalışan bireylere göre daha fazla sahip olunması gereken bir özellik olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca psikolojik danışmanların empatik becerilerini geliştirmeleri, kendi kişisel özellikleri ile birleştirmeleri ve hem yaşamlarında hem de çalışma

ortamlarına bunu aktarmaları gerektiği düşünülmektedir. Ilgar ve S. Ilgar (2014)'a göre, psikolojik danışmanın etkili bir şekilde empatik tepki vermesi, amaca ulaşmasını kolaylaştırır. Psikolojik danışmanın empati kurması, danışana mesajının sadece görünen tarafını değil, senin için önemli olan, derindeki nedenleri de anladığım mesajını vermektedir. Aynı zamanda bu, danışana güven ve rahatlık da kazandırmaktadır. Danışanın anlaşıldığını hissetmesi, kendini daha fazla açmasına da neden olmaktadır. Psikolojik danışmanın, danışanı etkili bir şekilde empati kurarak dinlemesi iyi bir dinleyici olmayı ve ilgiyi gerektirmektedir. Psikolojik danışmanın empati kurması, ilgi göstergesidir. Danışanla doğru bir empati kurmak, duyguları anlamaya da dayalıdır. Psikolojik danışman, danışanı dikkatli bir şekilde dinleyip anlamaya özen gösterirse danışan, kabul edildiğini ve ciddiye alındığını hissederek rahatlar, güven duyar ve doğal davranmaya başlar. Ayrıca danışanla sağlıklı ve etkili bir empati kurulması, danışanın varlığının da onaylanmış olduğunu göstermektedir.

Empati, karşımızdaki kişinin duygularının yoğunluğunu anlama ve anlattıklarını algılayarak anlama yeteneğidir (Mc. Whirter, J ve Voltan- Acar, N, 1985). Empati kavramında iki yön bulunmaktadır. Bunlardan birincisi danışanın söylediklerini anlama bakımından anlamak, diğeri ise, danışanın duygularını anlayarak bunları ona aktarmak, yani iletmektir. Fakat, danışanın duygu düşünce ve söylediklerini ona iletirken, söylediklerinin aynısını tekrar etmek, empati kurulduğu anlamına gelmemektedir. Empati kavramıyla karşımızdaki kişinin bakış açısıyla olaylara baktığımız için, empati kurarken nesnelliği yitirmemeye dikkat ederek, danışanın korku, kaygı, sevinç, mutluluk, üzüntü, neşe, öfke ve bunun gibi duygularla sıkılmamak gerekir (Acar, 2012).

Rogers, psikolojik danışmanların empatik beceriye sahip olmaları ve bu beceriyi süreç içerisinde danışanlara aktarmaları gerektiğini dile getirmektedir. Terapötik süreç içerisinde, empatiyi bir beceri olarak kullanmak yerine, empatik duygusal bir ortam yaratılmasına vurgu yapmaktadır. Psikolojik danışmanlar danışanlarla empati kurdukları zaman, etkili bir iletişim kurarak onların duygu ve düşüncelerini anladıklarını onlara yansıtmaları gerekmektedir (Sart, 2013).

Danışanlarla ve diğer bireylerle, doğru ve sağlıklı bir empati kurabilmek için zaman ve deneyim gerektirir. Empatide, danışanın sadece duygularını anlamak değil, aynı zamanda danışanın yaşantılarını anlamak gerekir. Empatinin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için ilk olarak, empatinin etkileri olan, olumlu kabul ve tutarlılığın sağlanması gerekir. İkinci olarak ise, empati ve sempati ayrımını anlamak gerekir. Çünkü empati, sempati ile aynı şey değildir. Empati, danışanı veya onun yaşantısını anladığını iletmemizle ilgilidir. Sempati ise, danışana karşı üzgün, kederli veya mutlu hissetmektir (Doğan ve Yaka, 2013).

2.3 Duygular ile İlgili Kurumsal Açıklamalar

Bu bölümde duygular ile ilgili kurumsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.3.1 Duygular

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık mesleği, bireylerin davranışlarını anlamayı, açıklamayı ve onlara farkındalık kazandırmayı amaçlayan bir psikolojik yardım mesleğidir. Bireylerin düşünce ve davranışları gibi duyguları da oldukça önemlidir. Böylece duygular üzerine odaklanmanın, oldukça önemli ve gerekli olduğu görülmektedir (Kuzucu, 2006).

Duygu sözcüğü Latince hareket anlamına gelen "emote" kelimesinden türemiştir. Her bir duygunun, özgün bir rolü ve etkisi bulunmaktadır. Kuvvetli duygular, bireyin bedeninde belirgin duygular yaşamasına neden olmaktadır. Bu

duygular genellikle, fizyolojik belirtilerle kendini göstermektedir. Örnek olarak öfkeli olan bir kişinin ellerinin titremesi ve korku hissedene birinin ise kalp atışlarının hızlı olması gösterilebilir. Böylece tüm duygular, bireyin harekete geçmesini sağlayan temel öğelerdir (Goleman, 2016).

Duygular, bireylerin yaşamlarını etkileyerek, birden çok önemli olayların belirleyicisi olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bireyin yaşamındaki uyum ve uyumsuzluklarının önemli faktörleri arasında, duygular da yer almaktadır. Duyguların, insan yaşamında önemli bir yere sahip olmasının yanında, ihtiyaç ve güdülerle de ilişkisi bulunmaktadır. Bireylerin, çeşitli temel gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmaması, çeşitli duygularla birlikte meydana gelmektedir. Mutluluk, üzüntü, sevgi, sevinç, keder, heyecan ve bunun gibi duygular, günlük yaşamda kullanılmaktadır (Köroğlu, 2006). Gençoğlu ve Yılmaz (2013)'a göre duygu, bireyin yaşamındaki zihinsel, bedensel ve davranışsal öğelerin bütünü oluşturduğunu dile getirmişlerdir.

Serim (2011)'e göre duygu, bireyin davranışlarını yönlendiren temel süreçlerden biridir. Kişiler arası sağlıklı ilişki ve iletişimde ise, bireyin duygularını karşısındaki kişiye anlatabilmesi ve karşısındaki kişinin de duygularını anlayarak yorumlayabilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Dökmen (2015)'e göre "duygu, kişinin belirli bir anda algıladıkları, hissettikleri, onun fenomenal alan içerisindeki istekleri ve heyecan uyandıran iç yaşantılarıdır." Goleman (2016) ise "duyguyu, bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik, biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi olarak tanımlamıştır."

Çeçen (2002) ise duyguyu, kişinin öznel yaşantıları, kişinin kendisi için önemli olan olaylara ilişkin olarak yapabilecekleri ve değerlendirme sürecini içine alan süreçler olarak tanımlamaktadır. Ayrıca duygular, kişinin bir duruma ve

harekete hazır olmasına, önceliklerini belirlemesine ve planların yapılmasına yardımcı olmaktadır. Bireyin duygularına, duygusal ifadeler (sözel ve sözsüz), bedensel değişimler ve hareket biçimleri gibi öğeler de yardımcı olmaktadır. Özen ve Sümer (2013) duyguların bireyin içsel yaşantısındaki psikolojik, sosyal ve fiziksel çevrenin etkileşimleri sonucuyla ortaya çıktığını savunmaktadırlar.

Duygular, bireyin vücudunda gözlenen değişikliklerle de tanımlanmaktadır. Bireyin gözlenen duygusal tepkileri, söz gelişi yüzündeki korku ifadesi gerisinde ise otonom sinir sisteminin bölümlerinden olan sempatik sistemin faaliyetleri yer almaktadır. Bu sistemlerin etkisi ile birlikte, iç organlarda değişiklikler ortaya çıkar. Örneğin kalp atışı hızlanır, eller terler vb. Bu durumun sonucunda ise, bireyin vücudunda, dışarıdan gözlenebilen duygusal ifadeler oluşmaktadır. Ayrıca bireylerin farklı ortamlarda benzeri uyarıcılara farklı tepkiler vermesi ve birtakım çatışmalara girilmesinin nedeni ise, bireylerin duygularını farklı şekillerde yönlendiren, farklı bilişsel yaşantıların geçirilmesidir. Örneğin bir arkadaşınız size güler yüzle "Hadi oradan!" dediği zaman bu davranışı bir saldırı olarak algılamaz ve kızmazsınız. Fakat, aynı sözü asık suratla söyleyen birine öfkelenebilirsiniz (Dökmen, 2015).

Akçay ve Çoruk (2012) duyguyu, bireyin iç ve dış çevresinden gelen uyarılar karşısında ilk olarak içsel olarak beliren, daha sonra ise kişinin beden imajını, duruşunu ve davranışlarını etkileyen durumlar ve hisler olarak tanımlamaktadırlar. Tanımda da ifade edildiği gibi, kişinin davranışlarının temelinde duyguların yer aldığı ve duyguların davranışları şekillendirip yönlendirdiği görülmektedir.

Kişiler arası karşılıklı ilişkilerde, iletişim çatışmasına neden olabilecek en önemli faktörlerden birinin de bireylerin duyguları olduğu görülmektedir. Çeşitli görüşlere göre, yedi temel duygu bulunmaktadır. Bunlar mutluluk, üzüntü, korku, hayret, öfke, küçük görme ve tiksindir. Kişinin duygusal ifadeleri yüzünden ve bedeninden görülebilmektedir (Dökmen, 2015).

Duygular, bireyin yaşamında alınacak kişisel kararlar açısından ve seçim yapılmasında önemli rol üslenmektedir. Örneğin birey hangi mesleği seçeceğini, hangi okula gideceğini, nerede yaşayacağını vb. gibi konularda birey geçmiş yaşantılarını da göz önünde bulundurarak duygularıyla harekete geçip karar vermeye başlamaktadır (Tuğrul, 1999).

Duygular, bireylerin günlük yaşamları içerisindeki olaylarda önemli role sahiptirler. Birey, duygularını yüz ifadeleriyle, bedensel tepkilerle ve sözel ifadelerle açığa çıkartmaktadır. Bazı durum ve olaylar karşısında ise bireyler, duygularını bastırarak kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Bireyin duygularını uzun süre bastırıp kontrol altına alması ve belli bir süre sonra açığa vurmak istemesi duyguların çarpıtılmış bir şekilde ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (İşleroğlu, 2012).

Goleman (2016), temel duyguları ve onların alt boyutlarını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

Öfke: Kin, hınç, hiddet, içleme, tükenme, sinirlenme, düşmanlık, alınganlık ve en son noktada ise nefret ve şiddet.

Üzüntü: Keder, acı, yalnızlık, neşesiz, umutsuz, kendine acıma, can sıkıntısı, umutsuzluk, patolojik olduğu zaman ise şiddetli depresyon.

Korku: Kaygı, kuruntu, şüphe, çekinme, sinirlenmek, vicdan azabı çekmek, ürkme, huzursuzluk, patolojik olduğu zaman ise, fobi ve panik.

Zevk: Mutluluk, coşku, heyecan, sevinç, gurur, eğlence, tensel zevk, kendinden geçme, kapris en son nokta ise, mani.

Sevgi: Kabul edilme, dostluk, yakın ilgi, güven, iyilik, sadakat, hayranlık, aşırı tutkunluk, muhabbet.

Şaşkınlık: Şok, merak, hayrete düşmek, affalamak vb.

İğrenme: Tiksinme, küçümseme, nefret etme, itici bulma, hor görme vb.

Utanç: Suçluluk, hayal kırıklığı, pişmanlık, üzülme, küçük düşme vb.

Kuvvetli duygular, bireyin bedeninde belirgin değişiklikleri de (fizyolojik belirtiler) birlikte getirmektedir (Goleman 2016). Bireyin bedeninde meydana gelen bu değişimler, sözsüz mesajları içermektedir. Kişiler arası ilişkilerde, sözlü ve sözsüz mesajlar birlikte aynı anda kullanılmaktadır. Birey, duygularını hem sözlü hem de sözsüz olarak ifade etmektedir. Yüz ifadeleri, el kol hareketleri, beden hareketleri ve sesin yükselmesi veya alçalmasıyla birlikte gönderilen sözsüz mesajları iletişimde kullanılan mesajlara göre daha büyük bir bölümünü kapsamaktadır ve bireyin gerçek duygularını daha iyi yansıtmaktadır (Cüceloğlu, 1996).

2.3.2 İnsan Yaşamında Duyguların Önemi

Bireyi diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerin başında, duygular gelmektedir. Duygular bireylerin düşünce ve algılarından etkilenerek oluşmaktadır. Birey, çevresindeki olayları algılamaya başladığı zaman duygularını da keşfedip karşısındaki kişilere aktarmaktadır (Argon, 2015). Bireyler duygularını aktarırken yaşanma ve ifade edebilmesi açısından da farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar, bireysel farklılıklar biçiminde etkili olduğu gibi, içinde yaşanan olaylara, durumlara verilen tepkiler ve yüklenen anlamlarda, bireye, yaşa, cinsiyete,

hıyerarşik konuma, topluma, kültüre, sosyal statüye, bireyin içinde bulunduğu zamana göre de farklılık göstermektedir (Karabekiroğlu, 2014).

Günlük yaşamları içerisinde, karşılarındaki kişilerle etkili bir biçimde iletişim ve etkileşim kurma aynı zamanda da karşılıklı bir Şekilde birbirlerini anlamaları bakımından duygular bireylerin yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bireylerin psikolojik, biyolojik ve toplumsal yönleri gz önünde bulundurulurak kişiler arası ilişkilerinde duygu, düşünce ve davranışlar önem kazanmaktadır. Ayrıca duygular, bireyin yaşamıyla birlikte başladığı için yaşam boyu da gelişip farklılaşmakta ve zenginleşmektedir. Buna bağlı olarak, bireylerin duygusal tepkilerinin birbirlerinden farklılık göstererek, her bireyin farklı duygu özellikleri olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda farklılaşan duygular, kişilik yapısına göre de değişebilmektedir (Yalçın ve Hamarta, 2013). Tüm bunlar gz önünde bulundurulduğunda diyebiliriz ki, duygular bireyin önemli deneyimleri arasında yer almaktadır. Örneğin kişiler arası ilişkilerde ve ruh sağlığında bireyin yaşamında duyguların ifadesi ve duygularla baş etme, önemli yer etmektedir (Kışlak ve Göztepe, 2012).

2.3.3 Duyguları Fark Etme

Duyguları fark etmek, kişilerin geçmiş yaşantılarını ve bu yaşantıların ne anlama geldiğini benimsemeleri açısından önemlidir (Otlu, İkiiz ve Asıcı, 2016). Ayrıca duygu sürecinin terapide de değişim açısından önem taşıdığı düşünülmektedir (Greenberg ve Safran, 1987). Psikolojik danışman adaylarının kendilerine yönelik öz yeterliliklerini artırabilmeleri için öncellikle kendi duygularını fark etmeleri ve ifade etmelerinin, kendine ve diğerlerine yönelik duyarlı olmalarının gerektiği düşünülmektedir (Otlu, İkiiz ve Asıcı, 2016).

Kuyumcu ve Güven (2012)'e göre duygusal farkındalık, bireyin kendisinin ve karşısındaki kişilerin duygularını fark edip tanıma yeteneği olduğunu dile getirmektedirler. Ayrıca duygusal farkındalık birey tarafından duygunun fark edilerek yaşanması ve kişinin o andaki duygu hakkında fikir sahibi olmasını içermektedir.

Psikolojik danışma sürecinin daha sağlıklı, verimli ve daha etkili bir şekilde yürütülüp hizmet verilebilmesi için bu meslekte hizmet veren psikolojik danışmanların ve psikolojik danışman adaylarının duygularını fark edip, bu konuya önem vermesi gerekmektedir. Ayrıca psikolojik danışman olmak için üniversitelerin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında eğitim alan üniversite öğrencilerinin, duygusal farkındalıklarının bilinmesi ve bu farkındalıklarının geliştirilmesinde önemli ve gereklidir (Gençtanırım Kurt, Kızıldağ, Demirtaş Zorba ve Özer, 2015).

Duygusal farkındalık, kişinin kendi duygularını anlama ve karşısındaki kişinin duygularını anlama olarak iki boyuttan oluşmaktadır. Bireyin kendi duygularının farkında olması, kendini tanıması ve duygularını karşısındaki kişiye iletmesi kişiler arası iletişimde önemli rol oynamaktadır. Kişinin duygularını fark etmesi, karşılıklı kişiler arası ilişkileri düzenleyerek olumlu bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca kişi, başkalarının duygularını fark ederek, daha etkili iletişim kurmada işlevsel beceriler göstermektedir (Gençtanırım Kurt, Kızıldağ, Demirtaş Zorba ve Özer, 2015).

Kuyumcu (2011)'ya göre duygusal farkındalık, duygu durumunun yaşanmasından farklı olarak, bireyin içinde bulunduğu o anki duygu hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Bireyin duygusal farkındalığa sahip olmadan, kendi iç dünyasını fark etmesi, bireysel ihtiyaç ve duygularının farkında olması zordur. Bireylerde

duygusal farkındalığın düşüklüğü, kendilerini tanımalarını engellemektedir. Kendini tanımakta problem ve zorluk yaşayan bireyler, kendilerini gerçekleştirmede de zorluk yaşarlar yeniliklere de açık değildirler.

Duygusal farkındalık bireylerin yaşamını da kişiler arası ilişkilerini de çeşitli açılardan etkilediği görülmektedir. Ayrıca duygusal farkındalık bireylerin birçok özelliklerini etkilediği gibi, bireyin bazı özelliklerinin de duygusal farkındalık düzeyini etkilediği gözlenmektedir. Örneğin; cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyal destek değişkenlerinin duygusal farkındalık düzeylerini etkilediği gözlenilmektedir (Gençtanırım Kurt, Kızıldağ, Demirtaş Zorba ve Özer, 2015).

Duyguları fark etmek; bireylerin, kişisel ve sosyal gelişimlerini artırmasının yanında iletişimi de önemli bir şekilde etkilemektedir. Bireyin duygularını fark etmesi, anlaması ve ifade etmesi, kendisini karşısındaki kişiye daha rahat bir şekilde ifade ederek, karşısındaki kişinin de duygularını anlamasına yardımcı olmaktadır (Yalçın ve Hamarta, 2013).

2.3.4 Duyguları İfade Etme

İngilizce literatürlere bakıldığı zaman duyguların ifadesi, duyguları ifade etmek (emotional expression) (King ve Emons, 1990 ; Adıgüzel, 2012), duyguların sosyal olarak paylaşımı (social sharing of emotion) (Rime, Finkenauer, Luminet, Zech ve Philippot, 1998) ve duygusal kendini açma (emotional self disclosure) (Starr, 1975 Akt. Adıgüzel, 2012) olarak üç farklı şekilde isimlendirilmiştir. Fakat bu üç farklı isimde de duyguları ifade etme kavramının içeriği aynıdır. Üç isimde de duygunun kişiler arası ilişkilerdeki yönü vurgulanmaktadır (Adıgüzel, 2012).

Duyguları ifade etmek sözel olduğu gibi, sözsüz bir şekilde de dile getirilip açıklanabilmektedir. Bireyin yaşamında önemli olan duygularını fark ederek bunu karşı tarafa ifade edebilmesidir (Kuzucu, 2011). Rime, Finkenauer, Luminet, Zech

ve Philippot (1998)'a göre duyguları ifade etme, bireyin yaşadığı duygusal olayları sosyal olarak paylaşmasıdır. Ayrıca bireyin duyguya yol açan durumlar hakkındaki duygularını karşısındaki kişiye veya kişilere açık bir şekilde aktarmasını içermektedir. Kepner (1982)'a göre; bireyin duygularını ifade edememesi, bireylerde gelişme başarı eksikliği, acı çekme, yorgunluk ve ülser gibi psikosomatik belirtilere de neden olabilmektedir. Aynı zamanda bireyin duygularını ifade edememesi, yardım arama davranışlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum da bireyin yaşamında olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Çünkü duygusal olarak bireyin kendisini açması ve içsel yaşantılarının dışarıya aktarılmasının yanında, bireyin yaşadığı travmatik bir olayla ilgili yaşadığı negatif duygular ve olaylarla da ilgili başa çıkması sağlanılmaktadır (Serim ve Çankaya, 2015).

Adıgüzel (2012)'e göre duyguları ifade etme, karşımızdaki kişiye duygu varlığını yansıtmak için yapılan sesler ve hareketlerdir. Duyguları ifade etmede sesler ve hareketler iletişimsel bilgiyi aktarmaktadır. Bireyin yüz ifadesi bir çok hareketi yansıttığı için, en önemli duygusal ifade olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca yüz ifadesi bireylerin hangi duygu içinde olduğunu, karşı tarafa hangi duyguyu yansıttığını çoğu zaman göstermektedir. Öksüz (2005) bireyin duygularını ifade etmesinin ve karşısındaki kişilere bunu aktarmasının yaşam kalitesini artırdığını dile getirirken, duygularını ifade edemeyen bireylerin ise, kişiler arası ilişkilerinde zorluklar yaşadığını bunun da yalnızlık düzeyini etkilediğini ifade etmekte ve bireylerin duygularını ifade etme becerisi arttıkça, yalnızlık düzeyinin düştüğünü savunmaktadır.

Duyguları ifade etmek, onları gizlemekten çok daha iyidir. Çünkü bireyler duygularını ifade ettikçe kendinin ve karşısındaki kişinin duygularını fark ederek daha iyi iletişime geçebilmektedir. Bireylerin, duygularının farkında olması ve ifade etmeleri bedenlerine de olumlu ve doğru katkılar sağlamaktadır. Bunlara ek olarak; duygular, bireylerin düşüncelerinden bağımsız hareket etmemektir. Diyebiliriz ki, bireylerin duygu ve düşünceleri birbirini tamamlamaktadırlar. Örneğin bireyler yaşamının önemli bir anında karar verirken, duygularını da süreç içerisine katarak daha etkili kararlar verebilir. Psikolojik danışmanlık sürecinde de psikolojik danışmanlar danışanların daha etkili karar vermelerini hedefledikleri için karar verme sürecinde duyguların da önemli rol üstlendiği görülmektedir (Çeçen, 2002).

2.3.5 Duyguları İfade Etmenin Kültürel Farklılıkları

Mesquita ve Feijda (1992) içinde yaşanılan kültüre göre bireyin belli durumlarda ne tür duygular yaşayacağını ve bu duyguları nasıl düzenleyerek ifade edebileceklerine yönelik vurgular yapmıştır. Ayrıca, kültürün bireylerin yaşamında önemli bir yere sahip olduğunu ve bu yüzden kültürden kültüre bireylerin duygularını fark edip ifade edebilmelerinin farklılaşabileceğini savunmaktadır. Kültür, gelenek, görenek, aile ve bireyin sosyal çevresi ne tür durumlarda hangi tür davranışları sergileyeceğini ve bunla birlikte sosyal deneyimler ve paylaşımlar yoluyla bireyin duygularını ifade etmesinde farklılaşmaya neden olduğuna yönelik vurgular yapılmıştır (Markus ve Kitayama, 1991). Bu nedenle, kültürel farklılıkların bireyin duygularını fark edip ifade etmesinde etkisi ve önemi olduğu düşünülmektedir.

2.3.6 Duyguları İfade Etmenin Kişiler Arası İlişkiler Üzerindeki Etkisi

Bireylerin karşılıklı olarak duygularını paylaşması, yakın ilişkinin gelişmesinde ve devam etmesinde önemli rol oynamaktadır (Kuzucu, 2006). Ayrıca duyguların ifade edilmesi sosyal etkileşimin de hızlı bir şekilde artmasına yardımcı olmaktadır (Keltner ve Haidt, 1999). Barrett- Lennard (1981), empati ve kendini açmanın birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Bireyin kişiler arası ilişkilerinde etkili olabilmesi için, empati ve kendini açma eğiliminin bir arada olmaları gerektiği ileri sürülmektedir (Brems, 1988). Empati, öz bilince dayanmaktadır. Birey kendi duygularına ne kadar çok açık ve hakimse başka kişilerin duygularını da anlamayı iyi yapmaktadır. Birey kendi duygularını fark ederse ve bunları etkin bir şekilde dile getirirse, çevresindeki kişilerle daha etkin, olumlu bir iletişim etkileşim ve ilişki kurabilir.

2.3.7 Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi

Bireyin yaşamındaki her duygu, onu davranışa hazırlamakla birlikte bireyin hayatındaki güçlüklerle baş etme unsurları olarak görülmektedir (Goleman, 2016). Kişiliğin oluşumunda duygu, düşünce ve davranışların şekillenmesinde etkili olan duygular ilk sırada yer almaktadır. Duygular, bireyin yaşamında bazı durumlarda, düşüncelerden bağımsız bir şekilde hareket ederken, bazı durumlarda ise davranışları şekillendirmeye yardımcı olmaktadır (Abacı, 2010 Akt. Gençoğlu, 2012).

2.3.8 Psikolojik Danışma Alanında Duygular

Psikolojik danışma esnasında danışanla birlikte etkili bir terapotik yardım ilişkisinin sağlanabilmesi için, en temel koşullardan birisi psikolojik danışmanın etkili bir psikolojik danışman olup terapotik becerileri etkili bir şekilde kullanması gerekmektedir. Etkili bir psikolojik danışman olabilmenin başında gelen en önemli

temel koşullardan birisi psikolojik danışman adaylarının psikolojik danışma becerilerini kazanmaları ve etkili bir şekilde kullanabilmeleridir. Terapötik beceriler, danışma sürecinin yürütülmesinde önemli bir yere sahiptir (Meydan, 2015). Temel psikolojik danışma becerileri, yapılama, yakından ilgilenme, açık uçlu soru sorma, danışanı gözleme, içerik yansıtması, duygu yansıtması ve özetleme becerilerini kapsamaktadır. İleri düzeyde beceriler ise, yüzleştirme, kendini açma ve odaklanmadır. Bütün psikolojik danışma becerileri içerisinde en önemli ve gerekli olan terapötik beceri, duyguları yansıtma becerisidir (Hill, Roffman, Stahl, Friedman, Hummel, Wallace, 2008). Çünkü etkili bir şekilde duygu yansıtma becerisi kullanan psikolojik danışman, danışanını dikkatli bir şekilde dinleyerek ona bunu yansıtır (Meydan, 2015).

2.3.9 Duygusal İçeriğe Tepki Vermenin Önemi

Duygusal içerik, danışanın duygularını ifade etmektedir. Psikolojik danışma sürecinde, birçok danışan duygularının farkında değildir veya onlardan korkarak kaçarlar. Psikolojik danışmanın danışanın duygularına tepki vermesinin en önemli koşulu, danışanın duygularını açığa çıkararak yaşamalarına ve duygularını kabul etmelerine yardımcı olmaktır. Danışan duygularını açığa vurduğu zaman, enerji ve iyilik durumları artmaya başlamaktadır (Cormier ve Hackney, çeviren Doğan ve Yaka, 2013).

2.3.10 Duyguları Yansıtma

Duyguları yansıtma, terapötik ilişki sürecinde psikolojik danışmanın danışanın duygularını açığa çıkarmasıdır (Whirter ve Acar, 1985, 2000). Duyguları yansıtma becerisi, danışanın duygularını belirginleştirmeye ve psikolojik danışmanın duygularını doğru anlayıp anlamadığına yardımcı olan önemli ve gerekli bir beceridir. Örneğin, seans içerisinde bir danışan sinirlendiğini dile

getiriyor ve yüzü kıpkırmızı olup gözleri kızarıyorsa ona "Sinirlendiniz" Bu yüzden "tepenizin tası attı" denilebilir. Bu bağlamda, hem danışanın söylediklerini papağan gibi tekrar etmemiş, hem de duyguları belirginleştirilmiş oluruz (Acar, 2012).

Sart (2013)'a göre duyguları yansıtma, danışanın anlatmak istediklerini, duygusal içeriği vurgulayacak biçimde, başka sözcüklerle bu ifadelerin aktarılmasıdır. Danışanın duygularını yansıtmak etkin dinlemenin en önemli ve en temel becerisidir. Doğan ve Yaka (2013)'ya göre ise duyguları yansıtma danışanın vermek istediği mesajda var olan his ve duyguları birebir ona yansıtmaktır. Bunun yanında psikolojik danışmanın duyguları yansıtma tepkisi, danışanların duygularını sahiplenmesine ve ifade etmesine de yardımcı olmaktadır. Duyguları yansıtmadaki önem, danışanlara duygularından korkmak yerine, onları tanıma, keşfetme ve kabul etmede yardımcı olmaktır.

Duyguları yansıtma tepkisi farklı düzeylerde gerçekleşebilir. En açık düzeyde, psikolojik danışman sadece yüzeydeki duyguyu yansıtabilir. Derin düzeyde, psikolojik danışman ima edilen duyguyu, danışan tarafından ifade edilenden çok daha yoğun bir şekilde yansıtabilir. En açık düzey aşağıdaki örnekte olduğu gibi, psikolojik danışmanın danışanın mesajında açıkça var olan duygu iletisini, danışan tarafından ifade edilen, aynı duyguyu ve aynı yoğunluğu yakalayan farklı duygulanım kelimesi ile yansıttığında gerçekleşir.

Örneğin:

- Danışan: Sözümü kestiğinde deliriyorum.
- Psikolojik danışman: Sözünün kesilmesinden dolayı çok öfkелisin (Doğan ve Yaka, 2013 Syf.147).

İkinci düzeydeki yansıtma, derin düzeyde yapılmaktadır. Buradaki yansıtma danışanın vermek istediği mesajdan, sadece gizli bir şekilde ifade edilen yada ima edilen duygulanım mesajına açıklık getirilmektedir. Örnek verecek olursak, ima edilen duygunun mesajı "Gerçekten düzgün bir ilişkimiz olduğunu düşünüyorum" olsun. Burada mevcut olan duygu sevmek, hoşuna gitmek, memnun olmak ve bu gibi olumlu duyguların mesajlarına işaret etmektedir. En etkili yansıtma ise danışanın ne beklediğini vurgulayan yansıtmadır (Doğan ve Yaka, 2013).

Empati ve duyguları tanıma, anlama, fark etme, ve yansıtma becerileri bir bütünlük içerisinde hareket etmektedir. Bu sebeple, terapötik süreçte psikolojik danışmanların sahip olması gereken önemli ve gerekli bir beceridir. Empati ilk olarak duygusal yakınlığı geliştirmektedir. Bu ortam oluştuğu zaman yakınlığın ve içtenliğin de oluştuğu bir ortam yaratılmaktadır. Aynı zamanda empati, kendini kabul duygusunu da içine alarak katkı sağlamaktadır. Danışan anlaşıldığını hissettiği zaman kendini rahatlamış hissederek duygularını daha açık bir şekilde ifade etmeye başlar. Bu nedenle empati ve duyguları fark edip ifade etme önemli bir beceridir (Doğan ve Yaka, 2013).

2.3.11 Duyguları Özetleme

Doğan ve Yaka (2013)'ya göre, "duyguları özetleme, danışanın mesajındaki farklı duygusal öğelerin birbirinden ayırt edilmesi ve danışanın duygularının psikolojik danışman tarafından anlaşıldığının iletilmesidir ve bu şekilde duygu yansıtma çok benzerdir" (Syf.148). Bunların yanı sıra; duyguları özetleme tepkisi danışanı betimleyen ya da yaşıyor olduğu çeşitli duygu durumlarını da içine alarak belirlemektedir. Örneğin; Danışan: "Anneme ve karıma çok sinirlendim. Her zaman arkamdalar, ne yapacağımı nereye gideceğimi ve nasıl düşüneceğimi

söylüyorlar. Hayatımın her alanında bu hep böyle hiç değişmiyor. Sanki hayatımı benim için planlıyorlar. Farklı şeylerde yapmayı isterdim fakat bu konuda sadece umutsuzluk hissediyorum ve aynı şekilde davranmaya devam ediyorum." Biçiminde ifade ederken, Psikolojik danışman: "Bu durumda birçok şey hissediyorsun gibi görünüyorsun. İlk önce onların sana karşı olan davranışlarına kızgın ve öfkelisin. Ayrıca üzülüyor ve değişimi etkileyecek olmandan çekiniyor ve utanıyorsun." biçiminde karşılık verir.

2.3.12 Duygusal Gelişimi İnceleyen Teoriler

Duygusal gelişimi inceleyen birçok teori vardır. Bu teoriler aşağıdaki gibi incelenip açıklanmıştır.

Psikanalitik Yaklaşım: Freud travmatik olayların, anıların ve bunların yoğun duygusal unsurlarının bastırılması sonucu oluştuğunu ileri sürmektedir. Birey duygularını sakladığında, gizlediğinde ve inkar ettiğinde, histeri oluşumu artmaktadır. Aynı zamanda, bireyin duygularını ifade etmesinin içsel sıkıntılarını gidermesine neden olduğunu düşünülmektedir. Duyguların engellenmesi anksiyete ve depresyon gibi yoğun duygusal yaşantıları yansıtan psikopatolojik olayların ortaya çıkmasında önemli etki yaratmaktadır (Zentner, 1999).

Jung ise, psikanalitik kurama önemli katkılar sağlayan bir kişidir. Jung, bireylerin duygularını gizlemelerinin ve inkar etme çabalarının arttıkça, kendini ve karşısındaki kişileri değerlendirdiğinde psikolojik olarak ayrılığında arttığını ileri sürmektedir. Jung'a göre bireyin duygusal yaşantılarını engellemek bireyin kendisi ve çevresi hakkındaki bilgi aktarımını yok etmek demektir. Özetlendiğinde psikanalitik yaklaşım bireylerin tümüyle duygularının farkına varmasını ve ifade edebilmesinin önemli olduğunu vurgulayarak duygulara çok fazla önem vermektedir. Ayrıca bireylerin duygularının engellenmesine yönelik yapılan her şey

uyumsuzluğun belirtisi ve tetikleyicisi olarak değerlendirmektedirler (Zentner, 1999).

İnsancıl Yaklaşım: Psikoterapi alanında ve psikoterapi yaklaşımları içerisinde duygulara, duygusal yaşantılara, duyguları fark etmeye ve duyguları ifade etmeye önem veren ve bu önemi sürekli vurgulayan yaklaşım insancıl yaklaşımdır. Rogers'ın Birey Merkezli yaklaşımı ve Perls'ün Gestalt terepi yaklaşımı çerçevesinde duygunun önemi ele alınarak incelenmiştir. Rogers'ın Birey Merkezli kuramında kendi duygularını büyük oranda fark eden bireyler bu duygularını saklamadan inkar etmeden kabul ederler ve bu duyguların kendilerine yol göstermelerine izin verirler. Bu bağlamda bireyler davranışları ve duygularıyla uyum içinde yaşamaktadırlar. Rogers'ın terapotik sürece bakış açısı ise, bireylerin yaşantılarına ve duygularına büyük önem vererek insan doğasına dayanmasıdır (Kuzucu, 2006).

Rogers, "kişinin duygularını ifade etmesinin dört sonucu olduğunu belirtmektedir. Birincisi insanlar istikrarlı bir şekilde ise, kendi içsel yaşantılarının daha çok farkında olur. İkincisi artan bu farkındalık kişinin kendi yargılarına daha çok güvenmesini beraberinde getirir. Üçüncüsü kişi dış kontrol yerine içsel kontrole sahip olur ve diğer insanlar tarafından kabul edilmek için duygu ifadelerini engelleme ihtiyacı hissetmez. Dördüncü olarak ise, yaşamı bazı spesifik ve durağan idealleri karşılama yolu olmaktan ziyade sürekli değişen bir süreç olarak görür." (Kuzucu, 2006, Syf. 37).

Gestalt yaklaşımda ise, birey duygularını açık bir şekilde ifade edip yaşamadığı zaman kişinin kendisiyle ve diğer kişilerle etkili bir şekilde temas edemeyerek şimdiki zamana ve ana taşınmaktadır (Corey, 2008 Çvr. Ergene).

Bilişsel Davranışçı Yaklaşım: Bilişsel davranışçı terapinin en önemli kuramcılarında biri Beck'tir. Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre, duygusal uyarıcılar bir çok olayın sonucunda ortaya çıkmaktadır. İlk olarak birey içsel ve dışsal uyarıların farkına varmalıdır. Bu durum şema olarak adlandırılan içsel bir modele göre bilginin işlenmesiyle gerçekleşmektedir. Şemalar bireyin dünyada ki olayları anlamasını sağlayan bir takım beklentiler ve yönergelerden oluşarak bireyin geçmiş yaşantılarına dayanmaktadır (Kuzucu, 2006).

Duygusal sonuçları belirleyici bireyin yaşadığı olayların kendisi değil, olaylara ilişkin değerlendirmelerdir. Terapötik sürecin ana amacı ise, bireylerin kaçındıkları duyguların farkına varmalarına yardım etmek, inkar ettikleri, kaçındıkları acı veren duyguları tanımlamak ve danışanların bu duyguları ifade ederken daha rahat korkmadan ve duygularını kabul etmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Danışanlar terapi sürecinde güçlü duyguların onları ezmediğini ve güçlü duygularla da yaşayabildiklerini fark ederler. Beck (1976) göre, iyileşme için duyguların ifade edilmesinin gerekliliğini ve duyguları engellemenin ise, psikolojik sıkıntıların sürmesine neden olduğuna yönelik vurgular yapmaktadır. Duyguların engellenmesi ile ilgili bozukluklar ve diğer bütün psikolojik sorunların yanlış bilgi işleminin sonucunda ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Bilişsel davranışçı yaklaşımın diğer bir önemli kuramcısı Albert Ellis'tir. Bu yaklaşım Beck'in modeliyle benzerlik göstermektedir. Duygusal yaşantıların en önemli belirtisi düşüncelere önem vermesi açısından benzerlik göstermektedir. Akılcı duygusal davranışçı terapide duygular olayları iyi ya da kötü; seçilen amaçlara göre avantajlı veya avantajsız olarak değerlendirilmektedir. Akılcı duygusal davranışçı terapide psikolojik sorunlara yol açan faktörler bireyin kendisi ve çevresi ile ilgili gerçekçi olmayan inançlardan kaynaklanmaktadır (Zentner,

1999). "Bu irrasyonel düşünceler o an yaşanan duygulardan ve durumlardan kaçınma isteğini yansıtmaktadır" (Zentner, 1999).

2.4 İlgili Kuramlar

Bu bölümde, empati ve duyguları ifade etme ile ilgili Sosyal Öğrenme ve Sosyal Rol kuramlarına yer verilmiştir.

2.4.1 Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı Alber Bandura tarafından 1960-1970 yılları arasında ortaya atılarak geliştirilmeye başlanmıştır. Sosyal öğrenme kuramı, bilişsel ve davranışsal kavramları birleştirerek birbirleriyle tanımlar ve ilk kez bireylerin davranışlarının anlaşılmasında bilişsel düşünce süreçlerinin dikkate alınması gerektiğine yönelik vurgular yapmaktadır (Bandura, Ross, S.A. Ross, 1961; Bandura, 1977).

Çetinkaya (1991) sosyal öğrenme kuramının bireyin davranışlarının doğuştan getirdiği eğilimler veya kalıtım yoluyla bireye aktarılan kişisel özellikler tarafından değil, çevre koşulları tarafından geliştirilip şekillendirildiğini öne sürmektedir. Bireyin içgüdüsel gibi görünen davranışları da dahil tüm davranışlar aslında, çevresel uyarıcılara verilen tepkiler sonucu gerçekleşen öğrenmelerin ürünüdür.

Bandura (2001)'a göre sosyal öğrenme kuramı, başkalarının davranışları ve bu davranışların gözlenmesine dayalı bir dolaylı öğrenmedir. Gözleyerek öğrenmeye göre bireyler deneme ve yanılmaya gerek kalmadan genel ve şekillenmiş öğrenme kalıplarını kazanabilmektedirler. Ayrıca sosyal öğrenme kuramına göre öğrenmenin tepki sonuçları yoluyla ve model alma yoluyla gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu kuramın temel kavramları ise, öğrenmenin; model

alma, gözlemleyerek öğrenme, taklit, özdeşleşme, içselleştirme gibi terimlerle açıklanmaktadır (Bandura, 1971).

Bandura'ya göre gözlemleyerek öğrenme, sadece bir kişinin diğer kişilerin etkinliklerini taklit etmesi değil, çevredeki olayları da bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgiler olduğunu dile getirmektedir. Temel faktör, kişinin başkalarını gözlemleyerek öğrenmesidir. Birlikte öğrenme ortamında, öğrenen ile öğretmenin etkileşim içinde olması öğrenen bireye gözleme ile zihinsel fonksiyonlar geliştirmede katkı sağlamaktadır. Öğrenmenin etkililiği ise, öğrenenin modelden gözlemlediği davranışı ortaya koyabilmesine bağlıdır (Yeşilyaprak, 2017).

Sosyal öğrenme kuramına göre, model alma yoluyla öğrenme bilgi aktarma yolu ile gerçekleşmektedir. Gözlem yapan kişi gözlem sırasında uygun davranışlara yol gösterici olmakta ve model aldığı davranışların sembolik olarak temsilini kazanmaktadır. Buna bağlı olarak model almaya dayalı öğrenme birbirine bağlı olarak dört aşamalı bir süreçte dayandığı görülmektedir. Bu süreçler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Demibaş ve Yağbasan, 2005).

1. Dikkat süreci,
2. Hatırda tutma süreci,
3. Uygulama yada davranışı meydana getirme süreci,
4. Gütülenme süreci (Demibaş ve Yağbasan, 2005, Syf. 368).

Sosyal bilişsel kurama göre empati gelişimi, gözleme, model alma, taklit ve bunun gibi yollar kullanılmaktadır. Ayrıca empati bireylerin karşı "ben"lerinin duygusal ifadeleri hakkında nasıl ve ne şekilde bilgi elde ettiğini gözlemlemesi ile gelişmektedir (Bingöl ve Uysal, 2015)

2.4.2 Sosyal Rol Kuramı

Güldü ve Kart (2009) göre sosyal rol kuramı ise, sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlenen kadın ve erkek farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal rollerden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Schmitt (2003) ise, kadınlar ve erkeklerin doğuştan getirdikleri farklılaşmış cinsiyetlerine özgü psikolojik eğilimlere ve cinsiyet rollerine sahip olmadıklarını vurgulamaktadır. Bireyin farklı sosyalleşme yaşantısı sosyal davranışlarda cinsiyet farklılıklarının oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Kadınlar ve erkekler etkili bir şekilde rol performansı gösterebilmek için doğuştan getirdikleri ve zamanla kazanım edindikleri özellikleri birleştirmektedirler. Bu bağlamda cinsiyete özgü toplumsal roller oluşmaktadır. Dünden bugüne toplumdaki düşünceler kısmen değişse bile bugün günümüzdeki birçok toplumda özellikle de endüstriye yönelik toplumlarda, roller genel olarak geliri sağlayan (kaynak sağlayıcı) kişi erkek, evle ilgilenen kişi ise kadın olarak görülmektedir (Kite, 1996; Eagly, Wood ve Diekmann, 2000; Johannesen- Schmidt Eagly, 2002). Kültürlerarası karşılaştırmalarda ise, hem kadınların hem de erkeklerin doğuştan getirdikleri rolleriyle toplumda onlara uygun görülen rolleri bağdaştırmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Örnek verecek olursak, "kaynak sağlayıcı" ve "ev kadını" iş bölümüne genel olarak bakıldığında, küçük yaşlardan itibaren kadınlar yemek pişirmek, bulaşık yıkamak, evle ilgili beceriler kazanma öğretilirken, erkeklere ise, ekonomik anlamda kullanabilecekleri beceriler öğretilmektedir. Bu bağlamda toplumsal rol dağılımı, bireyler arası ilişkilerle (anne, baba, kardeş, arkadaş vb.) desteklenmektedir (Güldü ve Kart, 2009).

2.5 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, empati ve duyguları ifade etme ile ilgili yapılmış ve bu çalışmanın konusu ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olan araştırmalara yer verilmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili incelenen araştırmalar yurt içi (KKTC) ve yurtdışı (TC ve diğer ölkeler) diye gruplara ayrılarak incelenmiştir. Öncelikle yurtdışında yapılan araştırmalara daha sonra ise yurtiçinde yapılan araştırmalar kronolojik sırayla yer verilmiştir.

2.5.1 Empati ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Aşağıda ilk olarak empati ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalara daha sonra ise yurtiçinde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1.1 Empati ile İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalardan Bazıları

Yapılan farklı çalışmalarda, çok sayıda değişken ile empatik beceri arasında ilişki saptanmıştır. Bunlar:

Hoffman ve Martin (1977) yaptığı araştırmada yaygın olan kültürel görüşlere ve çeşitli psikolojik teorilere göre kadınlarda empatik eğilim erkeklere göre daha yaygındır. Yapılan araştırmaya göre, kadınlardan gerçekten erkeklere daha fazla empatik eğilime ve empatik beceriye sahip oldukları görölmektedir. Kadınlardan başkalarının duygularını yansıtmakta, uzaysal düşünelere sahip olmakta ve zihinsel konularda daha üstün görünme de, bulgulara göre, kadınlarda empati olumlu sosyal duyguların bir parçasıdır ve başkalarına zarar verme sonucunda suçlu hissetmeye bir eğilimleri vardır. Fakat bu çocukluk döneminde kişilerarası hassasiyetin bir parçası olarak görölmemektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, erkeklere oranla kadınlardan kendilerini başka kişilerin yerine koymada daha fazla eğilime sahip oldukları görölmektedir. Fakat erkekler de daha çok iyileştirilebilir davranışlara sahiptirler.

Davis (1980) Empatide bireysel farklılıklara çok boyutlu yaklaşım ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada empatinin çok yönlü bireysel farklılığının gelişimi anlatılmaktadır. Bu araştırmanın son versiyonu alt ölçeği 4 tane 7'li ölçeği içermektedir. Bu ölçeklerin her biri empatinin özelliklerine değinmektedir. Kullanılan ölçekler ise, Bakış Açısı Ölçeğidir. Bu ölçek diğer kişilerin görüşlerini benimseme çalışmaktadır. Ayrıca insanların bakış açısıyla bakmaya çalışır. Dünyayı farklı bakış açısıyla bakarak anlamaya çalışılır. Fantazi Ölçeğinde ise, insanlardaki yatkınlığı, filimlerdeki, romanlardaki, oyunlardaki karakterleri onları anlayarak ve tanımlayarak ölçmektedir. Diğer iki alt ölçek ise, katılımcıların diğer kişilerin yaşadığı negatif olaylara verdiği kronik duygusal tepkilere değinmektedir. Empatik İlgililik Ölçeği ise, katılımcıların sıcak duyguları, diğer insanlara olan ilgileri ve merhametlerini belirleme çalışır. Kişisel Sıkıntı Ölçeğinde, kişisel kaygı ve başkalarının kötü durumlarını görmekten duyulan rahatsızlığı ölçmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, bu ölçeklerin altında yatan faktör analizi her iki cinsiyet için aynı ve iki farklı bağımsız denemeden çıkmaktadır. Bu dört ölçeğin test tekrar test ve iç güvenirliliği önemlidir. Bu dört ölçeğin, cinsiyet farklılıkları ve karşılıklı korelasyonu empatinin gelişimini son çıkan teorilerle birlikte tartışılmaktadır. Sonuç olarak, yeni ölçüm empatinin çok boyutlu doğasını araştıran önemli bir araştırmadır.

Dökmen (1987), empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişkiyi inlemiştir. Araştırmada Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü 3. sınıf öğrencilerden 51 kişi oluşturulmuştur. Deneklerin 18'i Kız 33'ü erkektir. Veri toplama aracı olarak, Empatik Beceri Ölçeği ve Sosyometrik kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, deneklerin empati kurma becerileri sosyometrik statüleri arasında

ilişki bulamamıştır. Araştırmacı bu sonucu deneklerin empati kurma becerilerinin düşüklüğüne bağlamıştır.

Dökmen (1988), psikodramanın bireylerde empatik beceri geliştirmeye etkisinin incelendiği araştırmada; birinci sınıfta okuyan danışma öğrencilerine sekiz ay psikodrama uygulaması yapılmıştır. Deneme yapılan grubun empatik becerisinin arttığı, empati kurma eğitiminde ise, artış olmadığı gözlenmiştir. Sonuç olarak, psikodrama ile empatik becerinin artırılabilirliği anlaşılmıştır.

Yıldırım (1992) yaptığı araştırmada psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencileri ile psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın evrenini, 1989-1990 eğitim öğretim yılında Hacettepe Üniversitesinin Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü PDR, EÖD, EPÖ ve Psikoloji öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise toplam 199 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Empatik Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre,

1. PDR birinci sınıf ile psikoloji birinci sınıf PDR birinci sınıf ile PDR dördüncü sınıf psikoloji birinci sınıf ile psikoloji dördüncü sınıf ve PDR dördüncü sınıf ile psikoloji dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca PDR birinci sınıf öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri EBB'nin diğer anabilim dalları (EÖD,EPÖ,EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre daha yüksek saptanmıştır.

2. PDR birinci sınıf öğrencileri ile EBB'nün diğer anabilim dalları EÖD,EPÖ,EYTPE)'ndaki birinci sınıf öğrencilerinin ve PDR birinci sınıf ile psikoloji birinci sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buna karşın, PDR dördüncü sınıfların empatik beceri

düzeyleri, PDR birinci sınıflara, Psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri, psikolojik birinci sınıflara ve PDR dördüncü sınıfların empatik beceri düzeyleri de psikoloji dördüncü sınıfların empatik beceri düzeylerine oranla daha yüksek bulunmuştur.

Ünal (1997) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik eğilimlerinde gözlenen değişimleri araştırmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kız öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. En yüksek empatik eğilime sahip grubun lise, en düşük empatik eğilime sahip olan grubun endüstri meslek lisesi mezunu öğrencilerinin olduğu ve empatik eğilimin ise en çok ara sınıflarda farklılaştığı saptanmıştır.

Alisinanoğlu ve Köksal (2000) yaptıkları araştırmada, gençlerin empatik becerileri ile ben durumları (ego state) arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve empatik becerileri ile ben durumlarında cinsiyetin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik incelemelerde bulunmuşlardır. Araştırma Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin bölümleri ile Ev Ekonomisi Yüksek Okulu'nun ikinci ve üçüncü sınıflarına devam eden 147 öğrenci ile birlikte yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Empatik Beceri Ölçeği B formu ve Sıfat Tarama Listesi (STL) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyet değişkeninin empatik beceri, eleştirici anne baba ben durumu, koruyucu anne baba ben durumu ve serbest çocuk ben durumu üzerinde farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Fakat yetişkin ben durumu ve uyumlu çocuk ben durumu üzerinde anlamlı düzeyde farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak, empatik beceri ile serbest çocuk ben durumu arasında ise, negatif yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Acun, Kapıkıran ve Kapıkıran (2000) yaptıkları araştırmada iletişim becerisi eğitiminin anaokulu oğretmenliği oğrencilerinin empatik beceri ve empatik eğilimleri üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma 60 kız oğrenciden oluşmuştur. (20 kontrol grubu, 20 deney grubu ve 20 plesebo grubu). Araştırmada kullanılan ołçekler ise, Empatik Beceri (B- Formu) ve Empatik Eđilim Ołçeđi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; deney, kontrol ve plesebo gruplarının ilk ve son test ołümlerinde empatik eğilimleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Kontrol ve plesebo gruplarının empatik beceri ołümlerinde anlamlı fark bulunmazken, deney grubunun ilk ve son test ołümleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Köksal (2000) yaptığı araştırmada müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin empatik becerileri ve uyum düzeylerinde cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerinin farklılığa neden olup olmadığını inceledi. Araştırma 206 oğrenciyle birlikte yürütülmüştür. Empatik Beceri Ołeđi- B Formu ve Hacettepe Kiřilik Envanterleri veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, oğrenciler tarafından müzik eğitiminin alınıp alınmaması cinsiyetin ve sınıf düzeyinin ergenlerin empatik beceri puanları üzerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Müzik eğitimi alıp almamanın ergenlerin kişisel ve genel uyum, cinsiyetin ise sadece kişisel uyum puanları üzerinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Kışlak ve çabukça (2002), yaptıkları araştırmada empati ve demografik değişkenlerin (yař, cinsiyet, ev işini üstlenme, evlilik yılı, ocuk sayısı, iř ve eğitim) evlilik uyumu ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 75 evli kadın, 75 evli erkek toplam 150 denek gönüllü olarak katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, Empatik Eđilim Ołeđi ve Evlilik Uyum Ołeđi kullanılmıştır. Araştırmadan elde

edilen sonuçlara göre, evlilik uyumunu yordayan anlamlı değişkenin empati olduğu belirlenmiştir. Bu durumda empati ile ilişkinin niteliği birbiri ile olumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca empati puanlarının cinsiyete göre değişmediği belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular diğer araştırma bulguları çerçevesinde tartışılmıştır.

Tutuk, Al ve Doğan (2002) yaptıkları araştırmada hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesini incelemiştir. Araştırma toplam 269 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin algıladıkları iletişim becerisi ve empatik eğilim puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak eğitim yıllı arttıkça her iki ölçek puan ortalamalarının arttığı gözlenmiştir. Araştırmadan çıkan bulular çerçevesinde hemşirelik eğitiminin nasıl geliştirilebileceği yönünde tartışmalar yapılmıştır.

Mueller ve Waas (2002) yaptıkları araştırmada öğrencilerin intihar algılamalar empatinin davranış, değerlendirme ve olaya tepki verme üzerinde rolünü incelemiştir. Araştırma 18-19 yaşlarında toplam 334 kolej öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, intihara meyilli hayali bir arkadaşla empati kurma durumuyla karşı karşıya bırakılmış, diğerlerine nazaran daha yüksek derecede empati becerisi sahibi öğrencilerin hem efektif hem de davranışsal boyutta söz konusu intihara meyilli hayali öğrenci ile daha fazla iletişim kurdukları ve konuşarak onu telkin etmeye çalıştıkları belirlenmiştir.

Duru (2004), yaptığı araştırmada öğretmen adaylarında empati- yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğilimini bazı psikososyal değişkenler (empatik ilgi, perspektif alma, kişisel sıkıntı, fantezi, empati, yardım etme) açısından

incelemiştir. Araştırmanın amacı, empati ve yardım etme eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bazı değişkenlere bağlı olarak gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemektir. Araştırma örneklemini Buca Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan 402 (248 kız ve 154 erkek) 3. ve 4. sınıf öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin 89'u sosyal bilimler, 76'sı fen bilimleri, 73'ü resim ve müzik öğretmenliği, 85'i yabancı diller ve 79'u eğitim bilimleri bölümü öğrencisidir. Veri toplama aracı olarak Kişilerarası Tepki Verme Ölçeği, Yardım Yönelimi Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, iki değişken arasında pozitif ilişki olduğu ve Kişilerarası Tepki Verme Ölçeğinin (KTÖ)'nin alt boyutlarının yardım eğilimini yordama da etkili değişkenler olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde diğer araştırma bulguları tartışılarak karşılaştırılarak önerilere yer verilmiştir.

Yüksel (2004) yaptığı çalışmada empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik beceri düzeyini etkisini incelemiştir. Araştırma, Bursa Özel Çakır İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencilerinden seçilen 20 denekle yapılmıştır. Ayrıca çalışmada ön-test son- test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Deney grubunun 10 denek yanında Hawthorne etkisini kontrol etmek için plasebo kontrol grubu da (10 denek) kullanılmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen empati eğitim programı uygulanmıştır. Empati eğitim programı haftada bir defa olmak üzere toplam sekiz hafta uygulanmıştır. Oturumlar bir saat sürmüştür. Deney grubuna uygulanan empati eğitim programından sonra her iki gruba da çocuklar için empati ölçeği uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, deney grubunda yer alan öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür.

Alver (2005), yaptığı bir araştırmada Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerini çeşitli değişkenler (cinsiyet, yaş ve öğrenim gördükleri sınıf düzeyi) göre incelemiştir. Araştırma, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda 2003-2004 öğretim yılında öğrenim gören toplam 171 üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak ise, Empatik Beceri Ölçeği- B Formu ve Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyete göre empatik beceri puan ortalamaları arasında kızların bağımsız ve içtepisel karar verme stratejisi puan ortalamaları arasında erkeklere göre anlamlı bir farklılaşma olduğu; cinsiyete göre mantıklı karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Yaş gruplarına göre mantıklı karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında 17-21 yaş grubunun anlamlı bir farklılaşma olduğu; yaş gruplarına göre empatik beceri, bağımsız ve içtepisel karar verme stratejisi puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Sınıf düzeylerine göre empatik beceri, mantıklı ve içtepisel karar verme puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olduğu; yaş gruplarına göre bağımsız karar verme ve kararsızlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur.

Yıldırım (2005), yaptığı araştırmada kişilerin empatik eğilimleri ile boşanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Evliliğini sürdürenler ile boşanmış kişilerin empatik eğilimleri karşılaştırılmıştır. Araştırmanın örneklemi 120 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilerin 60 boşanmış 60 ise evliliğini sürdüren kişilerdir. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Empatik Eğilim Ölçeği Kullanılmıştır. Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

1. Evliliğini sürdürenlerin, boşananlara göre empatik eğilim puanları yüksek çıkmıştır.
2. Kadınların empatik eğilim puanları, erkeklerin empatik eğilim puanlarından daha yüksek bulunmuştur.
3. Evliliğini sürdüren kadınların empatik eğilim puanları boşanmış kadınların empatik eğilim puanlarından yüksek bulunmuştur.
4. Evliliğini sürdüren erkeklerin empatik eğilim puanları, boşanmış erkeklerin empatik eğilim puanlarından yüksek bulunmuştur.

Mete ve Gerçek (2005) yaptıkları araştırmada, probleme dayalı öğrenim yönetimiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 2003-2004 eğitim öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi hemşirelik yüksekokulunda öğrenim gören toplam 129 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla Tanıtıcı Bilgi Formu, empatik eğilim ve becerilerini değerlendirmek için ise Empatik Eğilim Ölçeği ve Empatik Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerin empatik eğilim puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır. Elde edilen sonuçlara doğrultusunda öğrencilerin eğitimle birlikte empatik becerilerinde artış olduğu görülmüştür.

İkiz (2006), "Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi" konulu doktora tez çalışmasında, Temel Danışma Becerileri Eğitimi kursunun psikolojik danışmanların empatik beceri, empatik eğilim ve tükenmişlik düzeylerine olan etkisini incelemiştir. Araştırma 90 psikolojik danışman ile yürütülmüştür. Deney grubunu 48 psikolojik danışman ve kontrol grubunu 42 psikolojik danışman oluşturmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Temel Danışma Becerileri kursu sonrasında deney grubunun empatik beceri, empatik eğilim ve duygusal tükenme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı artış olduğu saptanmıştır. Bu durumda, danışma becerileri eğitiminin psikolojik danışmanların empatik beceri düzeylerini ve empatik eğilim düzeylerini geliştirdiği anlaşılmaktadır.

Acun Kapıkıran (2007) yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelemiştir. Araştırmanın örneklemini ise Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesine öğrenim gören 636 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak ise, Etik Davranış Değerlendirme Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği ve Kendini Ayarlama Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kişisel ahlaki karakterin empatik eğilim ölçeği ve bölüm değişkenleri ile anlamlı olarak yordanmıştır. Ayrıca sözel ahlaki girişkenlik empatik eğilim ve dışa dönüklük ile anlamlı olarak bulunmuştur.

Pala (2008) yaptığı araştırmada Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının empati kurma düzeylerini ortaya koymak ve empati düzeylerinin bazı değişkenlere göre (ekonomik durum, ders kitabı dışında kitap okuma sıklığı, cinsiyet, lisans programı, sınıf (1.ve4.sınıf), doğdukları ve en uzun yaşadıkları bölge, ailede birlikte yaşanan kişi sayısı ve yapısı (çekirdek, geniş, parçalanmış), anne-baba yaş ve eğitim durumuna) göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubu Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği lisan programlarındaki 1. ve 4. sınıf toplam 464 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak; Empatik Eğilim Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; çalışma grubundaki

öğretmen adaylarının empati kurma düzeylerinin ortalaması 3.5 bulunmuştur. Öğrencilerin empatik düzeyleri ekonomi durumu, lisans programı ve kitap okuma sıklığına göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Genç ve Kalafat (2008) yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinin İlköğretim Bölümü (sınıf öğretmenliği ve fen öğretmenliği) yabancı diller bölümü (ingilizce öğretmenliği) ve türkçe öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 360 öğretmen adayı araştırma grubunu oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Demokratik Tutum Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının cinsiyetlerine ve öğrenim şekline göre demokratik tutumları ile ilgili bulgular arasında farklılık olduğu, öğrenim gördükleri sınıflara, anabilim dalına, anne baba öğrenim durumlarına göre ise, farklılık olmadığı saptanmıştır. Bunların yanı sıra öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dalına göre empatik becerileriyle ilgili görüşleri arasında farklılığın olduğu cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf, öğrenim şekilleri, anne baba eğitim durumuna göre ise farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Rehber ve Atıcı (2009) yaptıkları araştırmada ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya Nevşehirde ki beş ilköğretim okuluna giden 755 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından ise geliştirilen görüşme formu gönüllü 40 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilerin saldırganlık davranışları empatik eğilim düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksek

olduğu bulunmuştur. Ayrıca empatik eğilimi düzeyi yüksek olan öğrencilerin problem çözme davranışlarının empatik eğilim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kız öğrencilerin ise empatik eğilim düzeylerinin ve problem çözme davranış düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İkiz (2009), yaptığı araştırmada İlköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve farklı değişkenler (yaş, meslekte kaç yıldır çalışıyor oldukları, medeni durumları, çocuğu olup olmama durumu ve kişisel yeterlilik algısı) açısından incelenmiştir. Araştırmaya İzmir ilindeki okullarda çalışan toplam 71 psikolojik danışman katılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise Kişisel Bilgi Formu, Empatik Beceri Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucundan elde edilen bulgulara göre, ilköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların empatik beceri puan ortalamalarının yaşa, kaç yıldır çalışıyor olduğuna, medeni duruma ve çocuğu olup olmamasına göre farklılık göstermediği, fakat çocuğu olanların empatik eğilim düzeylerinin çocuğu olmayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Empati kurmada kişisel yeterliliklerini algılayışlarına ve cinsiyetlerine göre anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Tartışma kısmında ise, güvenli bir okul ortamında psikolojik danışmanların yeterlilikleri, ilköğretimde psikolojik danışma hizmetleri ve önleyici hizmetler açısından ele alınmıştır.

Bayraktar, Sayıl ve Kumru (2009) yaptıkları araştırmada liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolünü incelemiştir. Araştırma, Ankara'da okuyan 438 ergenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Lisedeki öğrenciler 204 üniversitedeki öğrenci örnekleme ise, 234 kişiden oluşmaktadır. Veri toplama aracı

olarak ise, Benlik Algısı Ölçeği (Ergen ve Üniversite Öğrencisi formu), Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, Ebeveyn ve Akranlara Bağlanma Ölçeği, Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği, Olumlu Sosyal Davranış Yönelimi Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği Uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, yapısal eşitlik modeli lisede okuyan kız ve erkek ergenlere ait modellerdeki yolların benzer olduğu tespit edilmiştir. Temel fark erkeklerde akrana ve ebeveyne bağlanmanın benlik saygısını doğrudan içine almasıdır. Kızlarda ise, bu doğrudan ilişkinin yalnızca ebeveyne bağlanma ve benlik saygısı arasında yer almaktadır. Üniversite örnekleminde ise kız ve erkeklere ait ilişki farklılaşmamıştır. Buna bağlı olarak genel bir model oluşturulmuştur. Lisedeki ergenlerle kıyaslandığı zaman temel farklılık ebeveyne ve akrana bağlanma arasındaki ilişkinin ortaya çıkması görülmüştür.

Acun Kapıkıran, Kapıkıran ve Başaran (2010), Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin (PDR) algılanan anne- baba olumlu sosyal davranışları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişki üzerinde cinsiyet değişkeninin farklılaştırıcı rolünün olup olmadığını incelemiştir. Araştırma Ege bölgesinde bulunan Dokuz Eylül Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitelerinin Psikolojik Danışma ve Rehberlik öğrencilerinden oluşan toplam 345 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Empatik eğilimi ölçmek için Empatik Eğilim Ölçeği, olumlu sosyal davranışları ölçmek için Çocuk ve Aile Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yalnızca baba duygularını açıklama ile empatik eğilim arasındaki ilişki üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolü olduğunu, anne- baba olumlu sosyal davranışlar ile empatik eğilim arasındaki ilişkiler üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolü bulunmadığı sonucunu saptamışlardır. Böylece sonuçlar empatik eğilim ve anne baba olumlu sosyal davranışlar açısından tartışılmıştır.

Ekinci ve Aybek (2010), Öğreten adaylarının Empatik eğilim ve eleştirel düşünme eğilimleri bağımlı değişkenler ile okudukları program, sınıf düzeyleri, cinsiyetleri, anne ve baba eğitim düzeyleri, algıladıkları sosyo ekonomik düzey bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı incelenmişlerdir. Araştırmanın evrenini Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde okuyan 671 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, California Eleştirel Düşünme Eğilimi, Empatik Eğilim Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunun bulgularına göre, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ile empatik eğilim arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri program, cinsiyet, sınıf düzeyi, algıladıkları sosyo- ekonomik düzey, anne eğitim düzeyleri, baba eğitim düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinin farklılaşmadığı bulunmuştur. Empatik eğilim ile araştırmadaki bütün bağımsız değişkenler arasındaki fark ise anlamlı bulunmuştur.

Durakoğlu ve Gökçearslan (2010), yaptıkları araştırmada lise öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, öğrenim gördükleri alanlara göre ve akademik başarıya) incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ise, Sincan Yenikent Lisesi'nde 2008-2009 yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma süresince toplam 122 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin ve akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin empatik eğilim düzeyi daha yüksek çıkmıştır.

Çelik ve Çağdaş (2010) yaptıkları araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin empatik eğilimlerini; mesleki kıdem, yaş, mezun oldukları eğitim düzeyi, öğrenci sayısı, medeni durum, çalıştıkları kurum

(Anaokulu, Ana sınıfı, Kreş), sahip oldukları çocuk sayısı, mesleği gönüllü olarak yani isteyerek seçip seçmemeleri, meslekleri sevip sevmemeleri, tam ve yarı zamanlı çalışma biçimi değişkenleri yönünden incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubu, 2006- 2007 eğitim öğretim yılında Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler ve SHÇEK' e bağlı kreş ve gündüz bakım evlerinde görev yapan tüm öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, Konya ilinde milli eğitim müdürlüğüne bağlı 175 okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 342 öğretmen ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumuna bağlı 34 kreş ve gündüz bakım evinde görev yapan 79 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemi ise, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve araştırmacıların empatik eğilimlerini ölçmek için empatik eğilim ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerinin; mesleki kıdem, yaş, eğitim düzeyleri, öğrenci sayıları, medeni durumları, çalıştıkları kurumlar, sahip olunan çocuk sayısı, ve çalışma biçimlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği fakat mesleği isteyerek seçenlerin mesleği istemeyerek seçenlere, mesleği sevenlerin mesleği sevmeyenlere göre empatik eğilim puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Myrsky ve Helkama (2010) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin değer özelliklerini ve duysal empati becerilerini incelemiştir. Schwarz ve Spranger Alport Vernon'un değerler tipolojisi arasındaki kıyaslamaya göre işletme öğrencileri güç ve hedef değerlerine sosyal- fen öğrencileri universalizm değerlerine ve teknoloji öğrencileri ise, güvenlik değerlerine önem verdikleri saptanmıştır. Bu araştırmada yapılan hipoteze göre, sosyal- fen öğrencileri işletme

öğrencilerinden empatik eğilimleri daha yüksek olduğu saptanmıştır. Fakat işletme öğrencileri teknoloji öğrencilerinden daha empatik olduğu görülmektedir. Üiversalizm ve yardımseverlik değerleri yüksek empati ve cinsiyet farklılıklarına dayanan sosyal görevlerle ilişkilendirilmesi beklenmektedir. Tahmine göre erkeklerin değer öncelikleri kadınlarınkine oranla daha güçlü ilişkilendirilmiştir. Bu tahminler 138 işletme ve sosyal- fen öğrencisinden toplanan verilerle desteklenmektedir. Ayrıca bu tahminler, Schwartz'ın Değer Anketi ve Mehrabian Epstein Empati Ölçümüyle yapılmıştır.

Kiraz (2011), yüksek lisans tezinde eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimleri ile narsistik kişilik özelliklerini değişik açılardan inceledi. Araştırmanın evrenini 2010-2011 akademik yılında öğrenim gören Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise, toplam 150 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, öğrencilerin narsistik eğilimlerini belirlemek için Narsistik Kişilik Envanteri, empatik eğilimlerini belirlemek için, Cambridge Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, empatik eğilimlerin cinsiyet, yaş, algılanan gelir düzeyi, anne baba eğitim düzeyi, anne baba hayata olup olmama, kardeş sayısı değişkenlerine göre bir farklılık göstermediği, narsistik kişilik özelliklerinin ise cinsiyet, baba eğitim düzeyi, katılımcıların okudukları bölüm, anne babanın hayatta olup olmama ve algılanan gelir düzeyi değişkenlerine göre bir farklılık göstermediğini bulmuştur.

Küçükkaragöz, Akay ve Canbulat (2011), yaptıkları araştırmada ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin bazı psiko- sosyal özelliklerine göre empatik beceri düzeylerini incelediler. Araştırmanın evrenini 2010- 2011 eğitim öğretim yılında İzmir ili Buca ilçesine bağlı ilköğretim okullarında öğrenim gören 4. ve 5. sınıf öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin ise, 274 öğrenci

oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Bireysel Durum Formu ve Çocuklar İçin Empati Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin empatik becerilerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bunlara ek olarak, öğrencilerin empatik becerilerinin sınıf, en uzun süre yaşadığı yer, anne baba tutumu, kardeş sayısı, baştan kaçınıcı çocuk olduğuna ve ailede kimlerle yaşadığına göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Biber ve Sezer (2011) yaptıkları araştırmada çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında görevli grup sorumlularının empati düzeylerinin cinsiyet, grup sorumluluk süresi, mesleki kıdem ve gruplardaki çocuk sayısı değişkenlerine göre incelemişlerdir. Araştırma tarama yöntemi ile ve 20 grup sorumlusu öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak empatik eğilim becerilerini belirlemek için Empati Ölçeği bağımsız değişkenler hakkında bilgi almak için ise Kişisel Bilgi Formu Kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, grup sorumlusu öğretmenlerin empati puanlarının cinsiyet, grup sorumluluk süresi, mesleki kıdem değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Grup sorumlusu öğretmenlerin empati puanlarının gruplardaki çocuk sayısı değişkenine göre ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır.

Karcı (2011) yaptığı araştırmada iletişim meslek lisesi öğrencilerinin empatik iletişim beceri düzeylerini incelemiştir. Araştırma Ankara ilinde üç iletişim meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik iletişim beceri düzeylerinin sosyo- demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Araştırma evrenini, 2009-2010 eğitim öğretim yılı güz döneminde Ankara il merkezinde bulunan üç iletişim meslek lisesinde öğrenim gören toplam 526 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada

Kişisel Bilgi Formu ve beşli likert tipi 45 sorudan oluşan İletişim Becerileri Envanteri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin empatik iletişim becerileri, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterirken, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu empatik iletişim beceri puanlarını anlamlı bir biçimde etkilememektedir.

Karataş (2012), Eğitim Fakültesi öğrencilerinin empatik beceri ve benlik saygısı düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 174 kız 158 erkek toplam 322 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin empatik becerilerini belirlemek için Empatik Beceri Ölçeği B Formu, benlik saygı düzeylerini belirlemek için ise Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin cinsiyet açısından benlik saygısı puanlarının, devam edilen program açısından empatik beceri ve benlik saygısı puanlarının, sınıf düzeyi açısından empatik beceri puanlarının farklılaştığını göstermiştir. Böylece bulgular alan yazınla birlikte tartışılmış ve alanda çalışılanlar ile yeni yapılacak çalışmalara ilişkin çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Yiğit ve Deniz (2012) yaptıkları araştırmada özel güvenlik görevlilerinin kişilik özellikleri empatik eğilim ve iletişim becerilerini eğitim düzeyi ve görev şekli değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırdılar. Veriler, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Empatik Eğilim Ölçeği ve İletişim Becerileri Envanteri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmaya 242 özel güvenlik görevlisi katılmıştır. Örnekleme oluşturan araştırma grubunun % 55.8'i 20-30, %39.7'si 30-40, %3.3'ü 40-50 ve %1.2'si 50 yaş ve üzeri aralığında yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, özel güvenlik görevlilerinin kişilik özellikleri, empatik eğilimleri ve iletişim becerilerinin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde

farklılaştığı saptanmıştır. Görev şekli değişkenine göre kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile iletişim becerileri alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşma saptanırken empatik eğilimlerde ise anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir.

Derman (2013), yaptığı araştırmada 10-11 yaşları arasındaki çocukların empatik beceri düzeylerinin, cinsiyete ve ailevi etmenlere göre belirlenmesini araştırmıştır. Araştırmanın verileri Bursa ilinde farklı sosyoekonomik düzeylerden 10 okula devam eden 1587 kız ve 1612 erkek olmak üzere 3199 çocuktan elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak çocukların empati becerilerini ölçmek amacıyla çocuklar için empati ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla empatik beceri düzeyine sahip olduğu ayrıca çocukların empati beceri düzeylerinin sosyoekonomik düzeye ve ailenin boşanmış olma durumuna göre farklılaşmadığı, çocuğun anne baba yaşı, ailedeki çocuk sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu gibi değişkenler ile bir ilişkisi olmadığı; anne- baba ve kardeş dışında başka birinin olmadığı ailelerde büyüyen çocukların diğer çocuklara göre daha fazla empatik beceri düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara ek olarak yaramaz olarak görülen çocukların empati beceri düzeylerinin diğer çocuklara göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Saldırgan davranışlar sergileyen ailelerin çocukları ise empati beceri düzeyleri saldırgan davranışlar sergilemeyen ailenin çocuklarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Elikesik ve Alım (2013) yaptıkları araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerilerini bazı değişkenlere (cinsiyet, öğrenim durumu, mesleki kıdem, son bitirilen alan, hizmet içi eğitim durumuna katılma durumuna) göre incelemiştir. Araştırmanın evrenini ise, 2010- 2011 eğitim öğretim yılında

Erzurum ili, Aziziye, Palandöken ve Yakutiye ilçelerinde görev yapmakta olan Sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan yöntem ise tarama modelidir. Veri toplama aracı olarak, Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik beceri puan ortalamaları cinsiyet, öğrenim durumu, mesleki yetkinlik ve kıdem, mezun olunan alan (öğretmenlikte/meslekte esas alınan) empati ile ilgili hizmet içi eğitim kursuna katılma değişkenine göre farklılık göstermemektedir.

Uğurlu (2013) yaptığı araştırmada ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin iletişim becerileri ile empatik eğilimlerinin çocuk sevme düzeylerine etkisini inceledi. Araştırmanın evreni, 2011- 2012 eğitim öğretim yılında Sivas il merkezinde 81 ilköğretim okulunda görev yapan 2076 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 906 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler; İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği Ve Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; öğretmenlerin iletişim becerileri ile empatik eğilimlerinin çocuk sevme düzeylerini etkilediği, iletişim becerileri ile empatik eğilimlerin birlikte bu etkiyi biraz daha fazla artırdığı saptanmıştır.

Karabulut Olcay ve Pulur (2013), yaptıkları araştırmada üst düzey üniversiteli tenisçilerin empatik eğilim düzeylerinin farklı değişkenler (cinsiyet, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi) bakımından incelediler. Araştırmanın örneklemini 2010 yılında Antalya'da TÜSF tarafından düzenlenen ve üniversiteler arası tenis müsabakalarına katılan toplam 151 sporcu oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Empatik Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre üniversiteli tenisçilerin Empatik Eğilim Ölçek puanları ile yaş ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bununla

birlikte kızların puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Bunlara ek olarak algılanan aile tutumu ve anne eğitim düzeyi değişkenleri ile empatik eğilim ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Kesicioğlu ve Güven (2014), yaptıkları araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının öz yeterlilik düzeyleri ile problem çözme, empati ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlişkisel tarama modeline dayanarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim dalında öğrenim görmekte olan 462 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Öğretmen Öz Yeterlilik Ölçeği, Problem Çözme Becerileri Envanteri, İletişim Becerileri Envanteri ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının problem çözme, iletişim ve empati eğilim becerilerinin öğretmen adaylarının öz yeterliliklerinin anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, öğretmen adaylarına lisans eğitimleri boyunca bu üç beceriyi geliştirilecek dersler verilmesi yada seminerler verilmesi gerektiğine yönelik öneriler verilmiştir.

Mutlu, Şentürk ve Zorba (2014) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin algıladıkları iletişim becerisi ve empatik eğilim düzeyinin düzeyini incelemiştir. Araştırma toplam 115 öğrenci sporcu ile gerçekleştirilmiştir. Veriler; Kişisel Bilgi Formu, İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği Ve Empatik Eğilim Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrenci sporcuların iletişim becerileri ve empatik eğilimlerinde cinsiyet, yaş ve bölümlerine göre anlamlı farklılıklar görülmüştür. Bunlara ek olarak öğrenci sporcuların aldıkları iletişim becerisi puan ortalamalarının yüksek, empatik eğilim

puan ortalamalarının ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu iki becerinin birbirleriyle olumlu ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Çankaya ve Ergin (2015), yaptıkları araştırmada çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmaya İstanbul İli içindeki 12 İlköğretim okuluna devam eden 629 dördüncü sınıf öğrencisi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, Çocuklar İçin Empati Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve Onay Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, empati ve saldırganlık arasında negatif yönde, öğrencilerin evde oynadıkları oyunlar ve açık havada oynadıkları oyunlar ile empati düzeyi arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, bilgisayar oyunları ile empati arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin açık havada oynadıkları oyun ile saldırganlık düzeyi arasında negatif yönde, buna karşın bilgisayarda oynadıkları oyunlar ile saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönde, bilgisayarda oynadıkları dövüş ve savaş oyunları, sosyal sitelerdeki oyunlar ile saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönde; zeka ve mantık oyunları ile saldırganlık düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin bilgisayarda oynadıkları zeka ve mantık oyunları ile empati düzeyi arasında pozitif yönde; dövüş ve savaş oyunları, sosyal sitelerdeki oyunlar ile empati düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin, evde oynadıkları oyunlar ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki anlamlı değildir. Ayrıca bazı oyun türleri ile cinsiyet, anne-baba çalışma durumu, kardeş sayısı gibi değişkenler arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Soylu ve Kağnıcı (2015), yaptıkları araştırmada evlilik uyumunun empatik eğilim, iletişim ve çatışma çözme stillerine göre yordamasını incelemişlerdir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çiftler Uyum Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeğinin İletişim Alt Boyutu, Çatışma Çözme Stilleri Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmaya 360 evli kişi katılmıştır. Araştırma içerisinde empatik eğilim, aile içi iletişim ve çatışma çözme stillerinin evlilik uyumunu yordama gücünü ortaya koymak amacıyla aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre aile içi iletişim, olumsuz ve itaat çatışma çözme stillerinin evli bireylerin evlilik uyumunun anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur. İlk olarak evli kişilerin sahip oldukları etkili olmayan aile içi iletişim ile evlilik uyumu puanları arasında negatif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Daha sonra ise olumsuz çatışma çözme stili değişkeni ile evlilik uyumu arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Üçüncü aşama son aşamada ise, itaat çatışma çözme stili ile evlilik uyumu arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Empatik eğilim, çatışma çözme stillerinden olumlu ve geri çekilmenin ise, evli bireylerin evlilik uyumunun anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir.

Bingöl ve Uysal (2015) yaptıkları araştırmada empati geliştirme grup rehberliği programının ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinin empati düzeylerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemi, İstanbul ilindeki, Bakırköy ilçesinde bulunan ilkokul ikinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma 10 kontrol grubu 10 deney grubu ile birlikte yürütülmüştür. Deney ve kontrol gruplarında 6 erkek, 4 kız olmak üzere toplam 10 kişi bulunmaktadır. Ayrıca ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından deney grubuna sekiz oturumluk empati geliştirme programı uygulanmıştır. Ölçeme

aracı olarak Çocuklar İçin Empati Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, deney grubunda yer alan öğrencilerin ön test - son test puanları arasında anlamlı bir artış bulunurken, kontrol grubunda bir değişim görülmemiştir.

Yaşar ve Erol (2015) yaptıkları araştırmada, okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeyleri ile düşünme stilleri arasındaki ilişkinin belirlenmesini incelemiştir. Araştırmadaki veriler Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği Ve Düşünme Stilleri Ölçeği ile toplanmıştır. Çalışma grubu 2014-2015 eğitim öğretim yılında Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim bölümü okul öncesi eğitimi anabilim dalı 209 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, ve yaşa göre anlamlı şekilde farklılaştığı etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Düşünme stili tercihinde ise, en çok yasamacı ve yürütmeci stillerin tercih edildiği en az ise muhafazakar stilin tercih edildiği belirlenmiştir. Düşünme stillerinin de cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve yaşa göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Bunlara ek olarak, empatik eğilim ve düşünme stillerinin bazı alt boyutlarında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Engin ve Genç (2015) yaptıkları araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının empatik eğilimlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Sınıf öğretmen adaylarının empatik eğilimleri cinsiyet ve memleket değişkenlerine göre incelemiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri ise, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında 2014-2015 eğitim öğretim güz döneminde öğrenim görmekte olan 205 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet değişkenini öğretmen adaylarının empatik eğilimleri incelendiği zaman cinsiyet değişkeninin empatiyle anlamlı bir farklılaşma

göstermediği saptanmıştır. Aynı şekilde memleket değişkeni de öğretmen adaylarının empatik eğilimleri üzerinde anlamlı farklılaşma göstermemiştir.

Saygılı, Kırıktaş ve Gülsoy (2015) yaptıkları araştırmada farklı eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerini demografik özellikler (cinsiyet, medeni durum, sosyo- ekonomik düzey, görev yapılan okul türü, öğretmenlerin eğitim düzeyine, kıdem değişkenleri) açısından incelediler. Araştırmaya farklı eğitim kurumlarında görev yapan toplam 112 öğretmen katılmıştır. Veri toplama aracı olarak katılımcıların empatik eğilimlerini belirlemek amacı ile Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden ve evli öğretmenlerin bekar öğretmenler göre daha yüksek empatik eğilim düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Fakat katılımcıların cinsiyet ve medeni durumları ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bunlara ek olarak, öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerinin görev yaptıkları okulların sosyo- ekonomik özelliklerine, görev yapılan okul türüne (devlet veya özel okul), öğretmenlerin eğitim düzeylerine ve kıdem değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır.

Aydın ve Karkaç (2015) yaptıkları araştırmada özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin empatik eğilimlerinin çalıştıkları engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi ve bazı değişkenler açısından incelediler. Araştırmanın örneklemini, zihinsel engelliler, işitme engelliler, görme engelliler, otizmli bireyler ve diğer engel türleriyle çalışan toplam 664 oluşturmaktadır. Araştırmada öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerini belirlemek amacıyla Empatik Eğilim Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; özel eğitim alanında

çalışan öğretmenlerin empatik eğilim düzeyleri cinsiyete göre bayanlarda mesleği isteyerek seçip/ seçmemeye göre ve mesleği isteyerek seçenlerde ve mesleği sevip/ sevmeme değişkenlerine göre mesleği sevenlerde empatik eğilim puanları yüksek çıkmıştır.

Yeniçeri, Yıldız, Seydaoğulları, Güleç, Çetin ve Baldemir (2015) yaptıkları araştırmada Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem 1. dönem 2. dönem ve 3. dönem öğrencilerinin duygusal zeka ve empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelediler. Araştırmaya 55'i (%45.8) kadın 65'i (%54.2) erkek olmak üzere 120 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Bar- On Duygusal Zeka Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin duygusal zeka ölçeğindeki kişisel beceri, kişilerarası beceri, uyumluluk, stresle baş etme, genel ruh hali alt boyutları ile empati düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı orta düzeyde korelasyon bulunmuştur.

Ergenç (2016), "Anasınıfı Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Sosyal Becerileri ve Empatik Eğilim Düzeyleri Üzerindeki Rolü" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, psikolojik dayanıklılığın kavramsal çerçevesinin açıklanması, empatinin öğeleri ve empati yeteneğinin geliştirilmesi, sosyal beceri ve sosyal yeterliliğin açıklanmasının yanında anasınıfı öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin sosyal becerileri ve empatik eğilim düzeyleri üzerindeki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan anasınıfı öğretmenlerinin demografik özellikleri (yaşı, eğitim durumu, branşı, meslekteki çalışma süresi) ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile sosyal beceri ve empatik eğilim düzeyleri arasında ilişkilerin olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma birbirini etkileyecek iki farklı durum arasındaki ilişkilerin çeşitli

değişkenler açısından incelendiği ilişkiisel tarama modeline dayanmaktadır. Veriler ise anket yöntemiyle çoğunlukla İstanbul'dan toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, yaşa göre empatik eğilimin azaldığı ya da arttığı görülmemiştir. Anasınıfı öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin yaşa göre karşılaştırılması yapıldığı zaman yaşa göre sosyal becerinin azaldığı ya da arttığı gözlenmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular kapsamında anasınıfı öğretmenlerinin yaşları arttıkça duygusal dayanıklılıklarının azaldığı görülmüştür. Ayrıca çocuğu olanlar ile olmayanlar arasında empatik eğilimin ölçek puanı bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çocuk sahibi olan ve olmayan anasınıfı öğretmenlerinin sosyal beceri ölçek puanı bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Çocuğu olan öğretmenlerin sosyal beceri ölçek puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitim grupları arasındaki ölçeklerin puan bakımından ise, anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Farklılıklar araştırıldığı zaman, ön lisans ile lisans grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark varken lisans ile yüksek lisans grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Yıldız ve Toprak (2016) yaptıkları araştırmada, psikolojik danışman adaylarının empatik eğilim, utangaçlık, olumsuz değerlendirme korkusu ve sosyal beceri düzeylerinin cinsiyet, sınıf, aylık harçlık, yaşamını geçirdiği yer ve STK üyelik durumu değişkenlerine göre farklılaşma düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemi, 2014-2015 eğitim- öğretim yılında Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin PDR programında öğrenim toplam 354 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği, Utangaçlık Ölçeği, Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Ve Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; erkek

öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri kadın öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Ayrıca PDR öğrencilerinin empatik eğilim ve sosyal beceri düzeyleri arasında sınıflara göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Utangaçlık değişkeni ile ilgili bulgular ise, 4. sınıftaki öğrencilerin utangaçlık düzeylerinin 1. ve 2. sınıftaki öğrencilerin utangaçlık düzeyinden anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir. Son olarak olumsuz değerlendirilme korkusu değişkeni incelendiğinde ise, 1. sınıftaki öğrencilerin olumsuz değerlendirme korkusu düzeyleri 3. sınıftaki öğrencilere göre olumsuz değerlendirme korkusu düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Gülbahçe ve Özkurt (2016) yaptıkları araştırmada üniversite tercihlerini rehberlik ve psikolojik danışmanlık (PDR) programı olarak belirlemiş lise öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin cinsiyet, gelir durumu, okul türü ve ilgili programı seçme nedeni gibi değişkenler açısından incelemiştirlerdir. Araştırmanın evrenini, İzmir ili Tire ilçesindeki okullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise, yükseköğrenim tercihlerini rehberlik ve psikolojik danışmanlık programı olarak belirlemiş olan 105 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği ve Empatik Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, cinsiyet, gelir durumu ve okul türü değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tercih nedenlerine göre incelendiğinde ise, empatik becerinin farklılaşmadığı fakat empatik eğilimin "Kişilik Özelliklerime ve İlgilerime Uygun Bir Meslek Olması" nedeni ile anlamlı düzeyde farklılaştığı bulgusuna varılmıştır. Bunlara ek olarak araştırmanın örnekleminin Empatik Eğilim Ölçeği puan

ortalamasının iyi düzeyde olduğu, Empatik Beceri Ölçeği puan ortalamalarının ise orta düzeyde olduğu gözlenmiştir.

Koç (2016) yaptığı araştırmada gelişim dönemlerinden yetişkinlik dönemine demografik özellikler (cinsiyet, yaş) ile empatik eğilim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma benlik psikolojisi alanında yapılan bir alan çalışmasıdır. Bu ampirik araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkenleri ölçmek için, demografik değişkenlerin bulunduğu Kişisel Bilgi Formu ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, demografik özellikler ile empatik eğilim arasında farklılıklar bulunmuştur. Bunlara ek olarak cinsiyet değişkeni, kadınların empatik eğilim düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaş grupları ile empatik eğilim düzeyleri arasında önemli bir derecede anlamlı bir farklılık bulunmazken, meslek grupları ile empatik eğilim düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Kağan ve Ciminli (2016) yaptıkları araştırmada ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin empati ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma Erzincan ilinde bulunan beş farklı ortaöğretim kurumunda öğrenim görmekte olan 544 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Sanal Zorbalık Ölçeği, Sanal Mağduriyet Ölçeği Ve Temel Empati Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, empatinin sanal zorbalık ve sanal mağduriyeti üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca empati puanlarının sanal zorbalık ve mağduriyet puanlarını negatif etkilediği görülmektedir. Empati puan ortalamaları yükseldikçe sanal zorbalık ve sanal mağduriyet puan ortalamalarının düştüğu saptanmıştır.

Korur, Öncü ve Kılıç (2016) yaptıkları araştırmada beden eğitimi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve empatik eğilimlerini bazı değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyine) göre incelemek ve aralarındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubu, on üniversitede öğrenim gören toplam 1006 beden eğitimi öğretmeni adayından oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak; Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, araştırmaya katılanların eleştirel düşünme becerilerinin düşük; empatik eğilimlerinin ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların eleştirel düşünme ve empatik eğilimleri cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı bir şekilde farklılık göstermezken; sınıf, anne ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre ise anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Özkan ve Yılmaz (2016) yaptıkları araştırmada okul öncesi ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenlerinin empati düzeylerini incelemişlerdir. Araştırma tarama yöntemiyle yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde görevli olan 170 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 72'si okul öncesi 98'i ise bilgisayar öğretmenidir. Veri toplama aracı olarak Empati Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 15 paket programı kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlerin empati puanları branş ve cinsiyetlerine göre farklılaşmazken hizmet yılına göre ise farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Cetişli, Işık, Öztornacı, Ardahan, Uran, Top ve Avdal (2016) yaptıkları araştırmada birinci sınıf ve dördüncü sınıf hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin kültürler arası duyarlılık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Veriler Birey Tanıtım Formu, Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın evrenini araştırmanın

yapıldığı üniversitenin Hemşirelik Bölümü öğrencileri; örneklemini ise, birinci ve dördüncü sınıflarda öğrenim gören 320 öğrenci oluştururken 195 öğrenci çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, birinci sınıfa devam eden öğrencilerin yaş ortalamaları %77.1 kadın dördüncü sınıfa devam eden öğrencilerin yaş ortalamaları %82.6'sı kadındır. Birinci sınıftaki öğrencilerin %69.7'si başka kültürdeki kişilerle tanıştığını %51.4'ü kültürler arası duyarlılığa ilişkin bilgi edinmediğini, dördüncü sınıf öğrencilerinin %84.9'u başka kültürden kişilerle tanıştığını, %65.1'i kültürlerarası duyarlılığa ilişkin bilgi almadığını dile getirmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre yaş ortalamaları ve başka kültürlerden kişilerle tanışma durumları arasında bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre Kültürler Arası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark bulunmamıştır. Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin Kültürler Arası Duyarlılık Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği toplam puan ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin empati düzeylerinin artması ile kültürler arası duyarlılığında artışı belirlenmiştir.

Esentaş, Dinçer, Işıkgöz ve Çelik (2017) yaptıkları araştırmada erkek güreş hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim gösterme düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, hakemlik yılı, hakemlik kategorisi ve başka mesleğe sahip olup olmama) değişkenlerine göre incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu 27-30 Aralık 2016 tarihinde Antalya Kemer'de düzenlenen Türkiye Güreş Federasyonu güreş hekimleri eğitim seminerine katılan 88 erkek güreş hekimi oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Sürekli Öfke - Öfke Tarz Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, erkek güreş hakemlerinin

öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim gösterme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca hakemlerin medeni durumu, yaşları, eğitim durumları, hakemlik yılı, hakemlik kategorileri ve başka meslekte çalışıp çalışmamaları öfke ve kızgınlık düzeyleri ile anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Palavan ve Agboyraz (2017) yaptıkları araştırmada sınıf öğretmenlerinin empatik eğilimleri ile demokratik değişkenlere sahip olma düzeylerini demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, kıdem, medeni durum) açısından incelediler. Araştırma 2014-2015 eğitim öğretim yılında Malatya ili merkez ilçelerinde bulunan devlet ve özel okullarda görev yapan toplam 300 sınıf öğretmeni ile birlikte yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği Ve Sınıf Öğretmenleri Demokratik Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlerin empatik eğilimlerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı fakat yaş, kıdem, medeni durum değişkenlerinde ise anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Öğretmenlerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinde ise, kıdem değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Empatik eğilim ile demokratik değerlere sahip olma düzeyleri arasında da pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Özetlendiğinde, öğretmenlerin empatik eğilimleri arttıkça demokratik değerlere sahip olma düzeyleri de artmaktadır.

2.5.1.2 Empati ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalardan Bazıları

Dinçyürek (2004), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki (KKTC) Gazi Mağusa ilçesinde bulunan Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) ve Lefkoşa İlçesinde bulunan Yakın Doğu Üniversitesi (YDÜ) Üniversitesinde okuyan öğrencilerin empatik becerilerini çeşitli değişkenler (cinsiyet, uyruk, Eğitim Fakültesi alanlarında öğrenim gören bireyler PDR, İngilizce Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Okul Öncesi Öğretmenliği) açısından incelemiştir. Araştırmanın

evrenin 2003- 2004 öğretim yılında öğrenim gören toplam 200 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu ve Empatik Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, Üniversite öğrencilerinin emptik becerileri cinsiyet ve uyruk açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Fakat öğrencilerin empatik becerileri bölümlerine göre anlamlı farklılıklar göstermiştir.

Mızrakçı (2011) yüksek lisans tez çalışmasında üniversite öğrencilerinin empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi bazı değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, sınıf, düzeyi, medeni durum, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi) açısından incelemiştir. Araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki (KKTC) Lefkoşa İlçesinde bulunan Yakın Doğu Üniversitesinde (YDÜ) öğrenim gören 506 kişiyle birlikte yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empati Ölçeği ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, empatiyle kişisel yeterlilik, kontrol, manevi etki ve değişimin olumlu kabulü alt boyutları negatif ilişkili olarak belirlenmiştir. Buna karşın empati ile iç güdülere güven alt boyutu arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bunların yanı sıra empati cinsiyet ve annenin eğitim düzeyi açısından farklılaşmamaktadır. Manevi etki, cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi açısından farklılaşmamaktadır. Son olarak ise, değişimin olumlu kabulü babanın eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi açısından farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.2 Duygu ile İlgili Araştırmalar

Aşağıda duygularla ilgili yapılan araştırmalara kronolojik sırayla yer verilmiştir.

2.5.2.1 Duygular ile İlgili Yapılan Araştırmalardan Bazıları

Yapılan farklı çalışmalarda, çok sayıda değişken ile duyguları ifade etme arasında ilişki saptanmıştır. Bunlar:

Ceyhan (2000) yaptığı araştırmada üniversite ğrencilerinin duygu ifade eden sözcük ve deyimlere yükledikleri duygu yoğunluklarının öğrencilerin çeşitli değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamının çoğunu geçirdiği yer, kendini girişken ve ekigen algılama durumu, iletişim güçlüklerinin yaşanma derecesi, duygularını güçlükle veya rahatlıkla ifade etme durumu) açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma 942 üniversite ğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Duygu İfade Eden Sözcük Listesi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar kapsamında sekiz duygu kapsamındaki 140 sözcük ve deyim 73'nn duygu yoğunlu içerisinde cinsiyete göre farklılık gösterdiği, bunlara ek olarak sözcük ve deyimlerin birçoğunun sınıf düzeyine, yaşadığı yerleşim yerine, kendini girişken ve ekigen algılama durumuna, iletişim güçleri yaşama derecesine ve duygularını rahatlıkla yada zorlanarak güçlükle ifade etme durumuna göre farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çeçen (2002) Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir başlıklı araştırmasında duyguların ve bilişlerin birbirini tamamladıklarını aynı zamanda duyguların insan yaşamının kalitesini artırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca araştırma içerisinde duyguları yönetebilmenin önemi ve duyguların işlevlerine de yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, duygular insan yaşamında

önemli ve gerekli olup bireylerin hayatlarını sürdürmede ve kararlar almada önemli bir süreç olarak görülmektedir.

Koçak (2005) yaptığı araştırmada duygusal ifade eğitim programının üniversite öğrencilerinin aleksitimi ve yalnızlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri fakültesinde okuyan öğrenciler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. 15 kişilik deney grubuyla birlikte Hawthornl etkisini kontrol etmek için 15 denekli plesabo kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın bağımsız değişkeni deney grubuna uygulanan eğitim programıdır. Bağımlı değişken ise, öğrencilerin aleksitimi ve yalnızlık düzeyleridir. Duygusal ifade eğitim programı 11 oturumdan oluşarak her hafta iki saat sürmüştür. Katılımcıların aleksitimi düzeylerini belirlemek için Toranto Aleksitimi Ölçeği ve yalnızlık düzeylerini belirlemek için ise Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ön test aleksitimi ve yalnızlık puanlarına göre deney ve kontrol gruplarının son test aleksitimi ve yalnızlık puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak araştırmacı tarafından hazırlanan duygusal ifade eğitimi programının etkisinin uzun süreli olup olmadığını belirlemek amacıyla 4,5 ay sonra izleme ölçütleri yapılarak t- testi uygulanmıştır. Uygulanan Duygusal İfade Eğitimi Grup Programının öğrencilerin aleksitimi ve yalnızlık düzeylerini azaltmada etkili rol üstlendiği ve bu etkinin uzun süreli olduğu gözlenmiştir.

Öksüz (2005) yaptığı araştırmada duyguların açılması eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca araştırmada ön test, son test, deney ve kontrol

grubu deseni bulunmaktadır. 22 öğrenci deney 22 öğrenci de kontrol grubunu oluşturmaktadır. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri "UCLA Yalnızlık Ölçeği" ile ölçülmüştür. Veriler arasındaki farkın önem düzeyini belirlemek için t- testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; "duyguların açılması eğitimi" alan öğrenciler yalnızlık düzeylerinin düşmesine neden olarak öğrencilerin gelişimine olumlu etkisi olduğu gözlenmiştir.

Deniz ve Yılmaz (2006) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin duygusal zeka yetenekleri ile stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubunu toplam 428 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Bar- On EQ Anketi ve Stresle Başa Çıkma Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin duygusal zeka, kişilerarası beceriler, uyumluluk, stresle başa çıkma ve genel ruh durumu ile stresle başa çıkma stillerinden problem odaklı başa çıkma alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kişisel beceriler ile stresle başa çıkma stillerindeki sorunla uğraşmaktan kaçınma alt ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken kişilerarası beceriler ve genel ruh durumu alt boyutları ile sosyal destek alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kuzucu (2006) "Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psiko-Eğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade Etme Eğilimlerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi" konulu doktora tez çalışmasında, Ankara Üniversitesi öğrencileri örnekleminde yapılan bu çalışmada, duyguları fark etme ve ifade etmeye yönelik bir psiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi incelenmiştir. Dört

bağımlı değişkinden üç tanesi, kendini değerlendirme ölçekleri ile ölçülmüştür; Duygusal Farkındalık Düzeyi Ölçeği, Duyguları İfade Etme Ölçeği, Pozitif Negatif Duygu Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeğidir. Son olarak ise, performans ölçeği ile ölçülmüştür. Ölçekler deney, plasebo ve kontrol grubuna ön test olarak verilmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilerek deney grubuna 12 oturumluk duyguları fark etme ve ifade etme psiko-eğitim programı uygulanmıştır. Plasebo grubuna 10 oturum plasebo uygulaması yapılmıştır. Kontrol grubuna ise, hiçbir çalışma yapılmamıştır. Son test, deney grubunun uygulaması bittikten sonra verilmiştir. Uygulanan deneysel işlemin sonucunda elde edilen sonuçlara göre; deney, plasebo ve kontrol grupları arasında ölçümler süresince istatistiksel olarak deney grubu lehine bir gelişme gözlenmiştir. Bağımlı değişkenlerin incelenmesi sonucunda gruplar arasında sadece duygusal farkındalık puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlar duygusal farkındalık ve duyguları ifade etmenin psikolojik ve öznel iyi oluş düzeylerini artırmada etkisi bulunmamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde, duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış olan psiko-eğitim programının, öğrencilerin duyguları ifade etme eğilimlerini, psikolojik ve öznel iyi- oluşlarını artırmadığı, diğer bir deyişle bu değişkenler üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı vurgulanmaktadır.

Motan (2007) yaptığı araştırmada moral duyguların tanınması konusunda yardımcı olan sözsüz, bedensel ve durumsal ipuçlarını tespit etmeyi böylece bu ipuçlarını kullanarak moral duyguları tanıma açısından oluşabilecek bazı kişilerarası farklılıkları kişilik özellikleri ve psikopatolojik belirtilerle ilişkiler bağlamında yorumlamayı hedeflemiştir. Bunların yanı sıra moral duygular, bu duyguların tanınması ve psikopatoloji ile ilişkileri konusunda kültürün olası

etkilerinin tartışılması amaçlanmıştır. Bu araştırma birbiriyle ilişkili fakat bağımsız yürütülen üç ayrı aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu üniversite öğrencilerinden oluşan 250 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Utanç ve Suçluk Ölçeği, Moral Duygulanım Testi, Suçluluk Utanç Ölçeği, Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri ve Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, utanç duygusunun sözsüz ifadede tanınabildiğini, suçluluk için ise durumsal ipuçlarından yararlandığını işaret etmektedir. Son aşamada moral duyguların tanınması ve psikopatoloji arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya koymak için yapılan çeşitli grup karşılaştırmaları ve regresyon analizleri, durumsal moral duyguların ve utanca yatkınlık özelliğinin psikopatoloji konusunda çok önemli rolleri olduğunu ortaya koymuştur.

Kuyumcu (2011), yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık, duyguları ifade etme, benlik kurgusu (bağımsız benlik, ilişkisel benlik) ve öznel iyi oluş (pozitif-negatif duygu durumu) durumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Gazi Üniversitesi öğrencileri arasından tesadüfi seçim yöntemiyle belirlenen 289 öğrenciden oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, Toronto Aleksitimi Ölçeği, Benlik Kurgusu Ölçeği ve Pozitif Negatif Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, benlik kurgusu, duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme ile öznel iyi oluş arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Kararımak ve S. Çetinkaya (2011), yaptıkları araştırmada psikolojik sağlamlık değişkeninin benlik saygısı, olumlu duygular ve denetim odağı ile ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma grubu 1999 depremini yaşamış 224 erkek ve 138 kadın oluşturmaktadır. Araştırmada psikolojik sağlamlık, Ego - Sağlamlılığı Ölçeği ile ölçülmüştür. Benlik saygısı düzeylerini ölçmek için Rosenberg Benlik Saygısı

Ölçeği (kısa forum) kullanılmıştır. Olumlu ve olumsuz duygular, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği ile ölçülmüştür. Rotter'in İç- Dış Denetim Odağı Ölçeği ise, katılımcıların denetim odaklarını belirlemede kullanılmıştır. Benlik saygısı ve denetim odağı, kişinin öznel algılarına dayanan ve inançlarının yansıtıldığı bilişsel boyutu oluşturmaktadır. Modelin ikinci boyutunda, bireyin kendine yönelik algılarının duygularına etki ettiği varsayılmıştır. Son olarak ilk iki varsayımın doğrulanmasıyla birlikte bilişsel ve duyuşsal boyutlar arasındaki etkileşim nedeniyle yeni bir bilişsel değerlendirme süreci yaşanacağı sınanmıştır. Yol analizi ile test edilmiştir. Değişkenler arasındaki önerilen ilişkiler covaryans matrisi kullanılarak test edilmiştir. Modelde yer alan pozitif ve negatif duyguların aracı değişken rolleri test edilmiştir. Benlik saygısı ve denetim odağının bilişsel etkenler olarak duygular üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Hem olumlu hem de olumsuz duyguların psikolojik sağlamlığı yordadığı sonucuna varılmıştır.

Serim (2011) yüksek lisans tez çalışmasında yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarını araştırmıştır. Araştırmanın evreninin İzmir ilinde sosyo-ekonomik düzeyleri farklı olan ve değişik okullarda okuyan öğrenci velilerinden oluşmaktadır. Toplam 440 yetişkin örnekleme oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak ise, Yardım Arama Tutumu Ölçeği, Kendini Saklama Ölçeği, Duyguları İfade Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre kendini saklama, duyguları ifade etme ve cinsiyet değişkeninin yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının anlamlı yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Kuyumcu ve Güven (2012), yaptıkları araştırmada Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma grubu Türk ve İngiliz üniversite

öğrencilerinden oluşturulmuştur. Araştırmanın örneklemini ise, 2010-2011 eğitim öğretim yılında Gazi Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen 349 kişidir. Yabancı uyruklu öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışma grubundaki İngiliz öğrenci sayısı 251'dir. Veri toplama aracı olarak, Toronto Aleksitimi Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmelerinin psikolojik iyi oluşu yordadığı bulunmuştur.

Adıgüzel (2012), "Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Empatik Eğilim, Duyguları İfade Etme ve Öz -Anlayış Açısından İncelenmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz anlayış açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim öğretim yılında Konya Selçuk Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Saldırganlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Öz Anlayış Ölçeği ve Duyguları İfade Etme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, üniversitede öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz- anlayışlarının saldırganlık davranışlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Saldırganlık ile empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz-anlayış arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmada saldırganlık düzeyinin yüksek veya düşük olmasına göre, empatik eğilim ve öz-anlayış arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Duyguları ifade etme sonuçlarına göre ise, öğrencilerin duyguları ifade etmenin alt boyutlarında (olumlu duygu ifadesi, olumsuz duygu ifadesi ve yakınlık ifadesi) ve duyguları ifade etme toplam puanı açısından da anlamlı bir fark

çıkılmıştır. Yapılan analizlerde; empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz- anlayış saldırganlığın önemli birer yordayıcısı olarak bulunmuştur.

Kışlak ve Göztepe (2012) yaptıkları araştırmada demografik değişkenler, duygu dışavurumu, depresyon, empati ile evlilik uyumu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Veri toplama aracı olarak; Evlilikte Uyum Ölçeği, Duygu Dışavurum Düzeyi Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Empati Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi ise, 167 evli kişiden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, duygu dışavurum ölçeği, duygusal tepki alt ölçek puanlarının evlilik uyumunu yordadığı gözlenmektedir. Beklenti/ hoşgörü ve duygusal tepki alt ölçek puanları ile depresyon puanlarının, evlilik uyum düzeyi yüksek olan grup ile düşük olan grup arasında farklılık olduğu gözlenmiştir.

Kuyucu (2012), "Duyguları Anlama Becerileri Farklı Düzeydeki Çocukların (60-72 Ay) Akranlarına Karşı Gösterdikleri Duygusal ve Davranışsal Tepkilerinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, çocukların duygu anlama beceri düzeylerinin akranlarına karşı gösterdikleri duygusal davranışsal tepkilere etkisini ve akranlarına karşı gösterdikleri duygusal davranışsal tepkileri çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu değişkenler; okul öncesi eğitim kurumuna devam süresi, kardeş sayısı, cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyidir. Çocukların akranlarına karşı gösterdikleri tepkiler duygusal tepkiler ve davranışsal tepkiler olmak üzere iki alanda incelenmiştir. Araştırma Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 359 çocuk ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak, Denham Duygu Anlama Testi ve Akran Tepki Testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların akranlarına karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal tepkilerin duygu anlama beceri düzeyi, okul

öncesi eğitim kurumuna devam süresi, cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve ailenin gelirine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

İşleroglu (2012), "Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Benlik Saygısı, Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Duyguları İfade Etme Eğilimine Göre Yordanması" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, İzmir ili merkez ilçelerinde eğitim görmekte olan 586 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Öznel İyi Oluş Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Duyguları İfade Etme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, benlik saygısı ve sosyal yetkinlik beklentisi değişkenlerinin öznel iyi oluşun anlamlı yordayıcıları olduğu fakat duyguları ifade etme eğiliminin benlik saygısının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur.

Gençoğlu ve Yılmaz (2013) yaptıkları araştırmada duygusal farkındalık eğitiminin, duygu kontrol düzeyine etkisini araştırmışlardır. Araştırma 12 deney 12 kontrol grubu olmak üzere toplam 24 kişi ile yapılmıştır. Deney grubu ile 10 hafta boyunca duygu odaklı terapi ilke ve teknikleri çerçevesinde oluşturulmuş etkinlik uygulanmış kontrol grubu ile ise herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca araştırmada ön test son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların duygu kontrol düzeylerini belirlemek için Duygu Kontrol Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, duygusal farkındalık eğitiminin; kaygı kontrolü, mutsuzluk kontrolü ve toplam duygu kontrolünü artırdığı, öfke kontrolünde ise bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlarla birlikte duygusal farkındalık eğitiminin duygu kontrolü gerektiren zamanlarda artırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Yalçın ve Hamarta (2013), yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin duygularını ifade etmeleri ile alaksitimi ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırmanın evrenini Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören 1. ve 4.sınıftaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, toplam 774 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Duyguları İfade Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Yeni Psikolojik İhtiyaçları Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, üniversite öğrencilerinin duygularını ifade alt ölçek puanlarının psikolojik ihtiyaçlarından başarı, ilişki ve özerklik alt boyut puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki, öğrencilerin duyguları ifade olumlu alt ölçek puanları ile psikolojik ihtiyaçlardan, ilişki, özerklik ile de pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin duyguları ifade olumsuz duygu alt ölçek puanlarının psikolojik ihtiyaçlardan başarı, ilişki, özerklik, başatlık ile de pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Yakınlık duygusu ise, psikolojik ihtiyaçlardan başarı ihtiyacı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Aleksitimin ise, duyguları tanıma gücü ile negatif yönde ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Özen ve Sümer (2013), yaptıkları araştırmada evlilik içerisinde çiftlerin tartışmaları esnasında yaşadıkları kızgınlık, üzüntü ve suçluluk gibi duygularını eşlerine nasıl ifade ettiklerini araştırmışlardır. Ayrıca bu konuyla ilgili ölçeğin de Türkçe uyarlamasına yer verilmiştir. Araştırmada hem nicel hem de nitel ön çalışmalara yer verilmiştir. Nitel çalışmalarda görüşmeler ve kültüre özgü maddeler ortaya çıkarılmıştır. Nicel ön çalışmada ise kızgınlık, üzüntü ve suçluluk duygularının ifadesi ölçekleri Türkçeye uyarlanmıştır. Üçüncü çalışmada ise bu iki çalışmadan elde edilen veriler bir bütün haline getirilmiştir. Ayrıca kültüre özgü

maddeleri de içeren kızgınlık, üzüntü ve suçluluk ifadesi ölçekleri oluşturularak bu ölçeklerin güvenilirliği incelenmiştir. Araştırmaya 167 evli çift katılarak analizleri kadın ve erkek olarak ayrı ayrı yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kadın ve erkekler için kızgınlık ifadesi, pasif, kaçınmacı ve olumlu/bütünleyici kızgınlık sitilleri olmak üzere dört alt boyut üzüntü, yalnız kalma, sosyal destek arama/eşe bağımlı davranış ve olumlu faaliyet olmak üzere üç altı boyut ve suçluluk ifadesini yansıtan ise, özür dileme, inkar etme ve açıklama yapmak üzere üç alt boyut ortaya çıkmıştır.

Meydan (2015), yaptığı araştırmada psikolojik danışman adaylarının etkili ve etkisiz içerik ve duygu yansıtma becerilerini ayırt etmek için yeterlilik düzeylerini belirlemek ve bu becerilere ilişkin bir ders alma, bireyle psikolojik danışma uygulaması yapma ve süpervizyon alma durumlarına göre yeterlilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırmadaki katılımcılar psikolojik danışman adaylarından oluşmaktadır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu ve Psikolojik Danışma Beceri Ayırt Etme Ölçeği ile elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin etkili ve etkisiz içerik ve duygu yansıtma becerilerini ayırt etme düzeylerine göre "orta düzeyde" olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrenciler uygulama öncesi bir ders almaları ile birlikte etkili ve etkisiz içerik yansıtma becerilerini ayırt etme düzeylerine ilişkin yeterlilikleri anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin bireyle psikolojik danışma uygulamaları ve süpervizyon almalarına göre içerik ve duygu yansıtma becerilerini ayırt etme düzeylerine ilişkin yeterlilikleri anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Fakat öğrencilerin uygulamadan önce bir dersi almış olmalarına göre etkili ve etkisiz içerik ve duygu yansıtması becerilerini ayırt etme düzeylerine

ilişkin yeterlilikleri anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir. Son olarak ise araştırmadan elde edilen bulgular

Serim ve C. Çankaya (2015), yaptıkları araştırmada kendini saklama, cinsiyet ve duyguları ifade etme değişkenlerinin yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarını yordama gücünü incelemiştir. Araştırmaya sosyo- ekonomik düzeyleri farklı toplam 440 yetişkin katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Yardım Arama Tutumu Ölçeği, Kendini Saklama Ölçeği, Duyguları İfade Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kendini saklama, duyguları ifade etme ve cinsiyetin yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarını yordama gücünün belirlenmesi amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, kendini saklama, duyguları ifade etme ve cinsiyetin yetişkinlerin psikolojik yardım arama tutumlarının anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde literatürdeki önceki araştırma bulguları ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Kurt, Kızıldağ, Demirtaş ve Özer (2015), yaptıkları araştırmada psikolojik danışman adaylarının duygusal farkındalık düzeylerinin belirlenmesini incelemiştir. Araştırmada psikolojik danışman adaylarının duygusal farkındalık düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan sosyal destek (aile desteği ve arkadaş desteği) değişkenleri açısından ele alınarak incelenmiştir. Araştırma, psikolojik danışma ve rehberlik lisans programına devam eden 181 öğrenciyle birlikte yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak, Duygusal Farkındalık Düzeyi Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, cinsiyetin ve sınıf düzeyinin duygusal farkındalık düzeyini etkilediği; algılanan sosyal desteğinde duygusal farkındalığı

etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmadan elde edilen bulgular literatür ile birlikte tartışılmıştır.

Argon (2015) yaptığı araştırmada, öğretmenlerin sahip oldukları duygu durumlarını okul yöneticilerinin dikkate alıp almamalarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2013- 2014 eğitim öğretim yılında Bolu merkezinin ilçe ilkokullarında görevli öğretmenler oluşturmaktadır. Veriler görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formunda öğretmenlere duygu durumlarını etkileyen durumların neler olduğu, yöneticilerin öğretmenlerin duygularını neden dikkate alıp almadıklarını, öğretmenlerin gerçek duygularını yansıtmayı yansıtmadıklarını, yönetici kişilerin öğretmenlerin duygularını dikkate alması ve almaması durumunda öğretmenlerin verdiği tepkilerin neler olduğu araştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlerin duygularını etkileyen değişkenler, yöneticiler, kurum, öğretmenlerin özellikleri, yönetsel süreçler, akademik performanslar, iletişim ve okul çevresidir. Yönetici kişiler öğretmenlerin duygularını dikkate alması gerekirken uygulamada dikkate alınmamaktadır. Bu durumda öğretmenler gerçek duygularını yansıtamamaktadırlar. Gerçek olmayan duygularını mutluymuş ve huzurluymuş gibi göstermeleridir. Gerçek olan duyguları ise, kızgınlık, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygulardır. Öğretmenlerin duygularının fark edilip dikkate alınmaması olumsuz davranışları artırırken; kendini değersiz hissetme, mutsuzluk, işin aksatılması, işin yavaşlaması, yönetici ve kurum arasındaki güvensizlik ve okul başarısının düşmesi birçok sorunu ve çatışmaları birlikte getirdiği gözlenmiştir.

Otlu, ikiz ve Asıcı (2016), yaptıkları araştırmada Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psiko Eğitim Programının psikolojik danışman adaylarının öz-duyarlılık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2012- 2013

eğitim ğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans programında öğrenim gören nc sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak z Duyarlılık leği kullanılmıştır. Yapılan grup çalışması sonrasında elde edilen sonuçlara göre, deney grubundaki öğrencilerin "z - duyarlılık toplam" ve "z -sevecenlik" puan ortalamalarında, kontrol grubundaki öğrencilerin puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde olumlu artış gözlenmiştir. Uygulama sonrasında deney grubundaki öğrencilerin "z yargılama" puan ortalamalarında ise kontrol grubundaki öğrencilerin puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde azalma olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlarla birlikte eğitimle bireylerin öz - duyarlılık düzeylerinin artırılabilereği vurgulanmaktadır.

Çıplak ve Atıcı (2016), yaptıkları araştırmada grupla psikolojik danışmada şiir kullanımının niversite ğrencilerinin empati ve duygu farkındalığı düzeyine etkisi incelenmiştir. Araştırmada yarı deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubu, Çukurova niversitesi psikolojik danışma merkezine başvuran ve gönüllülük çerçevesinde çalışmaya katılmak isteyen 12 öğrenciden oluşmaktadır. Deney grubuna ön test ve son test olarak Kişilerarası İlişki Boyutları leği'nin Empati Alt leği ile Duygu Farkındalığı Alt leği Uygulanmıştır. Bunlara ek olarak üyelerden geri bildirim almak için araştırmacı tarafından geliştirilen Psikolojik Danışma Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Deney grubuna sekiz oturumluk grupla psikolojik danışma yapılmıştır. Araştırmanın nicel bulguları, grupla psikolojik danışmada şiir kullanımının niversite ğrencilerinin empati ve duygu farkındalığı düzeylerine etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Fakat psikolojik danışma değerlendirme formu ile toplanan verilerden elde edilen nitel bulgular, deney grubundaki üyelerin çoğunluğunun grupla

psikolojik danışmada şiir kullanımından yararlandıklarını ortaya koymuştur. Araştırmanın nitel bulgularında ise, grupta psikolojik danışmada şiir kullanımının üniversite öğrencilerinin empati ve duygu farkındalığı düzeyleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

K. Tülü ve Ergül (2016), yaptıkları araştırmada öğrenme güçlüğü olan ve normal gelişim gösteren çocukların (yüz ifadeleri, hareket/duruş, ses tonları ve sosyal hikayelerle aktarılan) duyguları tanıma becerileri ve isimlendirme sürelerini karşılaştırmışlardır. Araştırma grubu üçüncü, dördüncü, beşinci sınıfa devam eden 60 öğrenme güçlüğü olan ve 60 normal gelişim gösteren toplam 120 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak ise, Sözel Olmayan İpuçlarını Algılama Becerilerini Değerlendirme Aracı kullanılmıştır. Değerlendirme aracında yer alan 6 duyguyu (mutluluk, üzüntü, kızgınlık, korku, şaşkınlık ve tikslenme) isimlendirmeleri istenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrenme güçlüğü olan çocukların duyguları tanımada normal gelişim gösteren akranlarından daha düşük performans gösterdikleri ve duyguları daha yavaş isimlendirdikleri belirlenmiştir. Mutluluk, yüz ifadeleri ve sosyal hikayeler alanlarında tüm çocuklar tarafından en doğru yanıtlanan duygu olmuştur. Korku duygusu yüz ifadeleri alanında en sık şaşkınlıkla karşılaştırılmıştır. Çocuklar korku duygusunu en kolay hareket/ duruş alanında tanıırken; kızgınlığı en kolay ses tonları alanında tanımışlardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre literatür çerçevesinde tartışılmış ve önerilen sunulmuştur.

Karataş (2016), "Yapılandırılmış Grup Sanat Terapisi Programının 15-18 yaş aralığındaki Ergenlerin Mutluluk Düzeyleri, Duygularını İfade Etme Eğilimleri, Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Psikiyatrik Belirtilerine Etkisi" konulu yüksek lisans tez çalışmasında, araştırmacı tarafından Gross'un süreç modelinden alınan

öncül odaklı stratejiler ve tepki odaklı stratejiler temel alınarak, sanat terapi teknikleriyle oluşturulmuş 11 oturumluk bir program hazırlanmıştır. Yapılandırılmış grup sanat terapisi programında ergenlerin, sanat materyalleri ve sanat terapi tekniklerini kullanarak duygularını ifade etme eğilimlerinin ve mutluluk düzeylerinin artırılması, yine program içindeki bilişsel stratejilerin ergenlere öğretilerek duygu düzenleme güçlüklerinin azaltılması hedeflenmiştir. Araştırma Pendik ilçesinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Çok Programlı Anadolu Lisesinde öğrenim gören, yapılan değerlendirmeler sonucu duygu düzenleme güçlüğü ve psikiyatrik belirti düzeyi ortalamanın üstünde olan öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Lisenin 10,11 ve 12. sınıfta eğitim gören toplam 187 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, deney ve kontrol gruplarının son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ve deney grubundaki öğrencilerin ölçeklerden aldıkları deney öncesi ve deney sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin psikiyatrik belirti düzeyinde düşmanlık alt boyutu ve duygu düzenleme güçlüğü düzeyinde dürtü alt boyutunun azaldığı, mutluluk düzeyinde pozitif duygu alt boyutunun, duyguları ifade etme eğilimleri düzeyinde pozitif ve yakınlık boyutunun artışı bulunmuştur.

Vatan (2017) yaptığı araştırmada duygular ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada kaygı, üzüntü, tiksinti, öfke, suçluluk, neşe ve sakinlik duygularının farklı psikopatoloji belirtilerindeki rollerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla birlikte duyguların yaşanma sıklığı ve bu duygulara ilişkin öz değerlendirmeler ele alınmıştır. 232 üniversite öğrencisi duyguları hangi sıklıkla yaşadığını, duyguların ne zaman ve ne kadar endişe yarattığı değerlendirilmiştir. Veri toplama aracı olarak, Demografik Bilgi Formu ve

Duyguların Yaşanma Sıklığı ve Duygulara İlişkin Öz Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, hem olumlu hem de olumsuz duyguların yaşanma sıklığı ve bireylerin duyguları yaşamaktan dolayı duyulan endişe düzeyi psikolojik belirtileri anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna bağlı olarak farklı psikolojik belirtiler ile duygular arasındaki ilişkinin anlaşılmasında önemli bir pay olduğu düşünülmektedir.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi (modeli), evren ve örneklemin seçim süreci, verilerin toplanması amacıyla kullanılan ölçme araçları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nicel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nicel araştırma, değişkenler arasındaki ilişkileri kanıtlamaya çalışan ve sayısal verilere dayanan bir araştırma türüdür. Araştırmacının genelleme yapmak, tahminlerde bulunmak ve nedensellik ilişkilerini açıklamak gibi amaçları bulunmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Ayrıca nicel araştırma yönteminde, araştırma evreninin araştırma konusu hakkındaki fikrinin yönü sorgulanmaktadır. Böylece konu hakkında yoğun bir analiz değil daha yüzeysel ve daha çok sayısal verilere odaklanılmaktadır. Araştırmanın sayısal verilerine odaklanıldığı için evreni temsil edecek örneklemin hatasız tespit edilmesi ve bu örnekleme doğru soruların sorulması önemlidir. Amaç ise, kişilerin toplumsal davranışlarını anket yoluyla nesnel bir şekilde ölçmek ve sayısal verilerle açıklamaktır (Akman ve Kafadar, 2014). Araştırmada aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme eğilimleri arasındaki ilişkiyi ve bazı değişkenler açısından etkisinin belirlenmeye çalışıldığından dolayı ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve sonuçları tahmin etmek için kullanılmaktadır

(Büyüköztürk, vd., 2014). İlişkisel tarama modelinde, betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma ise, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlamak için kullanılmaktadır. Ayrıca betimsel istatistik, verilerin özetlenmesi ve araştırma sonuçlarının yorumlanması için kullanılan en iyi yoldur (Büyüköztürk, vd., 2014). Araştırmada nicel yöntem kullanılmasıdaki neden ise araştırmanın amacına ve problem cümlesine en uygun yöntem olmasıdır. Bu yöntemle birlikte aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme eğilimleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı ve değişkenler arasındaki bağlantılar belirlendiği için bu yöntem kullanılmıştır (Büyüköztürk, vd., 2014).

3.2 Evren ve Örneklem

3.2.1 Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evrenini, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Gazi Mağusa ilçesinde bulunan Doğu Akdeniz Üniversitesi, (DAÜ) Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

3.2.2 Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örnekleme ise, belirlenmiş olan evren çerçevesinde 2016-2017 bahar dönemi eğitim-öğretim yılında amaçlı örneklem Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören 1., 2., 3. ve 4. sınıf olmak üzere toplam 400 (206 kadın %51,5 ; 194 erkek %48,5) öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak seçkisiz olmayan örneklem yöntemine dayalı tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal (amaçlı) örnekleme, olası olmayan seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Amaçsal örnekleme birlikte çalışmanın amacına bağlı kalınarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek

derinlemesine araştırma yapılmasına olanak sağlanılmıştır.. Tabakalı amaçsal örnekleme ise, belli alt grupların özelliklerini göstermek, betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırmalara olanak tanımak amacıyla kullanılmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2014). Bu örnekleme yöntemini seçmemdeki amaç ise, araştırmanın örnekleminin evreni temsil etmesinin yüksek olması ve örnekleme birimlerinin örnekleme seçilme olasılığının eşit ve bağımsız olmasıdır. Örnekleme yöntemi ile birlikte evren temsil edilerek geçerli veriler elde edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2014).

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın problemlerini cevaplandırmak için üç tane nicel veri toplama aracı kullanılmıştır. Buna bağlı olarak veriler aşağıdaki veri toplama araçlarıyla elde edilmiştir

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili özelliklerinin belirlenmesini sağlamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Öğrencilerin demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu form ile öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, anne-baba hayata olup olmama durumu, anne-baba eğitim durumları, sınıf düzeyi, aile gelir durumu, anne-baba tutumları ve kardeş sayısı vb. tespit edilmiştir.

3.3.2 Cambridge Davranış Ölçeği (Empati Ölçeği)

Öğrencilerin empatik eğilimlerini ölçmek amacıyla Arabacı ve Bora (2009) tarafından Türkçe'ye çevrilen "Cambridge Davranış Ölçeği" (Empati Ölçeği) kullanılmıştır. Empati ölçeği (Empathy Quotient), Baron- Cohen ve arkadaşları tarafından 2004 yılında tek faktörlü bir yapıda geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı kişilerin günlük yaşamında empati kurma eğilimlerini belirlemektir (Arabacı ve Bora,2009). Empati Ölçeği, Empatiyi ölçmeye yönelik 40 ve kişinin testin amacına odaklanmasına engel olmaya yönelik 20 çeldirici maddeden oluşmaktadır. Birey soruları, iki ucunda "kesinlikle katılıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" yanıtları olan 4 seçenek arasından işaretlemektedir. Puanlandırmada ise sadece empatiyi ölçek 40 soru dikkate alınmaktadır. Ölçekte en az empatik iki yanıtta 0 puan, en empatik yanıtta 2, ikinci empatik yanıtta ise 1 puan verilmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan ise 0 ile 80 arasında değişmektedir (Arabacı ve Bora, 2009).

3.3.2.1 Cambridge Davranış Ölçeğinin (Empati Ölçeğinin) Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları

Ölçeğin Türkçe'ye çevrilmesi çalışmalarında faktör analizi olarak dört faktörlü bir yapı ortaya çıktığı gözlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını değerlendirmek için Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanarak değeri 0,84 bulunmuştur. Ölçeğin split - half yöntemi ile birlikte Guttman katsayısı 0.78 bulunmuştur. Buna ek olarak bu yöntemle birlikte, ölçeğin iki yarısının Cronbach alfa değerleri ve Guttman split - half katsayısı hesaplanmış ve ilk yarısı 0,75 ikinci yarısı için de 0,74 bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliği Pearson korelasyon katsayısıyla analiz edilmiş ve bağımlı gruplarda t testiyle değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda korelasyonu $r = 0,76$ olarak bulunmuştur (Arabacı ve Bora, 2009).

Bu araştırmadan elde edilen verilerin güvenirlik analizleri sonucunda cronbach's alfa değeri 0,804 olarak belirlenmiştir.

3.3.3 Duyguları İfade Etme lçeği

Son olarak ise, "Duyguları İfade Etme lçeği " kullanılmıştır. Duyguları İfade Etme lçeği King ve Emmons (1990) tarafından, bireylerin duygularını ifade etme eğilimlerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, hem kişilerarası ilişkilerde hem de kişilerarası ilişkilerden bağımsız bir Şekilde duygusal ifadeler hakkında açıklayıcı bilgi vermektedir. Kuzucu tarafından (2006) yılında ise düzenlenerek kullanılmaya hazır hale getirilmiştir. Ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri olumlu, olumsuz ve yakınlık içeren duyguları ifade etme eğilimini ölçmektedir (Kuzucu, 2006) Ayrıca ölçeğin maddeleri hem olumlu hem de olumsuz duyguları içine alacak Şekilde hazırlanmıştır. Duyguları İfade Etme leği, gerçek ifade davranışlarına odaklanmaktadır. Maddeler, 1 ile 7 arasında puanlanmaktadır. 1, kişinin ölçekteki maddeye kesinlikle katılmadığını, 7 ise kesinlikle katıldığını göstermektedir. Ölçekten alınacak olan en yüksek puanlar ise, duyguları ifade etme eğiliminin yüksek olduğunu gösterecekti. Ayrıca ölçekteki bazı maddeler tersten puanlanmaktadır. Bu maddeler 6. ve 14. maddelerdir (Kuzucu , 2006).

3.3.3.1 Duyguları İfade Etme leğinin Geçerlilik ve Gvenirlikliik alışmaları

Ölçeğin faktör analizinde  faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler "Olumlu Duygu İfadesi", "Olumsuz Duygu İfadesi" ve "Yakınlık İfadesidir." Geçerlilik çalışmalarında ise ölçüt dayanaklı geçerlik yöntemi kullanılmıştır. Çok Boyutlu Kişilik leği (r: 27) , Bradburn Pozitif Duygu leği (r: 24) ve Kısa Semptom Envanterinin "Suçluluk" (r: 24) ve " Anksiyete" (r: 25)alt ölçekleri ile 95 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Türkiye'de ki geçerlilik çalışmalarında ise doğrulatoryıcı faktör analizi yapılmıştır. Fakat ölçeğin orijinali doğrulatoryıcı faktör

analizi ile doğrulanmamıştır. Orijinal ölçekte 16 madde bulunmaktadır fakat geçerlilik çalışmasından sonra 1 madde atılarak madde sayısı 15 'e indirilmiştir. Ölçekte, 1., 3., 6., 7., 8. ve 15. maddeler yakınlık ifadesi faktöründe, 4., 9., 11.,12. ve 14. maddeler olumlu duygu ifadesi faktöründe , 2 , 5 ,10 ve 13. maddeler ise olumsuz duygu ifadesi faktöründe yer almaktadır. Güvenirlik çalışmaları ise, test - tekrar test güvenirligine ve iç tutarlılık kat sayısına bakılarak yapılmıştır. Test - tekrar test güvenirlik çalışmaların da üniversite öğrencilerinden oluşan 96 kişilik bir gruba 3 hafta ara ile uygulanarak yapılmıştır. Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı 85 ve ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 85 olarak bulunmuştur (Kuzucu, 2006).

Bu araştırmadan elde edilen verilerin güvenirlik analizleri sonucunda cronbach's alfa değeri 0,828 olarak belirlenmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçme araçları, 2016 - 2017 eğitim öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında öğrenim gören öğrencilere doğrudan araştırmacı tarafından kendi sınıflarında bir ders saatinde uygulanmıştır. Örnekleme oluşturan öğrencilere bu ölçeklerin bilimsel bir araştırma için uygulandığını, adlarını yazmalarının gerek olmadığı söylenilerek ve öğrencilerden soruları içtenlikle cevaplamaları istenilerek, onların araştırmaya gönüllü bir şekilde katılmaları teşvik edildi.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veriler anket yardımıyla toplanılmıştır. Araştırma ile ilgili bilgi forumları toplanıldıktan sonra geçerlilik durumu kontrol edilip SPSS paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Aktarılan veriler

böylece SPSS 20 paket programında analiz edilmiştir. Öğrencilerin Cambridge Davranış Ölçeği (Empati Ölçeği) ve Duyguları İfade Etme Ölçeği toplam puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon katsayısıyla analiz edilmiştir. Pearson Korelasyon katsayısını kullanmasındaki neden, iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılmıştır (Büyüköztürk, vd., 2014). Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme puanlarının anne baba tutumları, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeylerine ve öğrencilerin yaşa ve sınıf düzeylerine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular tek yönlü varyans (Anova) ile analiz edilmiştir. Tek yönlü varyans analiz (Anova) kullanılmasında ki neden ise, bağımsız değişkenler üzerindeki iki veya daha fazla örnek ortalamasının karşılaştırılabilmesi nedeni ile tek yönlü varyans analizi (Anova) tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk, vd., 2014). Bulgularda anlamlı farklar bulunduğu zaman ise farkın kaynağını anlamak için Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi ile birlikte farklar test edilmiştir (Akar, 2014). Anne baba tutumları, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve sınıf düzeyine ilişkin bulgular ise betimsel istatistikle analiz edilmiştir (Ekinci ve Aybek, 2010). Verilerden elde edilen bulgularla veri analizini gerçekleştirmiş bulunmaktayız. Son olarak ise, analiz edilen veriler karşılaştırılarak problem cümlesinin ve alt problemlerin cevabına ulaşmaya çalışılmıştır.

3.6 Etik

Araştırmaya katılımcılar gönüllülük ilkesi kapsamında katılıp, her katılımcıya onam formu imzalatılmıştır. Ayrıca, katılımcılara herhangi bir fiziksel ve psikolojik zarar verilmemiştir.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçlarına ilişkin yapılan istatistiksel işlemler (Pearson Korelasyon Katsayısı, Tek Yönlü Varyans (Anova), Bağımsız Gruplar T-Testi, Tukey Testi ve Betimsel İstatistik) sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Betimsel İstatistikler

Araştırmaya katılan öğrencilerin 206 (% 51,5) kadın, 194 (% 48,5) erkek olmak üzere toplam 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma grubunun % 29,8 (n=119) 18-20 yaş arası gençler, %56,0 (n=224) 21-23 yaşları arasındaki gençler oluştururken, %14,3 (n= 57) 24 ve üzeri yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Öğrencilerin, 124'unü (%31.0) ikinci sınıf, 97'ni (%24.3) dördüncü sınıf, 92'ni (%23.0) üçüncü sınıf, 87 (%21.8) ise birinci sınıf öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin 209'unun (% 52.3) ailelerinin sosyo- ekonomik durumu ortanın üstünde veya yüksek, 113'nün (%28.2) orta, 52'nin (%13.0) ortanın altı ve 26 öğrencinin (% 6.5) ailelerinin sosyo ekonomik düzeyi ise düşüktür. Araştırmada katılımcıların anne eğitim düzeyleri 132'ni (%33.3) lise mezunu, 93'ü (%23.3) üniversite mezunu, 76'sının (% 19.0) İlkokul mezunu, 67 (% 16.8) ortaokul mezunu, 15 (%3.8) okur yazar değil, 11 (% 2.8) lisans üstü eğitim ve 6 (% 1.5) okur yazardır. Baba eğitim düzeyinde ise, 151 (% 37.8) üniversite mezunu, 124 (% 31.0) lise mezunu, 59 (%14.8) ortaokul mezunu, 42 (% 10.5) ilkokul mezunu, 14 (%3.5) lisans üstü eğitim, 7 (% 1.8) okur yazar değil ve 3 (%.8) okur yazardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne baba tutumları ise, 218 (54.5) demokratik, 107 (%26. 8) koruyucu, 43 (% 10.8) otoriter, 22 (%5.5) diğer ve 10 (%2.5) olarak saptanmıştır.

4.2 Araştırmanın Birinci Alt Amacı Olan Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular

Aşağıdaki Tablo 1' de araştırmanın birinci alt amacı olan empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 1: Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri Arasındaki Korelasyon

		Empatik Eğilim	Duyguları İfade Etme
Empati	Pearson	1	.135**
	Korelasyon		
	Sig. (2- tailed)		.007
	N	400	400

		Empatik Eğilim	Duyguları İfade Etme
Duygu	Pearson	.135**	1
	Korelasyon		
	Sig. (2- tailed)	.007	
	N	400	400

** . Korelasyonun 0.01 seviyesinde belirgindir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların empatik eğilimleri ile duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki korelasyon düzeyleri

verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, $p= 0.007 < 0.01$ aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar çerçevesinde aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki korelasyon katsayısı önemlidir. Korelasyon kat sayısının düzeyi (derecesi) ise, $r = 0.135'$ dir. Empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında zayıf fakat pozitif bir korelasyon ilişki düzeyi vardır. Korelasyon katsayısı pozitif olduğundan ($r > 0$) empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Böylece aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri artarken duyguları ifade etme düzeyleri de artmaktadır. veya aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri azalırken duyguları ifade etme düzeyleri de azalmaktadır.

4.3 Araştırmanın İkinci Alt Amacıyla İlgili Olan Bağımsız Değişkenlerin Yüzdeleri ve Betimsel Değerleri İle İlgili Bulgular

Bu kısımda ise, araştırmanın ikinci alt amacı ile ilgili olan bağımsız değişkenlerin yüzdeleri ve betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 2: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Yüzdeleri

Cinsiyete Göre Dağılım	N	%
Kadın	206	51,5
Erkek	194	48,5
Toplam	400	100,0

Tabloda 2'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların cinsiyete göre yüzdeleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, araştırmaya katılan öğrencilerin 206'sını (%51.5) kadın, 194'nü (%48.5) erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 3: Aday Psikolojik Danışmanların Yaş Gruplarına Göre Yüzdeleri

Yaşa Göre Dağılım	N	%
18-20	119	29,8
21-23	224	56,0
24 ve üzeri	57	14,3
Toplam	400	100,0

Tabloda 3'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların yaşlara göre yüzdeleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, araştırma grubunun 119'nu (%29.8) 18-20 yaşları arasındaki gençler, 224'nü (%56.0) 21-23 yaşları arasındaki gençler ve 57'ni (%14.3) ise 24 ve üzeri yaş arası gençler oluşturmaktadır.

Tablo 4: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeylerine Göre Yüzdeleri

Sınıf	N	%
1. Sınıf	87	21.8
2. Sınıf	124	31.0
3. Sınıf	92	23.0
4. Sınıf	97	24.3
Toplam	400	100.0

Tabloda 4'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların sınıf düzeylerine göre yüzdeleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, araştırmaya toplam 400 psikolojik danışma adayı katılmıştır. Öğrencilerin 87'ni (%21.8) birinci sınıf, 124 (%31.0) ikinci sınıf, 92 (%23.0) üçüncü sınıf ve 97 (%24.3) ise dördüncü sınıf öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 5: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Yüzdeleri

Sosyo Ekonomik Düzey	N	%
Düşük	26	6.5
Ortanın Altı	52	13.0
Orta	113	28.2
Ortanın Üstü ve Yüksek	209	52.3
Toplam	400	100.0

Tablo 5' de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların ailelerinin sosyo ekonomik düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, öğrencilerin 26'nın (% 6.5) düşük sosyo ekonomik düzey, 52 (%13.0) ortanın altı sosyo ekonomik düzey, 113 (%28.2) orta sosyo ekonomik düzey ve 209 (%52.3) ortanın üstü ve yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeylerine Göre Yüzdeleri

Anne Eğitim Düzeyi	N	%
Okur Yazar	6	1.5
Okur Yazar Değil	15	3.8
İlkokul Mezunu	76	19.0
Ortaokul Mezunu	67	16.8
Lise Mezunu	132	33.0
Üniversite Mezunu	93	23.3
Lisansüstü Eğitim	11	2.8
Toplam	400	100.0

Tablo 6'da görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, öğrencilerin anne eğitim düzeylerinin 6'sı (%1.5) okur yazar, 15'i (%3.8) okur yazar değil, 76 (%19.0) ilkokul mezununu, 67 (%16.8) ortaokul mezunu, 132 (% 33.0) lise mezunu, 93(%23.3) üniversite mezunu ve 11 (%2.8) ise lisans üstü eğitim mezunudur.

Tablo 7: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeylerine Göre Yüzdeleri

Baba Eğitim Düzeyi	N	%
Okur Yazar	3	.8
Okur Yazar Değil	7	1.8
İlkokul Mezunu	42	10.5
Ortaokul Mezunu	59	14.8
Lise Mezunu	124	31.0
Üniversite Mezunu	151	37.8
Lisansüstü Eğitim	14	3.5
Toplam	400	100.0

Tablo 7'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, öğrencilerin baba eğitim düzeylerinin 3'ü (%.8) okur yazar, 7'si (%1.8) okur yazar değil, 42'si (%10.5) ilkokul mezunu, 59'u (%14.8) ortaokul mezunu, 124'ü (%31.0) lise mezunu, 151'i (%37.8) üniversite mezunu ve 14'ü (%3.5) ise lisans üstü eğitim mezunudur.

Tablo 8: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Yüzdeleri

Anne Baba Tutum	N	%
Koruyucu	107	26.8
Otoriter	43	10.8
İlgisiz	10	2.5
Demokratik	218	54.5
Diğer	22	5.5
Toplam	400	100.0

Tablo 8'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların anne baba tutumları verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise öğrencilerin anne baba tutumları, 107'ni (%26.8) koruyucu, 43'ü (%10.8) otoriter, 10'u (%2.5) ilgisiz, 218'i (%54.5) demokratik ve 22'si (% 5.5) ise diğer anne baba tutumları olarak saptanmıştır.

Tablo 9: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Cinsiyete Göre Dağılım	N	\bar{X}	SS
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 9'da görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların cinsiyetlerine göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, öğrencilerin toplam aritmetik ortalamaları 154,89 görülmektedir.

Tablo10: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Yaşa Göre Dağılım	N	\bar{X}	SS
18-20	119	146,38	14,30
21-23	224	145,59	15,42
24 ve üzeri	57	146,03	17,69
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 10'da görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların yaşlara göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Yaşa göre öğrencilerin empatik eğilim ölçek

puan sonuçları incelendiğinde, 18- 20 yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları 146,38, 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları 145,59 son olarak 24 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları ise, 146,03 olarak saptanmıştır. Araştırmayı oluşturan öğrencilerin yaş gruplarındaki toplam kişi sayısı ise, 18-20 yaş grubundaki öğrencilerin toplam sayısı 119, 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin toplam sayısı 224 ve 24 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin toplam sayısı ise 57 olarak görülmektedir. Araştırmaya toplam 400 psikolojik danışman adayı katılmıştır.

Tablo 11: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	SS
1. Sınıf	87	146,55	13,99
2.Sınıf	124	145,06	14,65
3. Sınıf	92	146,96	15,99
4.Sınıf	97	145,35	17,06
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 11'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların sınıf düzeylerine göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin empatik eğilim ölçek puan sonuçları incelendiğinde, 1. sınıfa devam eden 87 öğrencinin aritmetik ortalamaları 146,55, 2. sınıfa devam eden 124 öğrencinin aritmetik ortalamaları 145,06, 3. sınıfa devam eden 97 öğrencinin aritmetik ortalamaları 146,96 ve 4. sınıfa devam eden 97 öğrencinin aritmetik ortalamaları 145,89 olduğu görülmektedir. Empatik eğilim düzeyi açısından en

yüksek puan ortalamasının 3. Sınıf öğrencilerine ait olduğu, bunu sırasıyla 1. Sınıf, 4. Sınıf ve 2.Sınıf öğrencilerinin izlediği görülmektedir.

Tablo 12: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Sosyo Ekonomik Düzey	N	\bar{X}	SS
Düşük	26	143,92	13,97
Ortanın Altı	52	147,48	17,66
Orta	113	148,54	14,87
Ortanın Üstü ve Yüksek	209	144,31	15,13
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 12'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların ailelerinin sosyo ekonomik düzeylerine göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Öğrencilerin empatik eğilim puan sonuçlarına göre ailelerinin sosyo ekonomik düzey puanlarının aritmetik ortalamaları, düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 143,92 ortanın altı sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 147,48 orta sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 148,54 ortanın üstü ve yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip öğrenciler için ise 145,89 olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur yazar	6	154,00	9,38
Okur yazar değil	15	152,46	17,24
İlkokul mezunu	76	146,94	14,29
Ortaokul mezunu	67	145,76	16,65
Lise mezunu	132	144,24	15,76
Üniversite mezunu	93	145,83	14,24
Lisans üstü eğitim	11	146,36	19,48
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 13'de görüldüğü üzere, aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeylerine göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, okur yazar aritmetik ortalaması 154,00, okur yazar değil aritmetik ortalaması 152,46, İlkokul mezunu aritmetik ortalaması 146,94, ortaokul mezunu aritmetik ortalaması 145,76, lise mezunu aritmetik ortalaması 144, 24, üniversite mezunu aritmetik ortalaması 145,83 ve lisans üstü eğitim düzeyinin aritmetik ortalaması ise 146,36 olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur yazar	3	136,00	16,70
Okur yazar değil	7	143,57	17,16
İlkokul mezunu	42	146,76	15,87
Ortaokul mezunu	59	149,10	14,85
Lise mezunu	124	145,56	14,14
Üniversite mezunu	151	145,07	16,09
Lisansüstü eğitim	14	144,78	19,07
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 14'de görüldüğü üzere, aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeylerine göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, okur yazar aritmetik ortalaması 136,00 okur yazar değil aritmetik ortalaması 143,57 İlkokul mezunu aritmetik ortalaması 146,76 ortaokul mezunu aritmetik ortalaması 149,10 lise mezunu aritmetik ortalaması 145,56 üniversite mezunu aritmetik ortalaması 145,07 ve lisans üstü eğitim düzeyinin aritmetik ortalaması ise 144,78 olduğu görülmektedir.

Tablo 15: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Anne baba tutumları	N	\bar{X}	SS
Koruyucu	107	148,10	16,02
Otoriter	43	144,74	15,98
İlgisiz	10	146,40	21,96
Demokratik	218	145,16	14,55
Diğer	22	144,40	16,51
Toplam	400	145,89	15,41

Tablo 15'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilim düzeyleri verilmiştir. Anne baba tutumlarına göre öğrencilerin empatik eğilim ölçek puan sonuçları incelendiğinde, koruyucu aritmetik ortalamaları 148,10 otoriter aritmetik ortalamaları 144,74 ilgisiz aritmetik ortalamaları 146,40 demokratik aritmetik ortalamaları 145,16 ve diğer anne baba tutumlarının aritmetik ortalamaları ise 144,40 olarak saptanmıştır.

Tablo 16: Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyete Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Cinsiyete Göre Dağılım	N	\bar{X}	SS
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 16'da görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların cinsiyetlerine göre Duyguları İfade Etme düzeyleri ölçek puan sonuçları verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, öğrencilerin toplam aritmetik ortalamaları 69,67 görülmektedir.

Tablo 17: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Yaşa Göre Dağılım	N	\bar{X}	SS
18-20	119	67,13	14,65
21-23	224	71,17	13,91
24 ve üzeri	57	69,10	15,99
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 17'de görüldüğü üzere yaşlara göre aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puan sonuçları verilmiştir. Topla incelendiğinde, 18- 20 yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları 67,13, 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları 71,17 son olarak 24 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilerin aritmetik ortalamaları ise, 69,10 olduğu görülmektedir.

Tablo 18: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	SS
1. Sınıf	87	67,81	12,28
2. Sınıf	124	67,81	14,56
3. Sınıf	92	71,86	15,13
4. Sınıf	97	71,64	15,36
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 18'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların sınıf düzeylerine göre duyguları ifade etme düzeyleri verilmiştir. Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin duyguları ifade etme ölçek puan sonuçları incelendiğinde, 1. sınıfa devam eden öğrencilerin aritmetik ortalamaları 67,81, 2. sınıfa devam eden öğrencilerin aritmetik ortalamaları 67,81, 3. sınıfa devam eden öğrencilerin aritmetik ortalamaları 71,86 ve 4. sınıfa devam eden öğrencilerin aritmetik ortalamaları ise, 69,67 olarak saptanmıştır. Duyguları ifade etme düzeyi açısından en yüksek puan ortalamasının 3. Sınıf öğrencilerine ait olduğu, bunu sırasıyla 4. Sınıf, 2. Sınıf ve 1.Sınıf öğrencilerinin izlediği görülmektedir.

Tablo 19: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Sosyo Ekonomik Düzey	N	\bar{X}	SS
Düşük	26	69,92	11,99
Ortanın Altı	52	69,75	14,33
Orta	113	70,29	14,07
Ortanın Üstü ve Yüksek	209	69,29	15,15
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 19'da görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, öğrencilerin ailelerinin sosyo ekonomik düzey puanlarının aritmetik ortalamaları, düşük sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 69, 92, ortanın altı sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 69, 75, orta sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrenciler için 70,29,

ortanın üstü ve yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip öğrenciler için ise 69,29 olduğu görülmektedir.

Tablo 20: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur yazar	6	75,16	8,18
Okur yazar değil	15	65,86	15,34
İlkokul mezunu	76	70,50	12,70
Ortaokul mezunu	67	69,37	14,64
Lise Mezunu	132	68,91	15,71
Üniversite mezunu	93	70,78	13,84
Lisansüstü eğitim	11	67,81	18,86
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 20'de görüldüğü üzere, aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeylerine göre duyguları ifade etme düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, okur yazar aritmetik ortalaması 75,16 okur yazar değil aritmetik ortalaması 65,86 İlkokul mezunu aritmetik ortalaması 70,50 ortaokul mezunu aritmetik ortalaması 69,37 lise mezunu aritmetik ortalaması 68,91 üniversite mezunu aritmetik ortalaması 70,78 ve lisans üstü eğitim düzeyinin aritmetik ortalaması ise 67,81 olduğu görülmektedir.

Tablo 21: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur Yazar	3	67,00	10,58
Okur Yazar Değil	7	66,00	19,99
İlkokul Mezunu	42	69,92	12,22
Ortaokul Mezunu	59	72,57	11,31
Lise Mezunu	124	67,95	15,87
Üniversite Mezunu	151	69,98	14,80
Lisansüstü Eğitim	14	71,07	15,33
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 21'de görüldüğü üzere, aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeylerine göre duyguları ifade etme düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, okur yazar aritmetik ortalaması 67,00 okur yazar değil aritmetik ortalaması 66,00 ilkokul mezunu aritmetik ortalaması 69,92 ortaokul mezunu aritmetik ortalaması 72,57 lise mezunu aritmetik ortalaması 67,95 üniversite mezunu aritmetik ortalaması 69,98 ve lisans üstü eğitim düzeyinin aritmetik ortalaması ise 71,07 olduğu görülmektedir.

Tablo 22: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili Betimsel Değerleri

Anne baba tutumları	N	\bar{X}	SS
Koruyucu	107	73,30	12,95
Otoriter	43	65,72	14,31
İlgisiz	10	59,00	12,90
Demokratik	218	69,87	14,70
Diğer	22	62,63	15,48
Toplam	400	69,67	14,52

Tablo 22'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre duyguları ifade etme düzeyleri verilmiştir. Tablo incelendiğinde, anne baba tutumlarına göre öğrencilerin duyguları ifade etme ölçek puan sonuçları, koruyucu aritmetik ortalamaları 73,30 otoriter aritmetik ortalamaları 65,72 ilgisiz aritmetik ortalamaları 59,00 demokratik aritmetik ortalamaları 69,87 ve diğer anne baba tutumlarının aritmetik ortalamaları ise 62,63 olarak saptanmıştır.

4.4 Araştırmanın İkinci Alt Amacında Yapılan Uygun Testlere İlişkin Bulgular

Bu kısımda ise, araştırmanın ikinci alt amacında yapılan uygun testlere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 23: Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim Puanlarının Cinsiyete Göre t- Testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	df	p
Kadın	206	147,13	16,20	1,66	396,80	0,97
Erkek	194	144,58	14,44			

Tablo 23'de görüldüğü üzere aday psikolojik danışmanların cinsiyete göre t- testi sonuçları verilmiştir. Tablo incelendiğinde ise, kadın ve erkek aday psikolojik danışmanlar için yapılan T- testi sonucunda iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. ($t_{0,05} ; 396,80=1,66$) Buna göre, kadınların empatik eğilim düzeyleri ile erkeklerin empatik eğilim düzeyleri aynıdır.

Tablo 24: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	49,60	2	24,80	,104	,901
Gruplarıçi	94713,98	397	238,57		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 24 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların yaşa göre empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. ($p= ,901 > , p >0.05$)

Tablo 25: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	257,60	3	85,86	,360	,782
Gruplarıçi	94505,98	396	238,65		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 25 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların sınıf düzeyine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. ($p= 0.782$, $p >0,05$)

Tablo 26: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	1151,99	3	517,33	2,19	,088
Gruplarıçi	93211,59	396	235,38		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 26'da incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının ailelerinin sosyo ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların ailelerinin

sosyo ekonomik düzeylerine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,088$, $p >0,05$)

Tablo 27 : Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	1490,52	6	248,42	1,04	,394
Gruplarıçi	93273,07	393	237,33		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 27'de incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeyine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,394$, $p >0,05$)

Tablo 28: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	1100,97	6	183,49	,770	,594
Gruplarıçi	93662,61	393	238,32		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 28 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeyine göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,594$, $p >0,05$)

Tablo 29: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	745,76	4	186,44	,783	,537
Gruplarİci	94017,82	395	238,02		
Toplam	94763,59	399			

Tablo 29 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının anne baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,537$, $p >0,05$)

Tablo 30: Aday Psikolojik Danışmanların Duygularını İfade Etme puanlarının cinsiyete göre t- Testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	df	p
Kadın	206	73,95	13,80	6,36	398	,000
Erkek	194	65,13	13,90			

Tablo 30 incelendiğinde kadın ve erkek aday psikolojik danışmanlar için yapılan T- testi sonucunda iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. ($p < , 0.5$) ($t_{0,05 ; 398} = 6,36$) Buna göre kadınların duyguları ifade etme düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. (\bar{X} Kadın = 73,95 \bar{X} Erkek = 65,13)

Tablo 31: Aday Psikolojik Danışmanların Yaşa Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler	Sd	Kareler	F	P
	Toplamı		Ortalaması		
Gruplararası	1289,97	2	644,98	3,09	,047
Gruplarıçi	82851,42	397	208,69		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 31 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların yaşa göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır. ($p = 0.047$, $p < 0.05$) Farkın kaynağını belirlemek için Turkey testi kullanılmıştır. Turkey test sonucundan elde edilen bulgulara göre farklılık, 18-20 ve 21-23 yaşları arasındaki öğrencileri içermektedir.

Tablo 32: Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	1551,08	3	517,03	2,47	,061
Gruplarıçi	82590,30	396	208,56		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 32 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların sınıf düzeyine göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. ($p = 0.061$, $p > 0.05$)

Tablo 33: Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	74,83	3	24,94	,117	,950
Gruplarıçi	84066,56	396	212,28		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 33 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının ailelerinin sosyo ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların ailelerinin sosyo

ekonomik düzeyine göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,950$, $p >0,05$)

Tablo 34: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	684,74	6	114,12	,537	,780
Gruplarıçi	83456,65	393	212,35		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 34 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeyine göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,780$, $p >0,05$)

Tablo 35: Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	1025,59	6	170,93	,808	,564
Gruplarıçi	83115,80	393	211,49		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 35 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeyine göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p=0,564$, $p > 0,05$)

Tablo 36: Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Duyguları İfade Etme Düzeyleri İle İlgili ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplararası	4323,17	4	1080,79	5,34	,000
Gruplarİci	79818,22	395	202,07		
Toplam	84141,39	399			

Tablo 36 incelendiğinde örnekleme oluşturan aday psikolojik danışmanların duyguları ifade etme ölçek puanlarının anne baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ANOVA testi sonucunda aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($0,05 > p = ,000$) Farkın kaynağını belirlemek için Turkey testi kullanılmıştır. Turkey test sonucundan elde edilen bulgulara göre anne baba tutumlarındaki farklılık, Koruyucu- Otoriter, Koruyucu - İlgisiz, Koruyucu -Diğer, Otoriter - Koruyucu, İlgisiz - Koruyucu ve Diğer - Koruyucu aile tutumlarında saptanmıştır. ($p < 0,5$, $p = 0,00$)

Bölüm 5

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

5.1 Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında zayıf fakat pozitif bir korelasyon ilişki düzeyi vardır. Korelasyon katsayısı pozitif olduğundan empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Araştırmanın bulguları çerçevesinde, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri artarken duyguları ifade etme düzeyleri de artmaktadır. Bu doğrultuda aday psikolojik danışmanların, empatik eğilim düzeyleri azalırken, duyguları ifade etme düzeylerinin de azaldığı söylenilebilir. Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde; Yıldırım (1992), PDR birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin Eğitim Bilimleri Bölümü diğer ana bilim dalları (Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme- Eğitim Programları Öğretimi- Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi) birinci sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Duru (2004) ise, öğretmen adaylarında, empati,

yardım etme eğilimi ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı psikososyal değişkenler açısından, yaptığı araştırmada empati ve yardım etme eğilimi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Kuzucu (2006) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise, duyguları fark etme ve ifade etmeye yönelik psikoeğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, psikoeğitim programı üniversite öğrencilerin duygusal farkındalık düzeylerine artış sağlamamıştır. Kapıkıran (2007) üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama üzerinde yaptığı araştırmada kişisel ve ahlaki karakterin empatik eğilim ölçeği ve bölüm değişkenleri ile anlamlı bir ilişki saptarken, sözel ahlaki girişkenlik empatik eğilim ve dışa dönüklük ile de anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Ekinci ve Aybek (2010) yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ile empatik eğilim arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuşlardır. Adıgüzel (2012) bu sonuçların, üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz - anlayış açısından yaptığı yüksek lisans tez çalışmasındaki sonuçlar ile örtüştüğünü belirtmektedir. Araştırmanın bu sonuçlarına yönelik araştırma bulgularıyla farklılık gösteren sonuçlarda olduğu dikkat çekmektedir. Yılmaz ve Akyel (2008), Ata (2010) ve Arslanoğlu (2012) tarafından yapılan araştırmalarda empatik eğilim düzeyi yüksek olarak saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade edip fark etme düzeylerinin yüksek olması karşısındaki danışanları daha iyi anlamalarına ve bunu daha kolay aktarabilmelerine yardımcı olmaktadır.

Özer (1998) ve Seğmenli (2001) yüksek lisans tez çalışmalarında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında 4 yıllık lisans eğitimi ve 2 yıllık lisansüstü eğitimde okutulan derslerin içerikleri ve işleyiş biçimlerini gözden geçirerek tüm üniversitelerde ortak bir ders programının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu alan içerisinde öğrenim göreceğ öğrencilere yönelik kişilik özellikleri mesleki yetkinlik ve yeterlilik gibi özelliklerin belirlenmesini kapsayan özel bir seçim sisteminden geçmeden lisans eğitimine başlandığına dikkat çekmektedirler. Gülbahçe ve Özkurt (2016) psikolojik danışmanların mesleki yetkinlik başarı ve doyumunu sağlayabilmek adına, ilk önce kendi kişisel özelliklerini tanıyarak daha sonra danışanların ihtiyaçlarını giderilmesi ve de kişiler arası ilişkilerde etkili iletişim sağlanabilmesi için empatik eğilim empatik beceri, duyguları fark etme ve duyguları ifade etme düzeylerinin diğer bireylere göre daha yüksek olması gerektiğini ve önemli bir beceri olduğunu vurgulamaktadırlar.

Literatür incelendiği zaman ise, empati kavramının çeşitli şekillerde açıklandığı görülmektedir. Empatiyi, bireylerin karşısındaki kişinin düşüncelerini bakış açılarını ve duygularını tanımaya yönelik bilişsel bir yetenek olduğunu savunanların yanında bu açıklamayı "karşı tarafın duygusunun uygun, ancak onun aynısı olması gerekmeyen bir biçimde algılanması" şeklinde tanımlayanlar da bulunmuştur. Bu açıklamalardan hareketle, kişinin empati kurabilmesi için karşısındaki kişi ile aynı durumu yaşamasının gerekli olmadığı görülmektedir. Araştırmalar incelendiğinde, empatik eğilim düzeyi yüksek olan bireylerin kişiler arası ilişkilerde ve iletişimde olumlu ve başarılı düşük olan kişilerin ise, başarısızlığın yüksek olacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca empatik eğilim, iletişim problemlerinin çıkmasını engelleyen ve bireyler arasında yaşanan problemlerin çözümlenmesine yardımcı olmaktadır (Koç, 2016).

5.2 Aday Psikolojik Danışmanların Cinsiyet Değişkenine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme ölçek puanlarının, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, kadınların empatik eğilim puan düzeyleri ile erkeklerin empatik eğilim puan düzeyleri aynı olduğu belirlenirken, kadınların duygularını fark edip ifade etme düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bu durum, empatik eğilimin cinsiyet açısından farklılaşmadığını gösterir. Fakat duyguları ifade etme düzeyleri açısından kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha kolay duygularını fark edip ifade etmeleri ve karşısındaki kişilere aktardığını olaylara daha çok duygusal tepki gösterip ayrıntılara daha fazla önem verdikleriyle ilişkili olabilir. Ayrıca kız öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri ve kendi duyguları ile daha barışık olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Literatür incelendiğinde, Alver (1998) yaptığı araştırmada, bireylerin uyum düzeyleri ile empatik becerilerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Köksal (2000) müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkeninin empatik beceri puanları üzerinde yine anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Daha sonra Kışlak ve Çabukça (2002) yaptıkları araştırmada cinsiyete göre evli kadın ve erkeklerin empatik eğilim düzeyleri arasında fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İşçen (2006) yüksek lisans tez çalışmasında empatik becerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna varmıştır. Genç ve Kalafat(2008), yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının

cinsiyetlerine ve öğrenim şekline göre demokratik tutumları ile ilgili bulgular arasında farklılık olduğu, öğrenim gördükleri sınıflara, anabilim dalına, anne baba öğrenim durumlarına göre ise, farklılık olmadığı saptamışlardır. Bunların yanı sıra öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri anabilim dalına göre, empatik becerileriyle ilgili görüşleri arasında farklılığın olduğu cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf, öğrenim şekilleri, anne baba eğitim durumuna göre ise farklılığın olmadığı saptanmıştır. Ekinci ve Aybek (2010) öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ile empatik eğilimlerini incelediği araştırmada öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri program, cinsiyet, sınıf düzeyi, algıladıkları sosyo- ekonomik düzey, anne eğitim düzeyleri, baba eğitim düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinin farklılaşmadığını kaydetmektedir. Yaşar ve Erol (2015) yaptıkları araştırmada okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının, empatik eğilimlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Elikesik ve Alım (2013) ise yaptığı araştırmalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin empatik becerileri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark saptayamamıştır. Gülbahçe ve Özkurt (2016) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programını tercih edecek olan öğrenciler üzerine yaptıkları araştırmada cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma saptamamışlardır. Yıldız ve Toprak (2016) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğrencilerinin utangaçlık, olumsuz değerlendirme korkusu ve sosyal beceri düzeyleri arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Korur, Öncü ve Kılıç (2016), beden eğitimi öğretmeni adaylarının empatik eğilim ve eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını saptamışlardır. Bunların yanı sıra Dökmen (1987), Tanrıdağ (1992), Ataşalar (1996), Dinçyürek (2004), Ercoşkun (2005), Ercoşkun, Dilekmen,

Ada ve Nalçaçı (2006), Erkmen (2007), Atilla (2007), Yılmaz ve Akyel (2008) Pala (2008), Yiğitler (2008), Akçakoyun, Çalışkan ve Karlı (2010), Kolayış ve Yiğitler (2010) Maden ve Durukan (2011), Balcı (2012), Büküm (2013) ile Bulut ve Düşmez (2014) yaptıkları araştırmalarda empatik eğilim düzeyi ve empatik beceri ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya koymamışlardır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde elde edilen bulguların araştırma bulguları ile tutarlılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Son olarak söyleyebiliriz ki, benzer örneklem grubuyla yapılan araştırmalarda, cinsiyet değişkeni empatik eğilim ve empatik beceri açısından farklılık göstermiştir.

Araştırmanın bu bulgusu ile benzerlik gösteren çalışmalar olduğu gibi farklı araştırmaların farklı sonuçları da olduğu görülmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak, Karakaya (2001), hemşirelik öğrencilerinin empatik becerilerini incelemiş ve kız öğrencilerin empati beceri puanlarını erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Çelik (2008) yaptığı araştırmada, özel eğitim alanında çalışan kadın öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından farklılığı kadınların duygularını daha kolay ifade ettiklerini karşısındaki kişilere uygun bir şekilde aktardıklarını karşısındaki kişilere daha anlayışlı olma ve yetiştirme tarzı ile yorumlamıştır. Erkeklerin empatik eğilim düzeylerinin düşük olmasını ise yetiştirilme tarzı, duyguların dışa vurulmaması karşı tarafa aktarılmaması ve özellikle olumsuz duyguların ifade edilmesinin hoş karşılanmadığı şeklinde açıklamaktadır. Ekinci (2009) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında kız öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin erkek öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerine göre anlamlı derecede farklılaşma olduğunu saptamıştır. İkiz (2009) ilköğretim okullarında görev yapan psikolojik danışmanların empati becerilerini

incelediği araştırmada, kadınların empatik eğilim puan ortalamalarının erkekler göre istatistiksel olarak anlamlı olduğunu saptamıştır. Acun Kapıkıran, Kapıkıran ve Başaran (2010), Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin (PDR) algılanan anne- baba olumlu sosyal davranışları ve empatik eğilimleri arasındaki ilişki üzerinde cinsiyet değişkeninin farklılaştırıcı rolünün olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, yalnızca babanın duygularını açıklaması ile empatik eğilim arasındaki ilişki üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolü olduğunu, anne- baba olumlu sosyal davranışları ile de empatik eğilim arasındaki ilişkiler üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolü bulunmadığı sonucunu saptamışlardır. Turnage, Hong, Stevenson ve Edwards (2012) yaptıkları araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre empatik eğilim düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Aydın ve Karkaç (2015) özel eğitimde çalışan öğretmenlerin empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanlar ile, cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiğini saptamışlardır. Kadın öğretmenlerin empatik eğilimlerinin erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Bunların yanı sıra Günaydın (1999), Erçoban (2003), Barut (2004), Alver (2005), Kılıç (2005), Rehber (2007), Dev (2010) ile Akbulut ve Sağlam (2010) yaptıkları araştırmalarda empatik eğilim düzeyi ve empatik beceri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık saptamışlardır. Yine Rehber (2007), çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren aile üyeleri tarafından yetiştirilmeye başlanılır.Çocuğa yönelik yetiştirme tutumlarını belirleyen en önemli etmenlerden biri cinsiyettir. Cinsiyet açısından empatik beceri düzeyinde ortaya çıkan farklılıklar cinsiyete göre yetiştirilme tarzlarındaki farklılıktan kaynaklanabileceğini vurgulamaktadır. Kız çocukları erkek çocuklarına göre daha merhametli, anlayışlı, uyumlu ve davranışlarını kontrol etmeleri açısından çevrelerindeki kişiler tarafından

yönlendirilmektedir. Bu durum ise, kızların empati kurmasını kolaylaştırmasına neden olmaktadır. Erkek çocuklarının empatik eğilimlerinin düşük olmasının nedeni ise yine yetiştirilme tarzından kaynaklanan duygularını rahat ifade edememesiyle yorumlanabilir.

Araştırmanın diğer önemli bulgusu olan kadın psikolojik danışman adaylarının erkeklere göre duygularını ifade etme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu alan yazındaki diğer araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Brody, (1985; Clancy ve Dollinger, 1993) bireylerin kendilerini ve duygularını ifade etmeye yönelik yaptıkları çalışmalarda erkeklerin kadınlara göre duygu durumlarını tanımaya daha az istekli olup, kadınların duygu yaşantıları ve duygulara ilişkin daha pozitif duygulara sahip olduklarını ortaya koymuşlardır (Akt. Yalçın ve Hamarta, 2013). Nikalaou ve Tsaousis'nin (2002), ailelerin kız ve erkek çocuklarını farklı duygusal yaklaşımlarla yetiştirip eğittiğini savunmaktadır. Kız ve erkeklere, duygularla baş edebilmek için verilen önerilerde farklıdır (Aydın ve Karkaç, 2015). Örnek olarak Brody ve Hall (1993) "anne babanın duygularını öfke hariç, kızlarıyla oğullarından daha fazla konuştuklarını saptamıştır. Erkek çocuklarla genellikle, öfke duygularının neden ve sonuçları hakkında konuşulmaktadır." Kız çocukların dil gelişiminin daha erken geliştiğini ve bu durumun kızların duygularını açıklamak ve başkalarının duygularını anlamakta daha rahat olduğunu belirtmiştir (Aydın ve Karkaç, 2015). Yalçın ve Hamarta (2013), üniversite öğrencilerinin duygularını ifade etmeleri ile alaksitimi ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi belirlemek için yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkenine göre duyguları ifade etme yakınlık alt boyutu ve olumlu duygu alt boyutlarının kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlemiştir. Kurt, Kızıldağ, Demirtaş ve Özer

(2015), psikolojik danışman adaylarının duygusal farkındalık düzeylerinin belirlenmesini incelediği araştırmada kadın psikolojik danışman adaylarının erkek psikolojik danışman adaylarına göre daha yüksek duygusal farkındalık düzeylerine sahip olduklarını belirtmektedirler.

Araştırma sonuçlarına göre psikolojik danışman adaylarının, cinsiyete göre duygularını fark edip ifade etme düzeylerinde ki farkın nedeni toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanabileceği düşünülebilir. Duygularını rahatça ifade edebilen birey, karşısındaki kişilerin de duygularını anlamada daha rahat olmaktadır. Bu nedenle karşımızdaki kişilerle sağlıklı bir iletişim ve etkileşim kurup iyi anlaşabilmemiz için duygularımızı fark edip ifade etmemiz gerekir. Ayrıca erkeklerin taşıdıkları kültürel değerlere bağlı olarak, duygularını karşı tarafa rahatça ifade edememeleri, kendini başka birinin yerine koymakta zorlanmaları ve anlayamamaları, empatik eğilim düzeylerinin de düşük olmasına neden olabilir. Kadınların duygularını kolayca fark edip karşı tarafa ifade etmeleri, karşısındaki kişilerin problemlerine daha duyarlı olması karşısındaki kişileri kolayca anlayıp iletmesi ve duygularını uygun bir biçimde ifade etmeleri empatik eğilim düzeylerinin daha yüksek olmasına neden olabilir.

5.3 Aday Psikolojik Danışmanların Yaş Değişkenine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri yaşlara göre değişim göstermezken, duyguları ifade etme

düzeylerinin 18-20 ve 21-23 yaş grupları içerisinde yer alan aday psikolojik danışmanlar için farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bir başka deyişle bu durum, empatik eğilimin yaş açısından farklılaşmadığını, fakat duyguları ifade etme düzeyleri açısından özellikle 18-20 ve 21-23 yaşları arasındaki öğrencilerin diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre, duygularını fark edip ifade etme düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde, Ünal (2003) empatik iletişim eğitiminin, okul öncesi çocuğu olan annelerin empatik beceri düzeylerine etkisini belirlemeyi amaçladığı araştırmada, yaşa göre empatik eğilim düzeyinde anlamlı bir farklılık saptamamıştır. Körükçü (2004) altı yaş grubunda ki çocukların özsaygı düzeyleri ile anne empatik becerilerini incelediği araştırmada yaşa göre empatik eğilim düzeyinde anlamlı bir farklılık saptamamıştır. Pınar (2004) doğumhanede çalışan ebe ve hemşirelerin empati beceri düzeyleri ve etkileyen faktörleri incelediği araştırmada, yaşa göre empatik eğilim düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Alver (2005) yaptığı araştırmada, psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin yaş gruplarına göre, empatik beceri puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çiçek (2006) sağlık çalışanlarının empatik eğilim ve becerilerini değerlendirdiği araştırmanın sonucunda, yaşa göre empatik eğilim düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Vural (2008) yaptığı araştırmada empatik eğilimin yaşa bağlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. İkiz (2009), ilköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların yaşa göre dağılımlarını incelediğinde empatik eğilim puan ortalamalarında ve empatik beceri puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptamamıştır. Durakoğlu ve Gökçearslan (2010), yaptıkları araştırmada öğrencilerin empatik eğilimleri ile yaşları arasında

anlamli bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Kiraz (2011) yuıksek lisans tez çalışmasında eğitim fakuıtesi oğrencilerinin empati puan sonuçlarının yaş değişkenine göre anlamli bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Kışlak ve Göztepe (2012) yaptıkları araştırmada, duyuğ dışa vurumu, empati ve evlilik uyumu ile yaş değişkeni açısından anlamli bir ilişki saptanmamıştır. Karabulut Olcay ve Pudur (2013) yaptıkları araştırmada tenisçilerin Empatik Eğilim lek puanları ile yaş ve cinsiyet değişkeni arasında anlamli bir ilişki tespit etmemişlerdir. Akar (2014) yuıksek lisans tez çalışmasında ise Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Psikoloji bölümü oğrencilerinin empatik ve narsistik eğilimlerinin yaşa göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Onay, Egüz ve nal (2015) yaptıkları araştırmada oğretmen adaylarının empati ile ilgili puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamli bir farklılık taşımadığını saptamamışlardır. Koç (2016) yaptığı araştırmada yetişkinlerin yaş grupları ile empatik eğilim düzeyleri arasında anlamli bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Esentaş, Dinçer, Işıkgöz ve elik (2017), yaptıkları araştırmada hakemlerin yaşları ile empatik eğilimleri arasında anlamli bir ilişki saptamamışlardır. İncelenen araştırmaların yanı sıra bu bulgular öz (1992) ve Taşdemir (1999) tarafından yapılan araştırma bulgularıyla da uyumludur.

Sonuç olarak araştırmanın unc alt amacıdaki bulgular ile incelenen araştırmalardan elde edilen bulgular araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Buna karşın Karabulut Olcay ve Pudur (2016) yaptığı araştırma da yaş değişkeni ile Empatik Eğilim lek puanları arasında anlamli bir ilişki saptamıştır.

Özetlendiğinde, empatik eğilim yaşa göre değişim göstermezken duyguları ifade etme düzeyleri yaşa göre değişim göstermektedir. Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeylerinin yaş değişkenine göre farklılaşmaması çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yaşlarının birbirlerine yakın olmasından ve aynı gelişim dönemleri içerisinde yer almalarından kaynaklanabilir. Aday psikolojik danışmanların duygularını ifade etme düzeylerinin farklılaşması ise belli yaş grupları arasında yapılması, özellikle üniversiteye devam eden öğrenciler üzerinde yapılması ve ciddi büyük bir yaş aralığının olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda genç yetişkinlerin duygularını daha çok kontrol edebilmeleriyle açıklanabilir.

5.4 Aday Psikolojik Danışmanların Sınıf Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların sınıf düzeyine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç sınıf düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ise, Genç ve Kalafat (2008) 3. sınıf ve 4. sınıfta okuyan öğretmen adaylarının empatik düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Rehber ve Atıcı (2009), yaptıkları araştırmada öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyleri açısından Empatik Eğilim Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık saptamamışlardır. Ayrıca öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Durakoğlu ve Gökçearslan (2010), lise öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin

devam ettikleri sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Küçükkaragöz, Akay ve Canbulat (2011) İlköğretim öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada öğrencilerin empatik becerilerinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yaşar ve Erol (2015), öğretmen adaylarının sınıf düzeyi ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık saptamamışlardır. Yıldız ve Toprak (2016) yaptıkları araştırmada, psikolojik danışma adaylarının empatik eğilim ve sosyal beceri düzeyleri arasında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulmamışlardır.

Bunların yanı sıra Ünal (1997), ile Güler ve Gazioğlu (2008) öğrenciler üzerine yaptıkları araştırmada sınıf düzeyinin, empatik eğilim, öznel iyi olma hali, psikiyatrik belirtileri ve kişilik özellikleri üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelenen araştırmalar çerçevesinde bu bulgular araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu ile benzerlik gösteren çalışmalar olduğu gibi farklı araştırmaların farklı sonuçları da olduğu görülmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak, Kalliopuska (1987) yaptığı araştırmada, 8-16 yaş grubu içerisinde yer alan çocukların yaşla birlikte empatik becerinin anlamlı düzeyde arttığını belirtmiştir. Dökmen (1988) PDR 1. Sınıf öğrencilerine psikodrama eğitimi vermek amacıyla yaptığı araştırmada ise, eğitim sonun da empatik becerinin arttığını fakat empatik eğilim düzeyinde bir değişikliğin olmadığı sonucuna varmıştır. ve bu sebeple, empatik eğilimin empatik beceriden farklı bir kişilik özelliği olarak ele alınıp araştırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Yıldırım (1992) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile Psikoloji 4. sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeyinin PDR 1. sınıf ve Psikoloji 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yine Alver (2005) psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin, sınıf düzeylerine göre empatik

beceri puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu saptamıştır. Mete ve Gerçek (2005) yaptığı araştırmada, tüm sınıflarda empatik beceri puan ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar bulmuşlardır. Bu sonuca göre sınıf düzeyi yükseldikçe empatik beceri puan ortalamalarının da arttığı söylenilebilir. Karataş (2012) yaptığı araştırmada, öğrencilerin sınıf düzeyi açısından empatik beceri puanlarının farklılaştığını ve 4. sınıf öğrencilerin 1. sınıf öğrencilere göre daha fazla empatik beceriye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bunlara ek olarak Yıldırım, Yazıcı ve Pek (1997) ve Cevahir, Çınar, Sözeri, Şahin ve Kuşuoğlu (2008), yaptıkları araştırmalarda üniversite öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre empatik becerilerinin farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Kurt, Kızıldağ, Zorbaz ve Özer (2015) yaptıkları araştırmada, psikolojik danışman adaylarının hem kendileri hem de diğerlerine ilişkin duygusal farkındalık düzeylerinin sınıf düzeylerine göre paralel olarak artış gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. İncelenen araştırmalardan elde edilen sonuçların farklılık göstermesi, çalışmanın yapıldığı araştırma grubundan, kullanılan ölçme araçlarından, farklı alanlarda yapılmasından ve araştırmaya katılan grubun farklı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmış olabilir.

5.5 Aday Psikolojik Danışmanların Ailelerinin Sosyo- Ekonomik Düzeylerine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların ailelerinin sosyo ekonomik düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ise, yine Rehber ve Atıcı (2009), alt, orta ve üst sosyo- ekonomik düzeye sahip öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptamamışlardır. Kiraz (2011) yüksek lisans tez çalışmasında, öğrencilerin empati puan sonuçları ile algıladıkları gelir düzeyine göre anlamlı bir fark bulmamıştır. Derman (2013) 10-11 yaş çocuklarının empati becerilerini incelediği araştırmada sosyo- ekonomik düzeye göre çocukların empati beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır. Yine Yıldız ve Toprak (2016) Psikolojik danışman adaylarının empatik eğilim, utangaçlık ve olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri arasında aylık harçlıklarına göre anlamlı bir farklılık saptamamışlardır. Gülbahçe ve Özkurt (2016) ise, algılanan gelir durumlarına göre empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelenen araştırmalar çerçevesinde bu bulgular, araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte sosyo- ekonomik düzeye göre empatik eğilimin ve duyguları ifade etme düzeylerinin farklılaşabileceğini ortaya koyan araştırmalarda vardır. Örneğin, Madsen (1971) ve Depalma (1974), orta sosyo ekonomik düzeye sahip çocukların, alt sosyo ekonomik düzeye sahip çocuklara göre daha çok empatik davrandıklarını bulmuşlardır. Kalliopuska (1984) yaptığı araştırmada, farklı sosyo ekonomik düzeye sahip annelerin empati kurma becerileri arasında fark bulmazken, orta sosyo ekonomik düzeye sahip babaların diğerlerine göre daha fazla empatik beceriye sahip olduklarını ve alt sosyo ekonomik sınıftan olan çocukların üst sosyo ekonomik düzeye göre daha çok empatik davranma eğilimine sahip olduğunu bulmuştur. Ekinci (2009) yüksek lisans tez çalışmasında, öğretmen adaylarının empatik eğilimlerinin algıladıkları sosyo- ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark gösterdiğini bulmuştur. Orta sosyo ekonomik düzey sınıfta yer alan öğrencilerin

alt sosyo ekonomik düzeyde yer alanlara göre empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

5.6 Aday Psikolojik Danışmanların Anne Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç anne eğitim düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ise, Ekinci (2009) yüksek lisans tez çalışmasında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunmazken, empatik eğilim ölçek puanları ile annelerinin eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark saptamıştır. Anne eğitim düzeyine göre bulunan farkın kaynağı ise anne eğitim düzeyi "okur - yazar olmayanların" puan ortalamasını, anne eğitim düzeyleri "ilkokul, lise ve üniversite" olanlardan daha düşük bulunmuştur. Karcı (2011) yaptığı çalışmada, öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile empatik iletişim beceri puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kiraz (2011) yüksek lisans tez çalışmasında, öğrencilerin empati puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Yalçın ve Hamarta (2013), yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin duygularını ifade edebilmelerinin anne eğitim durumu değişkenine göre yakınlık alt ölçeği puan ortalamaları, olumlu duygu alt ölçeği puan ortalamaları ve olumsuz duygu alt ölçek puan ortalamalarında anlamlı düzeyde

farklılaşma bulunmamıştır. İncelenen araştırmalar çerçevesinde bu bulgular araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte anne eğitim düzeyine göre empatik eğilimin ve duyguları ifade etme düzeylerinin farklılaşabileceğini ortaya koyan araştırmalarda vardır. Örneğin; Dereli ve Aypay (2012), anne eğitim düzeyinin empatik eğilim üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Derman (2013), anne eğitim düzeyine göre annesi yüksek lisans mezunu olan çocukların, empati beceri düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Karabulut ve Pulur (2016) ise, annenin eğitim düzeyi değişkeni ile empatik eğilim arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Korur, Öncü ve Kılıç (2016) yaptıkları araştırmada beden eğitimi öğretmen adaylarının, eleştirel düşünme ve empatik eğilimlerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır.

5.7 Aday Psikolojik Danışmanların Baba Eğitim Düzeyine Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç baba eğitim düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde ise, Kırıcı (2011), öğrencilerin baba eğitim düzeyi ile empatik iletişim beceri puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dereli ve Aypay (2012) yaptıkları araştırmada, baba eğitim düzeyinin empatik eğilim üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Kiraz (2011) öğrencilerin empati puanlarının, baba eğitim düzeyine göre

anlamli bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Derman (2013), yaptığı araştırmada baba eğitim düzeyine göre çocukların empati beceri düzeyleri arasında anlamli bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yalçın ve Hamarta (2013) niversite ğrencilerinin duygularını ifade edebilmelerinin, baba eğitim durumuna göre yakınlık alt leği, olumlu duygu alt leği ve olumsuz duygu alt leği değişkenine göre anlamli bir farklılık saptanmamıştır. İncelenen araştırmalar çerçevesinde, bu bulgular araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte baba eğitim düzeyine göre empatik eğilimin ve duyguları ifade etme düzeylerinin farklılaşabileceğini ortaya koyan araştırmalarda vardır. Örneğin; Korur, nc ve Kılıç (2016) yaptıkları araştırmada, baba eğitim düzeyine göre Empatik Eğilim lek puanlarının anlamli bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Baba eğitim durumu niversite olan öğrencilerin ortalama puanlarının, baba eğitim durumu ilkokul, ortaokul ve lise olan öğrencilerin ortalama puanlarından anlamli bir şekilde daha düşük olduğu saptanmıştır.

5.8 Aday Psikolojik Danışmanların Anne Baba Tutumlarına Göre Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilimleri arasında anlamli bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamli bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri anne baba tutumlarına göre değişim göstermezken, duyguları ifade etme düzeylerine göre anne baba tutumlarındaki farklılık ise, Koruyucu - Otoriter, Koruyucu - İlgisiz, Koruyucu - Diğer, Otoriter - Koruyucu, İlgisiz - Koruyucu ve Diğer - Koruyucu aile tutumlarında saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde ise, Akar (2014) yüksek lisans tez çalışmasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Psikoloji bölümü öğrencilerinin, narsisizm ve empati puanlarının algılanan aile tutumlarına bağlı olarak farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgulara göre, algılanan koruyucu aile tutumunda empati puanı yükselirken, algılanan otoriter ve ilgisiz aile tutumlarında empati puanı düşüktür, buna karşıt olarak narsistik kişilik envanterleri puanında algılanan ilgisiz aile tutumunda, narsistik kişilik envanteri puanı yüksek iken, algılanan koruyucu ve demokratik aile tutumunun da düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Ayrıca, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının cinsiyet ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri açısından cinsiyet ve yaş değişkeninin farklılaştığı görülmüştür. Sınıf düzeyi, ailelerinin sosyo ekonomik düzeyi, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme eğilimleri arasında da anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Fakat, aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Buna bağlı olarak; araştırmadan elde edilen sonuçlar, sosyal öğrenme ve sosyal rol kuramının etkilerine bağlı kalınarak açıklanabilir. Çünkü sosyal öğrenme kuramıyla birlikte bireyler başkalarının davranışlarını gözlemleyerek dolaylı bir şekilde öğrenmeye başlar. Gözlemleyerek öğrenme ilk olarak aile içinde başlayarak daha sonraki yıllarda da farklı ortam ve farklı kişilerle gelişmeye ve büyüme devam eder. Birey ilk başta yakın çevresindeki kişileri gözlemleyerek, model alarak, taklit ederek, özdeşim kurar ve içselleştirme yaparak öğrenmeye

başlar. Sosyal rol kuramında ise, bireyin toplum tarafından kazandığı sosyal davranış ile tutumlarla gözlenen cinsiyet farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal rollerden kaynaklandığını göstermektedir. Bu bağlamda çıkan sonuçlar sosyal öğrenme, sosyal rol, kültür ve eğitim sisteminin özellikle okutulan alan derslerinin etkisinin önemli olduğunu göstermektedir.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara ve bu bulgulara dayalı bazı önerilerde bulunulmuştur.

6.1 Sonuç

Yaşamda meydana gelen değişimlerden dolayı bireylerin değişen yaşam koşullarına uyum sağlama ihtiyacı duyulmaktadır. Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak önemli derecede ihtiyaç duyulan hizmet alanlarından biri olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık mesleği gelmektedir. Psikolojik danışmanların değişen yaşam koşullarında iyi derecede hizmet sunabilmeleri için en başta gelen özellikleri empatik eğilim ve duygularını ifade etme eğilimleri olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bu araştırmada aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeylerinin değişkenlerle cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve algılanan anne baba tutumları gibi değişkenler ile birlikte ele alınarak aralarında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı da incelenmiştir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın birinci alt amacında, Aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında

anlamli düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında zayıf fakat pozitif bir korelasyon ilişki düzeyi vardır. Korelasyon katsayısı pozitif olduğundan empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Araştırmanın bulguları çerçevesinde, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri artarken duyguları ifade etme düzeyleri de artmaktadır ve aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri azalırken duyguları ifade etme düzeyleri de azaldığı söylenilebilir.

Araştırmanın ikinci alt amacında, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanları cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, kadınların empatik eğilim puan düzeyleri ile erkeklerin empatik eğilim puan düzeyleri aynı olduğu belirlenirken, kadınların duygularını fark edip ifade etme düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, empatik eğilimin cinsiyet açasından farklılaşmadığını fakat duyguları ifade etme düzeyleri açasından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha kolay duygularını fark edip ifade etmeleri ve karşısındaki kişilere aktardığını olaylara daha çok duygusal tepki gösterdikleri ayrıntılara daha fazla önem vererek kendilerini geliştirmeleri ve kendi duyguları ile daha barışık olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmanın üçüncü alt amacında aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanları yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ölçek puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir

farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri yaşlara göre değişim göstermezken, duyguları ifade etme düzeyleri 18-20 ve 21-23 yaş grupları içerisinde yer alan aday psikolojik danışmanlar için farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bir başka deyişle bu durum, empatik eğilimin yaş açısından farklılaşmadığını fakat duyguları ifade etme düzeyleri açısından özellikle 18-20 ve 21-23 yaşları arasındaki öğrencilerin diğer yaş gruplarındaki öğrencilere göre duygularını fark edip ifade etme düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü alt amacında, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanları sınıf değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların sınıf düzeyine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç sınıf düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın beşinci alt amacında, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanları ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların ailelerinin sosyo ekonomik düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın altıncı alt amacında, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanlarının anne eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların anne eğitim düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç anne eğitim düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın yedinci alt amacında, aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanlarının baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların baba eğitim düzeylerine göre empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç baba eğitim düzeyinin öğrencilerin empatik eğilim ve duygularını ifade etme düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın sekizinci ve son alt amacında ise aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme puanlarının anne- baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ve araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aday psikolojik danışmanların anne baba tutumlarına göre empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanırken, duyguları ifade etme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlara göre aday psikolojik danışmanların empatik eğilim düzeyleri anne baba tutumlarına göre değişim göstermezken, duyguları ifade etme düzeylerine göre anne baba tutumlarındaki farklılık ise, Koruyucu- Otoriter, Koruyucu - İlgisiz, Koruyucu -Diğer, Otoriter - Koruyucu, İlgisiz - Koruyucu ve Diğer - Koruyucu aile tutumlarında saptanmıştır.

6.2 Öneriler

Aşağıda araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, bu alanda ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara ve uygulamaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Psikolojik yardım mesleği arasında yer alan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık diğer mesleklerde çalışan kişilere göre daha çok empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeylerine sahip olmaları beklenilmektedir. Bu nedenle bu meslek alanına hizmet edecek psikolojik danışman adaylarının 4 yıllık lisans eğitimleri boyunca etkili empatik beceriye sahip olup empatik tepki verebilmeleri ve duygularını fark edip ifade edebilmeleri için empati ve duygularla ilgili alana yönelik seçmeli derslerin verilmesi önemli görülmektedir.

2. Aday psikolojik danışmanların sahip oldukları empatik eğilim, empatik beceri ve duygularını fark edip ifade etme becerilerini geliştirilebilmeleri için çeşitli seminerler konferanslar veya bireysel ve grup etkinlikleri düzenlenebilir veya düzenlenmekte olan bu etkinlikler daha çok artırılabilir.

3. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında ki uygulamalı ve seçmeli derslerde empatik eğilim ve duyguları ifade etme becerilerine ilişkin kazanımlar ders hedefleri ile birlikte verilebilir ve bu dersler bu yönde daha da çok artırılabilir.

4. Gerek Türkiye Cumhuriyeti'nde (TC)'de ve gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC)'de olan üniversiteler, bir psikolojik yardım mesleği olan Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerine Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenen çoktan seçmeli bir sınav sistemi ile öğrenci almaktadır. Fakat, programa alınan öğrencilerin kişilik özellikleri hakkında

hiçbir bilgi almadan eğitime kabul edilmektedirler. Bir psikolojik yardım mesleği olarak aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri önemliyken programa başvuran öğrenciler özel ve ayrı bir seçim sistemine tabi tutulmamaktadır. Bu programa başvuran öğrencilerin kişilik özelliklerine yönelik hiçbir bilgi alınmaması önemli bir ayrıntıdır. Bu nedenle bu programa alınacak öğrencilerin önceden özel bir seçim sisteminden geçmesi alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. Empatik eğilim, empatik beceri ve duyguları fark edip ifade etme becerilerinin geliştirilebilinmesi için okul öncesi eğitim döneminde bu alana yönelik eğitimlerin uygulamaların ve çalışmaların yapılması çocukluk yıllarında itibaren bu becerilerin bireye kazandırılıp artırılabilceği düşünülmektedir.

6. "Beden Dili Eğitimi" okullarda uygulamalı ve seçmeli ders olarak verilebilir ve bu eğitim kapsamı içerisinde empatik eğilim ve duyguları fark edip ifade etme eğilimi geliştirilip artırılabilir.

6.2.2 Gelecekte Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan bu çalışma farklı üniversite ve farklı yardım mesleklerine eğitim veren bölümlerde öğrenim gören öğrenciler üzerinde de yapılabilir.

2. Eğitim Fakültesinde görev yapan öğretim elemanlarının Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme düzeyleri araştırılabilir.

3. Türkiye Cumhuriyeti (TC) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı devlet okullarında görev yapan Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme düzeyleri araştırılabilir.

4. Özel ve devlet okullarında görev yapan Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme düzeyleri karşılaştırılabilir.

5. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ile Psikoloji Programında öğrenim gören öğrencilerin Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme düzeyleri karşılaştırılabilir.

6. Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri farklı değişkenlerle (anne baba hayatta olup olmama durumu, anne babanın birlikte yaşayıp yaşmaması durumu, kardeş sayısı, medeni durumu, sosyal medya vb. değişkenlerle) de incelenebilir.

7. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programından mezun olan ve aynı programla birlikte lisans üstü eğitim alıp mezun olan aday psikolojik danışmanların empatik eğilim ve duyguları ifade etme düzeyleri bakımından farklılık gösterip göstermediği araştırılabilir.

8. Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri deneysel çalışmalarla da yapılabilir.

9. Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeyleri kültür değişkeni ile birlikte ele alınarak da araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Acar, N. V. (1989), *Terapötik İletişim*, Ankara: Şafak Matbaacılık.

Ataşalar, J. (1996), *Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Cinsiyet ve Yaşlarına Göre Kendini Açma Davranışları*, Yüksek Lissan Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Allen, T. W. (1967), *Effectiveness of Counsellor Trainees as a Function of Psychological Openness*, *Journal of Counseling Psychology*, 14 (1), 35- 40.

Alver, B. (1998), *Bireylerin Uyum Düzeyleri ile Empatik Becerileri* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Alisinanoğlu, F. ve Köksal, A. (2000), *Gençlerin Ben Durumları (Ego State) ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 11 - 16.

Alver, B. (2005), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 14, 20-34.

Acun,Kapıkıran, N. (2007), *Üniversite Öğrencilerinde Ahlaki Davranışın Empatik Eğilim ve Kendini Ayarlama Açısından İncelenmesi*, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 34- 47.

Atilla, G. (2007), *Erillik/ Dişillik Boyutunun Empatik Beceri ile İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Isparta.

Adler, A. (2008), *Psikolojik Aktivite, Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgisi* (çeviren Belkis Dişbudak Çorakçı) Say Yayınları, İstanbul

Arabacı ve Bora (2009), *Empati Ölçeği Türkçe Formunun Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özellikleri*, Klinik Psikoformakoloji Bülteni, 19, 39 - 47.

Acun, Kapıkıran, N., Kapıkıran, Ş. & Başaran, I. (2010), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin Empatik Eğilimler ve Algıladıkları Anne ve Baba Olumlu Sosyal Davranışları: Cinsiyetin Farklılaştırıcı Rolü*, Ege Eğitim Dergisi, 11 (1), 1-19.

Ata, S. (2010), *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Bağlanma Stilleri, Duygusal Zeka Düzeyleri ve Empatik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Akbulut, E. ve Sağlam, H., İ. (2010), *Sınıf Öğretmenlerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (2), 1068-1083.

Akkoyun, F. (2011), *Transaksiyonel Analiz: Psikolojide İşlemsel Çözümleme Yaklaşımı*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Akçay, C. ve Çoruk, A. (2012), *Çalışma Yaşamında Duygular ve Yönetimi: Kavramsal Bir İnceleme Eğitimde Politika Analiz Dergisi*, 1 (1), 3-25.
- Acar, Voltan, N. (2012). *Yeniden Terapötik İletişim Kişiler Arası İlişkiler* 8. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Adıgüzel, G. (2012), *Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Empatik Eğilim , Duyguları İfade Etme ve Öz - Anlayış Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akar , A. (2014), *PDR Ve Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri Ve Narsistik Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Akman, G. ve Kafadar, O. (2014), *Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri*.
- Argon, T. (2015), *Öğretmenlerin Sahip Oldukları Duygu Durumlarını Okul Yöneticilerinin Dikkate Alıp Almamalarına İlişkin Görüşleri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,15(1), 377- 404.
- Aydın, A. ve Karkaç, N. (2015), *Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 24, 43-65.

- Arslan, Y. (2016), *Kim Daha İyi Empati Kuruyor- Empati Üzerine Mikro Bir Sosyolojik Araştırma*, Yaşam Bilimleri Dergisi, 6 (2), 51-64.
- Acar, Voltan, N. (2017), *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri*, 12. Baskı
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bandura, A., Ross, D. ve Ross, S.A. (1961), *Trnsmission of Aggression Through Imitation of Aggressive Models*, Journal of Abnormal and Social Psychology, 63, 575-582.
- Barret- Lennard, G. T. (1962), *Dimensions of Therapist Response as Causal Factors İn Therapeutic Change*, Psychological Monographs, 43.
- Bandura, A. (1968), *Principles of Behavior Modification*, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bandura, A. (1971), *Psychological Modeling Conflicting Theories Chicago*, Aldine A therton Inc.
- Beck, A. T. (1976), *Cognitive Therapy and Emotional Disorders*, New York: International Universities Press.
- Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 247.
- Barrett- Lennard, G.T. (1981), *The Emphy Cycle: Refinement of a Nuclear Concept*, Journal of Counseling Psychology, 28, 91-100.

- Baton, C. D., Fultz, J. ve Schoenrade, P. A., (1987), *Distress and Emphy: Two Qualitatively Distinct Vicarious With Different Motivational Consequences*, Journal of Personality, 55, 19-39.
- Brems, C., (1988), *Group Modification of Empathic Verbalizations and Self-Disclosure*, Journal of Social Psychology, 132 (4), 329-337.
- Bohart, A. C. (1991), *Emphy in Client- Centered Therapy: A Contrast With Psychoanalvsis and Self Psychology*, Journal of Humanistic Psychology, 31 (1), 34- 48.
- Barrett- Lennard G.T. (1993), *The Phases and Focus of Empathy*, British Journal of Medical Psychology, 66, 3-14.
- Bolognini, S. (1997), *Empathy and Empathism*, Int J Psychoanal, 78, 279- 293.
- Björkqvist, K., Österman, K. ve Kaukiainen, A. (2000), *Social Intelligence Empathy: Agression, Agression and Violent Behavior*, 5 (2), 191- 200.
- Bandura, A. (2001), *A Cognitive Theory: An Agentic Perspective*, Annual Review of Psychology, 52, 1-26.
- Bohart, A.C., Elliott, R., Greenberg, L., ve Watson, J.C. (2002), *Emphy In J.C. Norcross (Ed.), Psychotherapy Relationships That Work*, (pp. 89-108). New York: Oxford University Press.

- Barut, Y. (2004), *Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri ile Çatışma Eğilimi Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, X111 Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.
- Baldık, Ö. (2004), *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Rehberi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009), *Liseli Ergenler ve Üniversiteli Gençlerde Benlik Saygısı: Ebeveyn ve Akarana Bağlanma, Empati ve Psikolojik Uyum Değişkenlerinin Rolü*, Türk Psikoloji Dergisi, 24 (63), 48-63.
- Bond, T. (2010), *Standards and Ethics for Counselling in Action* Çev. Yeşilyaprak, B. (2013) *Psikolojik Danışma Uygulamalarında Etik ve Standartlar* 3. Basım Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Biber, K. ve Sezer, T. (2011), *Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurtlarındaki Grup Sorumlularının Empati Düzeylerinin Belirlenmesi*, e- Journal of New World Sciences Academy, 6 (2), 1703- 1714.
- Balcı, E. (2012), *Sınıf Öğretmenlerinin Empatik Eğilim Düzeyleri (Beşiktaş İlçe Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bebek, H. (2012), *Depresif Belirti Düzeyi ve Empatik Eğilim Arasındaki İlişki* Npakademi, 1 (1), 23-27.

- Büküm, S. (2013), *Din Görevlileri İle Öğretmenlerin Empatik Eğilim ve Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması (Fethiye Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Baymur, F. (2014), *Gelişim Psikolojisi*, 22. Baskı İstanbul: İnkilap Kitapevi Yayıncılık.
- Bulut, H. ve Düşmez, İ. (2014), *Öğretmenlerin Empatik Eğilim Becerilerinin Demografik ve Mesleki Değişkenler Bakımından Karşılaştırılması*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5, 105-115.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 18.baskı Ankara: Pegem Yayınları.
- Bingöl, T. ve Uysal, R. (2015), *Empati Geliştirme Grup Rehberliği Programının İlkokul İkinci Sınıf Öğrencilerinin Empati Düzeylerine Etkisi* İlköğretim Online, 14 (2), 430- 437.
- Buluş, M. ve Atan, A. (2016), *Öğretmen Adaylarında Ego Durumlarının Bağlanma Stillerini Yordama Gücü* Ege Eğitim Dergisi, 17 (1), 36- 61.
- Cox, M. V. (1980), *Are Young Children Egocentric*, London: Billing
- Cüceloğlu, D. (1996), *İnsan ve Davranış* 6. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cevizci, A. (1996), *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Ekin Yayınları.

Ceyhan, A. (2000), *Üniversite Öğrencilerinin Duygu İfade Eden Sözcük ve Deyimlere Yükladıkları Duygu Yoğunluklarının İncelenmesi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2 (13), 33- 44.

Cüceloğlu, D (2002), *Keşkesiz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları*, 7.Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cormier, S. & Hackney H.(2005), *Counseling Strategies and Interventions* çevr. Doğan, S. ve Yaka, B. (2013) *Psikolojik Danışma Stratejiler ve Müdahaleler*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Cevahir, R., Çınar, N., Sözeri, C., Şahin, S. ve Kuğuoğlu, S. (2008), *Ebelik Öğrencilerinin Devam Ettikleri Sınıflara Göre Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi*, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 3 (7), 3-15.

Corey, G. (2008), *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, çevrn. Ergene, T. (2015), 8. Baskı, Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (2012), *Yeniden İnsan İnsana*, 46 Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cetişli, Egeliolu, N., Işık, G., Öztornacı, Özgüven, B., Ardahan, E., Uran, Özgürsoy, B., Top, Ekin. ve Avdal, Ünsal, E. (2016), *Hemşirelik Öğrencilerinin Empati Düzeylerine Göre Kültürlerarası Duyarlılıkları*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(1), 27-33.

Çetinkaya, H. (1991), *Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi*,
Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Ankara.

Çeçen, R. (2002), *Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir*,
Dergi Park, 9 (9), 164- 170.

Çiçek, A. (2006), *Sağlık Çalışanlarının Empatik Eğilim ve Becerilerinin
Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmar Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, E. (2008), *Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik Eğilimlerinin Bazı
Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi,
Konya.

Çelik, E. ve Çağdaş, A. (2010), *Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik
Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 - 38.

Çalışkan, N., Aydın, M. ve Aslander, M. (2014), *Empati ve Hayvanlarla İletişim*,
Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (1), 29- 42.

Çankaya, G. ve Ergin, H. (2015), *Çocukların Oynadıkları Oyunlara Göre Empati
ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Hacettepe University Faculty of
Health Sciences Journal, 1 (12), 283-297.

Çıplak, E. ve Atıcı, M. (2016), *Grupla Psikolojik Danışmada Şiir Kullanımının Üniversite Öğrencilerinin Empative Duygu Farkındalığı Düzeylerine Etkisi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 6 (45), 115- 127.

Dökmen, Ü. (1987), *Empati Kurma Becerisi İle Sosyometrik Statü Arasındaki İlişki* A.Ü.E.B.F. Dergisi, 20 (1-2), 183-207.

Dökmen, Ü. (1988), *Empatinin Yeni Bir Modele Dayandırılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6, 155-190.

Dökmen, Ü. (1994), *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dinçyürek, S. (2004), *Üniversite Öğrencilerinin Empatik Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Marmara Coğrafya Dergisi, (10), 96-116.

Duru, E. (2004), *Öğretmen Adaylarında Empati Yardım Etme Eğilimi İlişkisi ve Yardım Etme Eğiliminin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15.

Demirbaş, M. ve Yağbasan, R. (2005), *Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi*, Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (2), 263- 382.

- Deniz, E. ve Yılmaz, E. (2006), *Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (25), 17-26.
- Dönmez, M. M. (2007), *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Atılganlık Düzeylerine Göre Yaşam Doyumu ve Duyguları İfade Etme Eğilimlerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Durakoğlu, A. ve Gökçearsan, Ş. (2010), *Lise Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi*, E-Journal of New World Sciences Academy, 5 (3), 355- 364.
- Dev, N. (2010), *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Empatik Beceriler Açısından Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Dereli, E. ve Aypay, A. (2012), *Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ve İşbirliği Yapma Karakterlerinin İnsani Değerlerini Yordaması ve Bu Özelliklerinin İncelenmesi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi (KUYEB), Değerler Eğitimi Sempozyumu Ek Özel Sayısı 12 (2), 1249-1270.
- Derman Taner, M. (2013), *Çocukların Empatik Beceri Düzeylerinin Ailesel Etmenlere Göre Belirlenmesi*, The Journal of Academic Social Science Studies, 6 (1), 1365-1382.

Dökmen, Ü. (2015), *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, 53.Baskı, İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Dilek, D. (2016), *Sosyal Bilgiler Eğitimi*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Eysenck, H. J. (1952), *The Effects of Psychotherapy: An Evaluation*, Journal Of Consulting Psychology, 16, 319-324.

Eisenberg, S. ve Delaney, J. D. (1993), *Psikolojik Danışma Süreci*, (Çeviren Ören, N. ve Takkaç, M), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Eagly, A. H., Wood, W. ve Diekmann, A. B. (2000) *Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal*, The Developmental Social Psychology of Gender Mahwah New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 123-160.

Erçoban, S. (2003), *İlköğretim İkinci Kademesindeki Branş Öğretmenlerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Ercoşkun, M., E. (2005), *Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Empatik Becerilerini Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Ercoşkun, M., H., Dilekmen, M., Ada, Ş. ve Nalçaçı, A. (2006), *Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Empatik Becerilerinin Bireysel Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13.
- Erkmen, G. (2007), *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda Öğrenim Gören Öğrencilerin Empatik Eğilimlerinin Sporda Tercih Ettikleri Lider Davranışları ile Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ekinci, Ö. (2009), *Öğretmen Adaylarının Empati Ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Erden İmamoğlu, S. ve Aydın, B. (2009), *Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğinin Geliştirilmesi*, Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 29, 39- 64.
- Ekinci, Ö. ve Aybek, B. (2010), *Öğretmen adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi*, İlköğretim Online, 9 (2), 816- 827.
- Elikesik, M. ve Alım, Mete (2013), *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Empatik Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (3), 167-180.

- Erözkan, A. (2013), *İletişim Becerileri ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin Sosyal Yetkinliğe Etkisi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences Theory & Practic, 13 (2), 731- 745.
www.edam.com.tr/kuyeb
- Engin, G. ve Genç, S. (2015), *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empatik Eğilimleri (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği)*, International Journal of Language Academy, 3 (2), 116-123.
- Ersoy, E. ve Köşger, F. (2016), *Empati: Tanımı ve Önemi*, Osmangazi Tıp Dergisi, 1-8.
- Erkan, S. (2016), *Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması*, 7. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Esentaş, M., Dinçer, N., Işıkgöz, E. ve Çelik, E. (2017), *Erkek Güreş Hakemlerinin Öfke ve Kızgınlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Gösterme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Ulusal Spor Bilimleri Dergisi, 1 (1), 20-28.
- Freud, S. (1912), *Recommendations to Physicians Practicing Psychoanalysis*, Standard Edition, 12.
- Ferenczi, S. (1928), *The Elasticity of Psychoanalytic Technique Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*, M. Balind (1955), (Ed.), 3, New York: Basic Books.

Ferenczi, S. (1931), *Child Analysis in the Analysis of Adults. Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*, M. Balind (1955), (Ed.), 3, New York: Basic Books.

Ferenczi, S. (1933), *The confusion of Tongues Between Adults and Children The Language of Tenderness and Passion. Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*, M. Balind (1955), (Ed.), 3, New York: Basic Books.

Gibson, R. L. ve Mitchell, M. H. (1981), *Introduction to Guidance*. New York: Macmillan Publishing Co.

Gruen, R. J. ve Mendelsohn, G. (1986), *Emotional Responses to Affective Displays in Others: The Distinction Between Empathy and Sympathy*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (3), 609- 614.

Greenberg, L. S., ve Safran, J. D. (1987a), *Emotion in Psychotherapy: Affect, Cognition and the Process of Change*, New York: Guildford Press.

Günaydın, M. (1999), *Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri ile Çatışma Eğilimi Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gladding, S. (2000), *Counseling a Comprehensive Profession* (4th ed) Upper Saddle River, New Jersey: Merrill/ Prentice Hall.

Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2008), *Öğretmen adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 211- 222.

Güler, Yavuz, Ç. ve Gazioğlu, İşmen, A. S. (2008), *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali, Psikiyatrik Belirtiler ve Bazı Kişilik Özellikleri: Karşılaştırılmalı Bir Çalışma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23, 107-114.

Güldü, Ö. ve Ersoy Kart, M.(2009), *Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 64 (3), 101-116.

Gündüz, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2009), *Okul Psikolojik Danışmanlarında Mesleki Yetkinlik İnancı*, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1), 119-133.

Gülbahçe, Ö. (2010), *K. K.Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin İncelenmesi* Atabesbd, 12 (2), 12- 22. <http://dergipark.gov.tr>

Gençoğlu, C (2012), *Duygu Odaklı Terapiye Dayalı Duygusal Farkındalık Eğitiminin Genç Yetişkinlerin İyimserlik Düzeylerine Etkisi*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Gümüőođlu, Ö. (2012), *Psikolojik Danışmanlık Nedir, Ne Değildir?*, Aktuelpdr Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Portalı, <http://www.aktuelpdr.net/psikolojik-danismanlik-nedir-ne-degildir.html>

Gençoğlu, C. ve Yılmaz, M. (2013), *Duygusal Farkındalık Eğitim Programının Duygu Kontrol Düzeyine Etkisi*, International Journal of Social Science, 6 (5), 961- 980.

Gençtanrım, Kurt, D., Kızıldağ, S., Demirtaş, Zorba, S. ve Özer, A. (2015), *Psikolojik Danışman Adaylarının Duygusal Farkındalık Düzeylerinin Belirleyicileri*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(44), 15-24.

Gönen, M. ve Özer, G. (2016), *Anaokulu Çocuklarının Çizdikleri Resimlere Yönelik Anlatımları Yoluyla Empatik Becerilerinin İncelenmesi*, Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1 (1), 56-71.

Goleman, D. (2016), *Duygusal Zeka Neden IQ' dan daha önemlidir* 44. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Gülbahçe, A. ve Özkurt, S. (2016), *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programını Tercih Edecek Olan Öğrencilerin Empatik Eğilim ve Empatik Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Journal Of Educational Sciences, 7 (1), 1-15.

Hoffman ve Martin, L. (1977), *Sex Differences In Empathy And Related Behaviors*, 84 (4), 712- 722.

Hickson, J. (1985), *Psychological Research on Emphy: In Search of an Elusive Phenomenon*, Psychological Report, 57, 91-94.

Hoffman, M. L. (1987), *The Contribution of Empathy to Justice and Moral Judgment*, In. N.

Hill, C. E., Roffman, M., Stahl, J., Friedman, S., Hummel, A., ve Wallace, C. (2008), *Helping Skills Training for Undergraduates: Outcomes and Prediction of Outcomes*, Journal of Counseling Psychology, 55 (3), 359- 370.

Iannotti, R. J. (1975), *The Nature and Measurement of Emphy in Children*, The Counseling Psychologist, 5, 21- 25.

Iannotti, R. J. (1985), *Naturalistic and Structed Assessments of Prosocial behavior and Preschool children the İmfluence of Empathy and Perspective Taking*, Developmental Psychology, 21 (1), 46- 55.

International Association for Conslling (IAC) (2003), *Wlto We Are*. London: International Association for Counselling, and Paris: UNESCO.

İlgar, Z. ve Coşukun, İlgar, S. (2014), *Empatinin Psikolojik Danışma Sürecinde Motivasyonel Bir Güç Olarak Kullanılması: Kuramsal Bir Bakış*, academia.edu 51- 74.

- İşçen, P. (2006), *Onkologların Çatışma Eğilimlerinin Empatik Becerilerinin İş Doyumlarının ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İkiz, E. (2006), *Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İkiz, E. (2009), *İlköğretim Okullarında Çalışan Psikolojik Danışmanların Empati Düzeylerinin İncelenmesi*, İlköğretim Online, 8 (2), 346- 356.
- İşleroglu, S. (2012), *Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluş Benlik Saygısı Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Duyguları İfade Etme Eğilimine Göre Yordanması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Juhannesen Scmidt, M. C. ve Eagly, A. H. (2002), *Another Look at Sex Differences in Preferred Mate Characteristics: The Traditional Female Gender Role*, Psychology of Women Quarterly, 26, 322-328.
- Kohut, H. (1959), *Introspection Emphy and Psychoanalysis*, J. Amer Psychoanal Assn, 7, 459- 583.
- Kalliopuska, M. (1992), *Self Esteem And Narcissism Among The Most And Least Empathetic Finnish Baseball Players*, Percept Motor Skills, 75 (3), 941- 951.

- Kuzgun, Y. (1993), *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kepçeoğlu, M. (1994), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara: Gül Yayınevi.
- Kite, M. E. (1996), *Age Gender and Occupational Label: A Test of Social Role Theory*, *Psychology of Women Quarterly*, 20, 361- 374.
- Keltner, D., ve Haidt, J. (1999), *Social Functions of Emotions At Four Levels of Analysis*, *Cognition and Emotion*, 13 (5), 505- 521.
- Kapıkıran, N. ve Kapıkıran, Ş. (2000), *İletişim Becerisi Eğitiminin Anaokulu Öğretmenliği Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Becerileri Üzerindeki Etkileri*, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8.
- Köksal, A. (2000), *Müzik Eğitimi Alma, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi*, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 99-107.
- Karakaya, D.A. (2001), *Akdeniz Üniversitesi'ndeki Hemşirelik Öğrencilerin Empatik Becerileri*, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002), *Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi*, *Aile ve Toplum*, 5 (2).

- Körükçü, Ö. (2004), *Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, E. M. (2004), *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*, Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Kılıç, S. (2005), *İstanbul'daki Okul Öncesi Öğretmenlerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Koçak, R. (2005), *Duygusal İfade Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Aleksitimi ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (23), 29- 45.
- Korkut, F. (2005), *Yetişkinlere Yönelik İletişim Becerileri Eğitimi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 143-149.
- Kasapoğlu, A. (2006), *Empati ve Sempati Olgusuna Vurgu Yapan Bazı Ayetler*. Bilimname, Düşünce Platformu, 10 (1), 33-61.
- Kuzucu, Y. (2006), *Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik bir Psiko-Eğitim Programının Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duygularını İfade Etmelerine, Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Köroğlu, G. (2006), *Sınıf Rehber Öğretmenlerinin Algılarına Göre Psikolojik Danışmanların Duygusal Zeka Düzeyleri (Kırıkkale il örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkut, F. (2007), *Okul Temelli Önleyici Rehberlik Ve Psikolojik Danışma*, Anıl Yayınları.
- Karcı, Y. (2011), *İletişim Meslek Lisesi Öğrencilerinin Empatik İletişim Beceri Düzeylerinin İncelenmesi (Ankara İl Örneği)*, Selçuk İletişim, 6 (4), 156- 167.
- Kararırmak, Ö. ve S. Çetinkaya, R. (2011), *Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 30- 43.
- Kuyumcu, B. (2011), *Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Duyguları İfade Etme Benlik Kurgusu ve Öznel İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, USBED, 1 (2), 104- 113.
- Kiraz, C. (2011), *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Narsistik Kişilik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükkaragöz, H., Akay, Y. ve Canbulat, T. (2011), *Bir Grup İlköğretim Öğrencisinin Bazı Psiko- Sosyal Değişkenlere Göre Empatik Beceri Düzeyleri*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 88-100.

- Kuzucu, Y. (2011), *Duyguları İfade Etme Ölçeğinin Uyarlanması Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışmaları*, Kastamonu Eğitim Dergisi, 19 (3), 779- 792.
- Karataş, Z. (2012), *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Becerileri ve Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (23), 97-114.
- Kışlak, Ş. ve Göztepe, I. (2012), *Duygu Dışavurumu Empati Depresyon ve Evlilik Uyumunu Arasındaki İlişkiler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (2), 27- 46.
- Kuyucu, Y. (2012), *Duyguları Anlama Becerileri Farklı Düzeydeki Çocukların (60-72 Ay) Akranlarına Karşı Gösterdikleri Duygusal ve Davranışsal Tepkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kuyumcu, B. ve Güven, M. (2012), *Türk ve İngiliz Üniversite Öğrencilerinin Duygularını Fark Etmeleri ve İfade Etmeleri ile Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişki*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32 (3), 589- 607.
- Karabulut, Olcay, E. ve Pulur, A. (2013), *Üst Düzey Üniversiteli Tenisçilerin Empatik Eğilim Düzeylerinin Farklı Değişkenler Bakımından İncelenmesi*, Turkish Journal of Sport and Exercise, 15 (1), 9- 15.

Karaca, A., Açıkgöz, F. ve Akkuş, D. (2013), *Eğitim ile Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Geliştirilebilir mi ? : Bir Sağlık Yüksek Okulu Örneği*, Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4 (3), 118-122.

Karabekiroğlu, K. (2014), *Bilimsel Düşünce ve Psikiyatri*. 15.11. 2014 tarihinde <http://www.cocukhayat.com/yazi/bilimseldusunce.html> adresinden alınmıştır.

Kesicioğlu, O. ve Güven, G. (2014), *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Özyeterlik Düzeyleri ile Problem Çözme, Empati ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9 (5), 1371- 1383.

Karagüven, Ünal, H., M. (2015), *Empati ve Sosyal Zeka*, The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science, 2 (34), 187-197.

Koç, B., Terzi, Y. ve Gül, A. (2015), *Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri İle Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 4 (1), 369- 390.

Kabapınar, Y. (2015), *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Karabulut, Olcay, E. ve Pulur, A. (2016), *Üst Düzey Çim Hokeyi Sporcularının Empatik Eğilim Düzeylerinin Farklı Değişkenler Bakımından İncelenmesi*, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 10 (1), 51-58.

- Kaya, A. (2016), *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim*, 9 baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Karataş, E. (2016), *Yapılandırılmış Grup Sanat Terapisi Programının 15- 18 Yaş Aralığındaki Ergenlerin Mutluluk Düzeyleri, Duygularını İfade Etme Eğilimleri, Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Psikiyatrik Belirtilerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- K. Tülü, B. ve Ergül, C. (2016), *Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Duyguları Tanıma Becerileri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 17 (3), 207- 229.
- Koç, M. (2016), *Demografik Özellikler ile Empatik Eğilim Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 25-47.
- Kağan, M. ve Ciminli, A. (2016), *Ergenlerde Sanal Zorbalık Mağduriyetin Empati ile İlişisinin İncelenmesi*, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (2), 1135- 1150.
- Korur, E. N., Öncü, E. ve Kılıç, K., S. (2016), *Eleştirel Düşünme ve Empatik Eğilim İlişkisi: Beden Eğitimi Öğretmeni Adayları Örneği*, Journal of Computer and Education Research, 4 (8), 179- 204.

Kayğusuz, Ş., Körmükçü, Y. ve Adalı, H. (2016), *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaşam Doyum Durumları ile Sporda Görev ve Ego Yönelimi Durumlarının Bazı Değişkenler Tarafından İncelenmesi*, International Journal of Science Culture and Sport, (IntJSCS), 4 (3), 852-863.

Laible, D. J., Carlo, G. ve Roesch, S. C. (2004) *Pathway To Self- Esteem In Late Adolescence: The Role Of Paren And Peer Attachment, Empathy, And Social Behaviours*, Journal Of Adolescence, 2 (6), 703- 716.

Mc. Whirter, J. ve Voltan- Acar, (1985), *Çocukla İletişim*, Ankara: Nüve Matbaası.

Mcdevitt, T.M., Lennon, R. ve Kopriva, R. J. (1991), *Adolescents Perceptions Of Mothers And Fathers Prosocial Actions And Empathic Responses*, Youth and Society 22 (3), 387- 409.

Makus, H.R. ve Kitayama, S. (1991), *Culture and The Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation*, Psychological Review 98, 224- 253.

Morse, JM., Anderson, G., Bottorff, JL., Yonge, O., O'Brien, B., Solberg, SM. ve McIlveen , KH. (1992), *Exploring Empathy: A Conceptual Fit For Nursing Practice*, Image J Nurs Sch. Pubmed gov, 24 (2), 273- 280.

Mesquita, B. ve Frijda, N. H. (1992), *Cultural Variation in Emotions: A review*, Psychological Bulletin, 112 (2), 179-204.

- Mueller, M. A. VE Waas, G. A. (2002), *College Students Perceptions of Suicide: The Role of Empathy on Attitudes, Evaluation and Responsivrness Death Studies*, 26, 325-341.
- Mete, S. ve Gerçek, E. (2005), *PDÖ Yönetimiyle Eğitim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Becerilerinin İncelenmesi*, C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 9 (2), 11-17.
- Myry, L. ve Helkama, K. (2010), *University Students's Value Priorities and Emotional Empathy Journal, Educational Psychology An International Journal Of Experimental Educational Psychology*, 21 (1), 24- 40.
- Metin, H. (2011), *Empatik İletişim ve Yönetişim, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*.
- Mızrakçı, A. (2011), *Üniversite Öğrencilerinde Empati ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Mutlu, O., Şentürk, E. ve Zorba, E. (2014), *Üniversite Öğrencisi Tenisçilerde Empatik Eğilim ve İletişim Becerisi*, *International Journal of Science Culture and Sport*, (1), 129-137.
- Meydan, B. (2015), *Psikolojik Danışman Adaylarının İçerik Yansıtma ve Duygu Yansıtma Becerilerine İlişkin Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30 (4), 1-15.

- Milli, Selin, M. ve Yağcı, U. (2017), *Öğretmen Adaylarının İletişim Becerilerinin İncelenmesi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (1), 286- 298.
- Onay, İ., Egüz, Ş. ve Ünal, A. (2015), *Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (40).
- Otlu, B. , İkiz, F. ve Asıcı, E. (2016), *Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psiko-Eğitim Programlarının Psikolojik Danışman Adaylarının Öz Duyarlılık Düzeylerine Etkisi*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (56), 273-283.
- Öz, F. (1992), *Hemşirelerin Empatik İletişim Becerisi Ve Eğilimine Eğitimin Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özer, R. (1998), *Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi, Nedenleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Özgüven, İ. (2000), *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, PDREM Yayınları, Ankara.
- Özbay, H. ve Canpolat, B. (2003), *Psikoterapide Empati Nesnellik İkilemi*, Klinik Psikiyatri, 6, 39- 45.

Özbek, F. M. (2004), *Toplumsal Yaşamda Empati*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi, (1), 1-16.

Öksüz, Y. (2005), *Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 6 (2), 185- 195.

Özgün, Salih, M. (2007), *Okul Psikolojik Danışmanların Kişilik Özellikleri ile Mesleki Yetkinlik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

Özen, A. ve Sümer, N. (2013), *Evlilikte Kızgınlık, Üzüntü ve Suçluluk Duygularının İfade Biçimlerinin Ölçümü*, Türk Psikoloji Yazıları, 16 (31), 36-55.

Özlü, Karaman, Z., Eskici, V., Gümüş, K., Yayla, A., Özlü, İ., Aksoy, D. ve Yeşilay, Y. (2016), *Acil Birimlerde Çalışan Hemşirelerin İletişim Becerileri ve Empati Düzeylerinin Değerlendirilmesi*, Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, International Refereed Journal Of Nursing Researches, 8, 52-71.

Özkan, B. ve Yılmaz, Ö. (2016), *Okul Öncesi ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenlerinin Empati Düzeylerinin İncelenmesi*, International Journal of Field Education, 2 (2), 72-78.

- Power, S. J., ve Rothausen, T. J. (2003), *The Work Oriented Midcareer Development Model: An Extension Of Super's Maintenance Stage*, *The Counseling Psychological*, 31, 157- 197.
- Pınar, G. (2004), *Doğum Salonunda Çalışan Ebe ve Hemşirelerin Empati Beceri Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pala, A. (2008), *Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1 (23), 13-23.
- Pamuk, M. ve Yıldırım, T. (2016), *Psikolojik Danışmanların Bireysel Psikolojik Danışma Uygulamaları ve Bu Uygulamalardaki Yeterliliklerine İlişkin Algıları*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (2), 1-20.
- Palavan, Ö. ve Agboyraz, İ. (2017), *Sınıf Öğretmenlerinin Empatik Eğilimleri ile Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin İncelenmesi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1), 134- 150.
- Rogers, C. (1957), *The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change*, *Journal of Counseling Psychology*, 21, 95- 103.
- Rogers, C. (1975), *Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir* (Çeviren Füsün Akkoyun, 1983), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (1), 104-124.

Raines, J. (1990), *Empathy in Clinical Social Work*, Clinical Social Work Journal, 18 (1), 57-72.

Rime, B., Finkenauer, C., Luminet, O., Zech, E. ve Philippot, P. (1998), *Social Sharing of Emotion: New Evidence And New Questions*, Chichester: Wiley.

Rehber, E. (2007), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Rehber, E. ve Atıcı, M. (2009), *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi*, Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (1), 323- 342.

Ratts, M. J., Singh, A. A., Nassar McMillan, S., Butler, S. K., McCullough, J. R. ve Hipolito Delgado, C. (2015), *Multicultural and Social Justice Counseling Competencies*, AMCD: Alexandria, VA.

Sprinthw, N., Whitely, J. ve Mosher, R. (1966), *Cognitive Complexity: A Focus for Research on Counselor Effectiveness*, Counselor Education and Supervision, 5, 188-197.

Staub, E. (1987), Commentary on Part I. in N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.), *Empathy and its Development. Cambridge Studies in Social and Emotional Development*, New York: Cambridge University Press.

- Sargin, N. (1993), *Rehber Öğretmenlerin Empati Düzeylerinin Geliştirilmesine İlişkin Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ, İzmir.
- Saari, C. (1994), *Empathy in Clinical Social Work: Playing in Transcontextual Space*, Journal of Analytic Social Work, 2 (1), 25- 42.
- Seğmenli, S. (2001), *Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Schmitt, D. P. (2003), *Are Men Universally More Dismissing Than Women? Gender Differences in Romantic Across 62 Cultural Regions*, Personal Relationships, 10 (3), 307- 333.
- Schmidt, J. J. (2004), *A Survival Guide for the Elementary/ Middle School Counselor*. San Francisco.
- Serim, F. (2011), *Yetişkinlerin Psikolojik Yardım Arama Tutumlarının Yordanması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Solak, N. (2011), *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Çorum İl Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sart, G. (2013), *Temel Psikolojik Danışma Becerileri* 3. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Seçer, İ., Ay, İ., Ozan, C. ve Yılmaz Yasin, B. (2014), *Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alanındaki Araştırma Eğilimleri: Bir İçerik Analizi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (41), 49-60.

Serim, F. ve C.Çankaya, Z. (2015), *Yetişkinlerin Psikolojik Yardım Arama Tutumlarının Yordanması*, Ege Eğitim Dergisi, 16 (1), 177-198.

Soylu, Y. ve Kağnıcı, Y. (2015), *Evlilik Uyumunun Empatik Eğilim İletişim ve Çatışma Çözme Stillerine Göre Yordanması*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (43), 45- 54.

Saygılı, G., Kırıktaş, H. ve Gülsoy Talha, H. (2015), *Bazı Değişkenlere Göre Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri*, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 4 (1), 73- 82.

Savi Çakar, F. (2017), *Psikolojik Danışmada Yetkinlik/ Yeterlilik* F. E. İkiz (Ed.), Meslek Etiği ve Yasal Konular içinde (s. 157- 173) İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Şahin, F. (1997), *Grupla İletişim Becerileri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin İletişim Beceri Düzeylerine Etkisi*, Türk Eğitim Dergisi, 12- 16.

Şakar, M. (2012), *Voleybolcuların Empati Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.

Şahin, F.Y. (2014), *İletişim Becerilerine Genel Bir Bakış* A. Kaya (Ed.), Kişilerarası İlişkiler ve Etkileşim (ss.31-60). Ankara: Pegem Akademi.

Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Meslek ve Yasal Düzenlemeler Komisyonu Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.

Tanrıdağ, Ş. R. (1992), *Ankarada'ki Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Çalışan Personelin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tan, H. (1992), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Millieğitim Basımevi.

Tuğrul, C. (1999), *Duygusal Zeka*, Klinik Psikiyatri, 1, 12-20.

Taşdemir, G. (1999), *Ege Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastahanesi'nde Çalışan Hemşirelerin Empatik Eğilim ve İş Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tutuk, A., Al, D. ve Doğan, S. (2002), *Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerisi ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi*, C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6 (2), 36-41.

Tuncay, T. ve İl, Sunay (2009), *Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek*, Toplum ve Sosyal Hizmet, 20 (2), 39- 56.

Teke, K., Cengiz, E. ve Demir, C. (2010), *Hekimlerin Empatik Özelliklerinin Ölçümü ve Bu Ölçümlerin Demografik Değişkenlere Göre Değişimi*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (3), 505- 516.

Topçu, Ç., Baker, Erdur, Ö. ve Aydın, Çapa, Y. (2010), *Temel Empati Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (34), 174-182.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011) *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar*, 8. Baskı, Ankara.

Uğurlu, C. T. (2013), *Öğretmenlerin İletişim Becerisi ve Empatik Eğilim Davranışlarının Çocuk Sevme Düzeyleri Üzerine Etkisi*, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 3 (2), 51- 61.

Uysal, V. (2016), *Gençlerde Empati Eğilimi, Anne- Baba Tutumları Ve Dindarlık*, Din Psikolojisi Özel Sayısı DEUİFD, 7- 40.

- Ünal, C. (1972), *İnsanları Anlama Kabiliyeti*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3 (5), 72-93.
- Ünal, G. (1997), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Eğilimlerinde Gözlenen Değişimler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ünal, F. (2003), *Empatik İletişim Eğitiminin Okul Öncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vural, Ö. (2008), *Okul Öncesi Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Liderlik Özellikleri ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vaish, A., Carpenter, M., ve Tomasello, M. (2009), *Sympathy Through Affective Perspective Taking and Its Relation to Prosocial Behavior in Toddlers*, *Developmental Psychology*, 45 (2), 534-543.
- Vatan, S. (2017), *Duygular ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler*, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9 (1), 45- 62.
- Wispe, L. (1986), *The Distinction Between Sympathy and Emphy: To Call Forth a Concept, a Word is Needed*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (2), 314- 321.

- Watson, J. C. (2002), Revisioning Emphthy. In D. Cain ve J. Seeman (Eds.), *Humanistic Psychotherapies Handbook of Research and Practice*, Washington, DC: American Psychological Association.
- Yıldırım, Z., Yazıcı, S. ve Pek, H. (1997), *Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Lisans Öğrencilerinin Devam Ettikleri Sınıflara Göre Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi*, 1V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu, Kıbrıs, 259-64.
- Yıldırım, İ. (1992), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencileri ile Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri*, H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 7, 193-208.
- Young, S. K., Fox, N. A. ve Zahnx- Waxler, C. (1999), *The Relations Between Temperament And Emphthy İn 2 Years Olds*, *Developmental Psychology*, 35 (5), 118.
- Yüksel, A. (2004), *Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi*, Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (2), 341- 354.
- Yıldırım, A. (2005), *Kişilerin Empatik Eğilimleri ile Boşanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, M. Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, (22), 233- 242.
- Yalçın, İ. (2006), *21. Yüzyılda Psikolojik Danışman*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39 (1), 117- 133.

- Yılmaz, İ. ve Akyel, Y. (2008), *Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ahi Evren Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, (KEFAD), 9 (3), 27-33.
- Yiğitler, K. (2008), *Kocaeli İlinde Görevli İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empati Becerilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yıldırım, T. (2010), *Psikolojik Danışmadan Önceki Oturum: Dinamik Anemnez Alma ve Karar Verme*, III. Uygulamalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Çalıştay, Bildiri ve Poster Sunum Özetleri Kitabı, Ankara.
- Yiğit, R. ve Deniz E. (2012), *Güvenlik Alanında Yeni Bir Kuram: Özel Güvenlikçilerin Kişilik Özellikleri, Empatik Eğilim ve İletişim Becerileri*, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 357-378.
- Yeşilyaprak, B. (2012), *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* 20. Basım, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yalçın, B. ve Hamarta, E. (2013), *Üniversite Öğrencilerinin Duygularını İfade Edebilmenin Alaksetimi ve Psikolojik İhtiyaçlarına Göre İncelenmesi*, OPUS - Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 3 (4), 36-82.

Yaşar, M. ve Erol, A. (2015), *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim Düzeyleri ile Düşünme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*, International Journal of Assessment Tools in Education, 2 (2), 38-65.

Yeniçeri, E., Yıldız, E., Seydaoğulları, A., Güleç, S., Çetin, E. ve Baldemir, E. (2015), *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Empati İlişkisi*, Türkiye Aile Hekimliği Turkish Journal of Family Practice, 19 (2), 99-107.

Yıldız, Çetinkaya, E. ve Toprak, E. (2016), *Psikolojik Danışman Adaylarının Empatik Eğilim, Utangaçlık, Olumsuz Değerlendirme Korkusu ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Mediterranean Journal of Humanities, mjh.akdeniz.edu.tr 6 (2), 513- 530.

Yeşilyaprak, B. (2016), *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, 26. Baskı, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yayla, E. ve İkiz Ebru, F. (2017), *Psikolojik Danışmanların Etkili Nitelikleri ile Danışma Öz- Yeterlilik Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1-14.

Yeşilyaprak, B. (2017), *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme Öğretim* 17. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Zetner, M. A. (1999), *The Influence of Expression of Emotions in Writing on Physical and Psychological Well-Being* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Teksas Üniversitesi, Austin.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Öğrenciler,

Bu anket, "**Aday Psikolojik Danışmanların Empatik Eğilim ve Duyguları İfade Etme Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın sağlıklı bulgulara ulaşması için anketteki ifadelere vereceğiniz cevaplara bağlı olacağından, cevaplarınızın gerçek anlamda kendi tutum ve görüşlerinizi tam olarak yansıtması son derece önemlidir. **Elde edilecek bilgiler, etik kurallar çerçevesinde gizli tutularak bu araştırmanın dışında başka amaç ve /veya amaçlar için KESİNLİKLE kullanılmayacaktır.** Herhangi bir şekilde katılımcıların isim yazmaları gerekmemektedir. Katılımınız ve içten doğru yanıtlarınız için göstereceğiniz hassasiyetten dolayı teşekkür ederiz.

Araştırmacı:

Yüksek Lisans Tez Yönetici

Gizem DAĞDA

Yrd. Doç. Dr. Gülen UYGARER

Yüksek Lisans Öğrencisi

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Doğu Akdeniz Üniversitesi

gulen.uygarer@emu.edu.tr

Demografik Bilgiler

Yönerge : Aşağıda sizi ilgilendiren 8 soru bulunmaktadır. Bu soruları dikkatlice okuyup size uygun gelen ifadeyi " X" ile işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız:

3. Devam Ettiğiniz Sınıf: 1. Sınıf () 2. Sınıf () 3. Sınıf () 4. Sınıf ()

4. Ailenizin Sosyo - ekonomik düzeyi 1000- 1999 () 2000- 2999 () 3000- 3999 () 4000 ve üzeri ()

5. Anne Eğitim Düzeyi:

Okur-yazar () Okur-yazar değil ()

İlkokul Mezunu () Ortaokul Mezunu () Lise Mezunu ()

Üniversite Mezunu () Lisansüstü Eğitim ()

6. Baba Eğitim Düzeyi:

Okur-yazar () Okur-yazar değil ()

İlkokul Mezunu () Ortaokul Mezunu () Lise Mezunu ()

Üniversite Mezunu () Lisansüstü Eğitim ()

7. Anne- Baba tutumunuz aşağıdakilerden hangi seçeneğe uygundur ?

Koruyucu () Otoriter() İlgisiz () Demokratik () Diğer ()

EK 2: Cambridge Davranış Ölçeği (Empati Ölçeği)

AÇIKLAMA:

Değerli öğrenciler;

Aşağıda 60 ifade bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve hangi ifadeyi şiddetle kabul veya red ettiğiniz, cevabınızı daire içerine alarak onaylayınız.

Tüm bilgileriniz gizli tutulacaktır.

	1.Kesinlikle Katılıyorum	2.Sıklıkla katılıyorum	3.Bazen Katılıyorum	4.Kesinlikle Katılmıyorum
1. Birisi sohbete katılmak istediğinde bu durumu kolaylıkla anlayabilirim.	1	2	3	4
2. Hayvanları insanlara tercih ederim.	1	2	3	4
3. Güncel eğilimler ve modayı takip etmeye çalışırım.	1	2	3	4
4. Benim kolaylıkla anladığım şeyleri anlamadıklarında, başkalarına açıklama yapmak bana zor gelir.	1	2	3	4
5. Çoğu gece rüya görürüm.	1	2	3	4
6. Diğer insanlarla ilgilenmekten hoşlanırım	1	2	3	4

7. Problemlerimi diğerkleri ile tartışmaktansa kendi başıma çözmeye çalışırım.	1	2	3	4
8. Sosyal ortamlarda ne yapacağımı bilmekte zorlanırım	1	2	3	4
9. Sabahları günün kendimi en iyi hissettiğim vaktidir.	1	2	3	4
10. İnsanlar sıklıkla tartışmada kendi görüşümü söylerken çok ileri gittiğimi söylerler.	1	2	3	4
11. Bir arkadaşımla buluşmaya geç kalırsam bu durumdan çok rahatsız olmam	1	2	3	4
12. Arkadaşlıklar ve ilişkiler benim için çok zordur, bu nedenle onlarla canımı sıkmam.	1	2	3	4
13. Ne kadar küçük olursa olsun, asla kuralları/kanunları çiğnemem	1	2	3	4
14. Bir şeyin kaba ya da nazik olup olmadığına karar vermek bana sıklıkla zor gelir.	1	2	3	4
15. Sohbet sırasında dinleyenin ne düşünüyor olabileceğinden çok kendi fikirlerime odaklanma eğilimindeyimdir.	1	2	3	4

16. Sözlü şakalardansa el şakalarımı tercih ederim.	1	2	3	4
17. Hayatı gelecekte çok bugün için yaşarım.	1	2	3	4
18. Çocukken ne olacağını görmek için solucanları kesmeyi severdim.	1	2	3	4
19. Eğer bir kişi bir şey söylüyor fakat görünürde söylediğinden başka bir şeyi kastediyorsa bunu çok çabuk kavrarım.	1	2	3	4
20. Ahlaki konularda çok katı fikirlerim vardır.	1	2	3	4
21. Bazı şeylerin insanları neden çok üzdüğünü anlamak benim için zordur.	1	2	3	4
22. Kendimi başka birinin yerine koymak benim için kolaydır.	1	2	3	4
23. İyi davranışların bir ailenin çocuğuna öğreteceği en önemli şey olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
24. Anlık kararlarla bir şeyler yapmayı severim	1	2	3	4
25. Başka birinin nasıl hissedeceğini tahmin etmekte iyiyimdir.	1	2	3	4

26. Gruptan bir kişinin kendini huzursuz ya da mahçup hissettiğini çok çabuk fark ederim.	1	2	3	4
27. Başka birinin güceneceği bir şey söylersem, bu durumun benim değil onların problemi olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
28. Eğer birisi yeni saç kesimini nasıl bulduğumu sorarsa, beğenmemiş de olsam doğruyu söylemeyi tercih ederim.	1	2	3	4
29. Neden bazılarının bir söz ile gücenebileceğini anlayamam.	1	2	3	4
30. İnsanlar sıklıkla sağımın solumun belli olmadığını söylerler.	1	2	3	4
31. Herhangi bir sosyal faaliyette ilgi odağı olmayı severim.	1	2	3	4
32. Ağlayan insanları görmek beni (gerçekten) üzmez.	1	2	3	4
33. Politika hakkında tartışmalara katılmayı severim.	1	2	3	4
34. Bir kastım olmamasına rağmen son derece açık sözlü biriyim ki bazı insanlar bunu kabalık olarak görüyor	1	2	3	4
35. Sosyal ortamlarda ne yapacağımı bilmekte zorlanmam.	1	2	3	4

36. İnsanlar onların nasıl hissettiklerini ve ne düşündüklerini anlamada iyi olduğumu söylerler.	1	2	3	4
37. İnsanlarla konuşurken kendimle ilgili şeylerden çok onlarla ilgili konulardan bahsetmeye eğilimliyimdir.	1	2	3	4
38. Bir hayvanı acı içinde görmek beni mutsuz eder.	1	2	3	4
39. Diğer insanların düşüncelerinden etkilenmeden kararlar verebilirim.	1	2	3	4
40. O gün için planladığım her şeyi yapmadan rahatlayamam.	1	2	3	4
41. Ben konuşurken birisi ilgilenir ya da sıkılırsa bunu kolayca anlarım.	1	2	3	4
42. Haberlerde acı çeken insanlar gördüğümde mutsuz olurum.	1	2	3	4
43. Arkadaşlarım çoğunlukla problemlerini bana açarlar çünkü benim çok anlayışlı birisi olduğumu söylüyorlar.	1	2	3	4
44. Eğer birini rahatsız ediyorsam, o kişi bunu bana söylemese bile ben bunu anlarım.	1	2	3	4
45. Sürekli yeni hobilere başlarım ama onlardan kolaylıkla sıkılıp başka şeyler aramaya yönelirim.	1	2	3	4

46. İnsanlar bazen çok fazla alay edip ileri gittiğimi söylerler.	1	2	3	4
47. Gerçekten büyük bir hızlı trene binecek olsaydım çok sinirli ve tedirgin olurum.	1	2	3	4
48. Nedenin anlayamama rağmen insanlar çoğu kez duygusuz biri olduğumu söylerler.	1	2	3	4
49. Eğer gruba yeni birisi katılırsa ortamla kaynaşmak için çabalaması gereken odur.	1	2	3	4
50. Bir filmi genellikle karakterlerin duygularına kendimi kaptırmaksızın izlemeyi beceririm.	1	2	3	4
51. Günlük yaşamda organize olmayı çok severim ve sıklıkla yapmam gereken gündelik işlerin bir listesini çıkarırım.	1	2	3	4
52. Başka birinin belli bir durumda ne hissettiğini hızla ve kolayca anlayabilirim.	1	2	3	4
53. Risk almayı sevmem.	1	2	3	4
54. Karşımdaki kişinin ne hakkında konuşmak isteyebileceğini kolaylıkla tahmin edebilirim.	1	2	3	4
55. Birisinin gerçek duygularını saklıyor olduğunu anlayabilirim.	1	2	3	4

56. Karar vermeden önce destekleyen ve karşıt olan yönleri tartarım.	1	2	3	4
57. Sosyal ortamlarda doğru davranabilmeyi çaba harcamaksızın başarabilirim.	1	2	3	4
58. Başkalarının ne yapacağını tahmin etmekte iyiyimdir	1	2	3	4
59. Arkadaşlarımın problemleri olduğunda duygusal olarak etkilenirim.	1	2	3	4
60. Diğer kişilerin bakış açılarına katılmasam da genellikle değer veririm (saygı duyarım).	1	2	3	4

EK 3: Duyguları İfade Etme Ölçeği

AÇIKLAMA:

Değerli öğrenciler;

Aşağıda 15 soru bulunmaktadır. Sorularda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler bulunmaktadır her soruyu dikkatlice okuyup, aşağıdaki ifadelerden size en yakın geleni işaretleyiniz. Doğru içten ve samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

İFADELER	1.Kesinlikle Katılıyorrum	2.Katılıyorrum	3.Pek katılmıyorum	4.Kararsızım	5.Biraz Katılıyorrum	6.Katılıyorrum	7.Kesinlikle Katılıyorrum
1.İnsanlara sık sık onları sevdiğimi söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
2.Öfkeli olduğum zaman genellikle çevremdeki insanlar bunu anlar.	1	2	3	4	5	6	7
3.Sohbet esnasında genellikle arkadaşlarıma dokunurum	1	2	3	4	5	6	7
4.Çok gülerim	1	2	3	4	5	6	7
5.İnsanlar yüz ifadelerime bakarak ne hissettiğimi söyleyebilirler	1	2	3	4	5	6	7

6.İnsanlar benim için iyi şeyler yaptığını da ,utandığımı hissederim ve minattarlığımı ifade etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7.Birilerinden gerçekten hoşlandığımı da bunu bilirler	1	2	3	4	5	6	7
8.Yanlış birşey yaptığımda özür dilerim	1	2	3	4	5	6	7
9.Televizyon seyretmek veya kitap okumak beni güldürebilir.	1	2	3	4	5	6	7
10.Halka açık bir yerde birisine öfkelendiğim de , öfkelendiğimi diğerleri anlar	1	2	3	4	5	6	7
11.Sık sık gözlerim yaşarıncaya ya da yanaklarım ağrıyuncaya kadar gülerim	1	2	3	4	5	6	7
12.Yalnızken geçmişten bir şeyler hatırlayarak kendi kendime gülebirim	1	2	3	4	5	6	7
13.İşler istediğim gibi gitmediğinde ,memnuniyetsizliğimi her zaman ifade ederim.	1	2	3	4	5	6	7

14. Gülüşüm yumuşak ve kontrollüdür.	1	2	3	4	5	6	7
15. Birisini sevdiğimi ona sarılarak veya dokunarak gösteririm.	1	2	3	4	5	6	7

EK 4: Ders İçerikleri

Ders Programı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

BİRİNCİ YIL

GÜZ DÖNEMİ		KREDİ	BAHAR DÖNEMİ		KREDİ
RPDA111	Fizyolojik Psikoloji	3	RPDA112	Gelişim Psikolojisi I	3
PSKO111	Psikolojiye Giriş	3	SOSY112	Sosyal Antropoloji	3
FELS111	Felsefeye Giriş	3	ENGL172	İngilizce II	3
SOSY111	Sosyolojiye Giriş	2	BOTE112	Eğitimde Bilgisayar	3
ENGL171	İngilizce I	3	TREG112	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2
ITEG115	Bilgisayara Giriş	3	EGIT114	Kaynak Tarama ve Rapor Yazma	2
TREG111	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	EGIT106	Eğitim Felsefesi	2
EGIT111	Eğitim Bilimine Giriş	3	EGIT316	Türk Eğitim Tarihi	2
		22			20

İKİNCİ YIL

GÜZ DÖNEMİ		KREDİ	BAHAR DÖNEMİ		KREDİ
RPDA211	Rehberlik ve Psikolojik Danışma	3	RPDA214	Test Dışı Teknikler	3
RPDA213	Gelişim Psikolojisi II	3	RPDA216	İnsan İlişkileri ve İletişim	3
RPDA215	RPD'nin Bilimsel ve Tarihsel Gelişimi	3	RPDA218	Sosyal Psikoloji	3
EGIT213	İstatistik I	3	RPDA222	Öğrenme Psikolojisi	3
EGIT305	Ölçme ve Değerlendirme	3	EGIT224	İstatistik II	3
EGIT417	Özel Eğitim	3	EGIT215	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3
EGIT217	Okullarda Gözlem	3	EGIT321	Sınıf Yönetimi	2
		21			20

ÜÇÜNCÜ YIL

GÜZ DÖNEMİ		KREDİ	BAHAR DÖNEMİ		KREDİ
RPDA311	Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri	3	RPDA314	Meslek Rehberliği ve Danışma Uygulaması	3
RPDA313	Yaşam Dönemleri ve Uyum Problemleri	3	RPDA316	Rehberlikte Program Geliştirme	3
RPDA315	Kişilik Kuramları	3	RPDA318	Davranış Bozuklukları	3
RPDA317	Mesleki Rehberlik ve Danışma	3	RPDA322	Psikolojik Danışma Kuramları	3
RPDA...	Alan Seçmeli Ders I	3	RPDA324	Grupla Psikolojik Danışma	3
GKSD...	Genel Kültür Seçmeli Ders	3	RPDA...	Alan Seçmeli Ders II	3
TARH101	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	2	EGIT...	Meslek Bilgisi Seçmeli Ders	3
		20			21

DÖRDÜNCÜ YIL

GÜZ DÖNEMİ		KREDİ	BAHAR DÖNEMİ		KREDİ
RPDA411	Psikolojik Testler	3	RPDA412	Rehberlik ve Psikolojik Danışma Semineri	3
RPDA413	Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması	3	RPDA414	Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Alan Çalışması	3
RPDA415	Öğrenme Güçlükleri	3	RPDA416	Meslek Etiği ve Yasal Konular	2
RPDA417	Toplum Hizmet Uygulamaları	2	RPDA418	Kurum Deneyimi	3
RPDA...	Alan Seçmeli Ders III	3	RPDA...	Alan Seçmeli Ders IV	3
EGIT216	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	RPDA...	Alan Seçmeli Ders V	3
EGIT421	Eğitim Yönetimi	3	TARH102	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2
		19			19

DERS TANIMLARI

1. Yarıyıl

RPDA111 Fizyolojik Psikoloji (3-0-0) 3

Fizyolojik psikolojinin alanı ve araştırma yöntemleri, organizmanın fizyolojisi ve anatomisi, davranım mekanizmaları, duyu işlevleri, motor işlevler ve duygular, güdü ve güdünün fizyolojik temelleri, işlevsel bozukluklar ve bu bozuklukların nedenleri.

PSIKO111 Psikolojiye Giriş (3-0-0) 3

Psikolojinin tanımı, psikoloji tarihi, psikolojinin alanları (sosyal psikoloji, klinik psikoloji, eğitim psikolojisi vs.), psikoloji kuramları (davranışçı kuramlar, bilişsel kuramlar, varoluşçu kuram vb.), psikolojinin biyolojik temelleri, zeka ve kuramları, duyum ve algılama, bellek, kişilik ve kuramları, normal dışı davranışlar, güdülenme, heyecan, savunma mekanizmaları.

FELS111 Felsefeye Giriş (3-0-0) 3

Felsefe ile ilgili temel kavramlar, felsefe ve bilim, felsefenin çalışma alanları ve sosyal bilimlerdeki rolü, başlıca felsefi akımlar; Türkiye'de ve dünyadaki düşünürlerin görüşlerinin incelenmesi, felsefi perspektifin geliştirilmesi, felsefe eğitimi ilişkisi, eğitimin felsefi temelleri ve eğitim programlarına etkisi, çağdaş felsefe akımları.

SOSY111 Sosyolojiye Giriş (2-0-0) 2

Sosyolojinin tanımı, konusu, kapsamı, sosyolojide temel kavramlar, çalışma alanları, Dünyada ve Türkiye'de sosyolojinin tarihsel gelişimi, Türkiye'de ve dünyada önemli sosyologlar, sosyolojinin diğer bilimlerle ilişkisi; sosyal gruplar ve özellikleri, sosyolojide yöntem, birey toplum ilişkisi ve toplumun bireye etkisi, sosyolojik açıdan eğitim, eğitim toplum birey ilişkisi, toplumsal bir kurum olarak okul, öğretmen ve öğrencinin sosyolojik açıdan rol ve sorumlulukları, eğitimde fırsat eşitliği, sosyal hareketlilik, statü, sınıf ve tabakalaşma, kültür toplum ve medeniyet ilişkisi, güncel sosyolojik çalışma örnekleri.

ENGL 171 İngilizce I (3-0-0) 3

İngilizcenin temel zaman kavramlarını, cümleyi kurmayı konuşulmuş konuları anlayarak cevap vermeyi, kendi konularında İngilizce kaynakları okuyarak anlamlarını sağlamak üzere geliştirilmiş bir derstir.

ITEC115 Bilgisayara Giriş (2-2-0) 3

Bilişim teknolojileri, yazılım ve donanım ile ilgili temel kavramlar, genel olarak işletim sistemleri, kelime işlemci programları, elektronik tabloları programları, veri sunumu, eğitimde İnternet kullanımı, bilişim teknolojilerinin sosyal yapı üzerindeki etkileri ve eğitimdeki yeri, bilişim sistemleri güvenliği ve ilgili etik kavramları.

TREG111 Türkçe I: Yazılı Anlatım (2-0-0) 2

Yazı dilinin ve yazılı iletişimin temel özellikleri, yazı dili ile sözlü dil arasındaki temel farklar. Anlatım: yazılı ve sözlü anlatım; özel anlatım, nesnel anlatım; paragraf; paragraf türleri (giriş-gelişme-sonuç paragrafları). Metnin tanımı ve metin türleri (bilgilendirici metinler, yazınsal metinler); metin olma koşulları (bağlılık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, bilgisellik, metinler arası ilişkiler). Yazılı anlatım (yazılı kompozisyon: serbest yazma, planlı yazma); planlı yazma aşamaları (konu, konunun sınırlandırılması, amaç, bakış açısı, ana ve yan düşüncelerin belirlenmesi; yazma planı hazırlama, kâğıt düzeni); bilgilendirici metinler (dilekçe, mektup, haber, karar, ilan/reklam, tutanak, rapor, resmi yazılar, bilimsel yazılar) üzerinde kuramsal bilgiler; örnekler üzerinde çalışmalar ve yazma uygulamaları; bir metnin özeti ve planını çıkarma; yazılı uygulamalardaki dil ve anlatım yanlışlarını düzeltme.

EGIT111 Eğitim Bilimine Giriş (3-0-0) 3

Eğitimin temel kavramları, eğitimin diğer bilimlerle ilişkisi ve işlevleri (eğitimin felsefi, sosyal, hukuki, psikolojik, ekonomik, politik temelleri), eğitim biliminin

tarihsel gelişimi, 21.yüzyılda eğitim biliminde yönelimler, eğitim biliminde araştırma yöntemleri, Türk Millî Eğitim Sisteminin yapısı ve özellikleri, eğitim sisteminde öğretmenin rolü, öğretmenlik mesleğinin özellikleri, öğretmen yetiştirme alanındaki uygulamalar ve gelişmeler.

2. Yarıyıl

RPDA112 Gelişim Psikolojisi I (3-0-0) 3

Gelişimle ilgili temel kavram ve ilkelere, gelişim kuramları, gelişim dönemleri, çocukluk döneminin bedensel, bilişsel, kişilik ve ahlak gelişimi, ana-baba çocuk etkileşimi, çocuklarda görülen davranış ve uyum sorunları

SOSY112 Sosyal Antropoloji (3-0-0) 3

Antropoloji alanı ve dalları, antropolojinin araştırma yöntemleri, kültür kavramı ve kültür kuramları, kültürün içeriği, kültür araştırmaları, insanın tarihsel evrimi, kültürel evrim, doğal çevre, üretim ve alışveriş biçimleri, farklılaşma ve gruplaşma, akrabalık, evlilik ve soy, dil, sanat ve diğer kültürel kuramların incelenmesi.

ENGL172 İngilizce II (3-0-0) 3

İngilizcenin ileri düzeyde zaman kavramlarını, cümleyi kurmayı konuşulanı anlayarak cevap vermeyi, kendi konularında İngilizce kaynakları okuyarak anlamalarını sağlamak üzere geliştirilmiş bir derstir.

BOTE112 Eğitimde Bilgisayar (2-2-0) 3

Bilgisayar destekli eğitim ile ilgili temel kavramlar, öğeleri, kuramsal temelleri, yararları ve sınırlılıkları, uygulama yöntemleri, bilgisayar destekli öğretimde kullanılan yaygın formatlar, ders yazılımlarının değerlendirilmesi ve seçimi, uzaktan eğitim uygulamaları, veri tabanı uygulamaları, bilgisayar ve internetin çocuklar/gençler üzerindeki olumsuz etkileri ve önlenmesi.

TREG112 Türkçe II: Sözlü Anlatım (2-0-0) 2

Sözlü dilin ve sözlü iletişimin temel özellikleri. Sözlü anlatım; konuşma becerisinin temel özellikleri (doğal dili

ve beden dilini kullanma); iyi bir konuşmanın temel ilkeleri; iyi bir konuşmacının temel özellikleri (vurgu, tonlama, duraklama; diksiyon vb.). Hazırlıksız ve hazırlıklı konuşma; hazırlıklı konuşmanın aşamaları(konunun seçimi ve sınırlanması; amaç, bakış açısı, ana ve yan düşüncelerin belirlenmesi, planlama, metni yazma; konuşmanın sunulması). Konuşma türleri:(karşılıklı konuşmalar, söyleşi, kendini tanıtmaya, soruları yanıtlama, yılbaşı, doğum, bayram v.b. önemli bir olayı kutlama, yol tarif etme, telefonla konuşma, iş isteme, biriyile görüşme/röportaj yapma, radyo ve televizyon konuşmaları, değişik kültür, sanat programlarına konuşmacı olarak katılma v.b.). Değişik konularda hazırlıksız konuşma yapma, konuşma örnekleri üzerinde çalışmalar ve sözlü anlatım uygulamaları, konuşmalardaki dil ve anlatım yanlışlarını düzeltme.

EGIT114 Kaynak Tarama ve Rapor Yazma (1-0-2) 2

Kütüphane sistemlerini tanıma, kaynaklara ulaşmak amacıyla internette ve elektronik veri tabanlarında tarama yapma, ödev ve rapor yazım kuralları.

EGIT106 Eğitim Felsefesi (2-0-0) 2

Felsefe ve eğitim arasındaki ilişki, eğitim felsefesinin tanımı, eğitimi etkileyen temel felsefi akımlar (idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk), eğitim felsefesi akımları (daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik, yeniden kurmacılık, varoluşçuluk, oluşturmacılık), eğitim felsefesi akımlarının Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemine etkileri, eğitim felsefesi ve çağdaş eğitim sistemleri.

EGIT316 Türk Eğitim Tarihi (2-0-0) 2

Türk eğitim tarihinin, eğitim olgusu açısından önemi. Cumhuriyetten önceki eğitim durumu ve öğretmen yetiştiren kurumlar. Türk Eğitim Devrimi 1: Devrimin tarihsel arka planı, felsefi, düşünsel ve politik temelleri. Türk Eğitim Devrimi 2: Tevhid-i Tedrisat Kanunu: tarihsel temelleri, kapsamı, uygulanışı ve önemi; Türk eğitim sisteminde laikleşme. Türk Eğitim Devrimi 3: Karma eğitim ve kızların eğitimi, Yazı Devrimi, millet mektepleri, halk evleri. Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminin dayandığı temel ilkelere. Köy Enstitüleri,

Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulları, Üniversiteler ve öğretmen yetiştirme. Yakın dönem Türk eğitim alanındaki gelişmeler.

3. Yarıyıl

RPDA211 Rehberlik ve Psikolojik Danışma (3-0-0) 3

Psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin temel kavram ve ilkeler, psikolojik danışma ve rehberliğin tarihçesi, alan ve dalları, kullanılan araştırma ve değerlendirme yöntemleri, psikolojik danışma süreci, psikolojik danışma kuramları, psikolojik danışma ve rehberlikte etik ve yasal konular.

RPDA213 Gelişim Psikolojisi II (3-0-0) 3

Ergenlik döneminin temel özellikleri, ergenlik döneminin bedensel, bilişsel, kişilik ve ahlak gelişimi, ergenlik dönemi sorunları ve bunlarla başetme yolları.

RPDA215 RPD'nin Bilimsel ve Tarihsel Gelişimi (3-0-0) 3

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık hizmetinin bilimsel olarak geçmişten bu güne gelişimi, tarihsel olarak ele alınacaktır.

EGIT213 İstatistik I (3-1-0) 3

İstatistik ile ilgili temel kavramlar, verilerin düzenlenmesi, betimsel istatistik, olasılık hesapları ve dağılımlar, istatistik paket programlarında uygulamalar.

EGIT305 Ölçme ve Değerlendirme (3-1-0) 3

Eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yeri ve önemi, ölçme ve değerlendirme ile ilgili temel kavramlar, ölçme araçlarında bulunması istenen nitelikler (güvenirlilik, geçerlik, kullanılabilirlik), eğitimde kullanılan ölçme araçları ve özellikleri, geleneksel yaklaşımlara dayalı olan araçlar (yazılı sınavlar, kısa yanıtli sınavlar, doğru-yanlış tipi testler, çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli testler, sözlü yoklamalar, ödevler), öğrenciyi çok yönlü tanımaya dönük araçlar (gözlem, görüşme, performans değerlendirme, öğrenci ürün dosyası, araştırma kağıtları, araştırma projeleri, akran değerlendirme, özdeğerlendirme, tutum ölçekleri), ölçme sonuçları üzerinde yapılan temel istatistiksel işlemler, öğrenme

çıktılarını değerlendirme, not verme, alan ile ilgili ölçme aracı geliştirme.

EGIT417 Özel Eğitim (3-0-0) 3

Özel eğitimin tanımı, özel eğitimle ilgili temel ilkeler, engelliliği oluşturan nedenler, erken tanı ve tedavinin önemi, engele bakışla ilgili tarihsel yaklaşım, zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, bedensel engelli, dil ve iletişim bozukluğu olan, süregelen hastalığı olan, özel öğrenme güçlüğü gösteren, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, otistik ve üstün yetenekli çocukların özellikleri ve eğitimleri, farklı gelişen çocukların oyun yoluyla eğitimi, özel eğitime muhtaç çocukların ailelerinde gözlenen tepkiler, ülkemizde özel eğitimin durumu, bu amaçla kurulmuş kurum ve kuruluşlar.

EGIT217 Okullarda Gözlem (2-2-0) 3

İlköğretim ve ortaöğretim okullarında rehberlik hizmetlerinin organizasyonu, personeli, uygulama durumu, eğitim örgütü içindeki yeri ve işleyişinin gözlenmesi ve değerlendirilmesi. Rehberlik ilke ve kavramları açısından öğrenci davranışlarının gözlenmesi.

4. Yarıyıl

RPDA214 Test dışı Teknikler (3-0-0) 3

Görüşme, anket, bilgi toplama fişleri, işaretleme listeleri, zaman cetveli, otobiyografi gibi test dışı kendini anlatma teknikleri ile gözlem, derecelendirme ölçeği, sosyometri, kim bu gibi gözlemsel teknikler ve vak'a incelemesi, vak'a kaydı gibi durumsal testlerin geliştirilmesi, uygulanması, geçerlilik ve güvenirlilikleri çalışmalarının yapılması.

RPDA216 İnsan İlişkileri ve İletişim (2-0-2) 3

Kişilerarası iletişimin tanımı; iletişim modeli, iletişim unsurları ve özellikleri, etkili dinleme ve geri bildirim, kişilerarası iletişimi engelleyen etkenler (kaynak, kanal, alıcı, vb.), iletişimi kolaylaştıran etkenler, duyguların iletişimde rolü ve kullanılması, iletişimde çatışma ve önlenmesi, öğrenci, öğretmen, veli iletişiminde dikkat edilmesi gereken önemli hususlar, iletişim uygulamaları.

RPDA218 Sosyal Psikoloji (3-0-0) 3

Sosyal psikoloji alanı ve araştırma yöntemleri, sosyal algı ve sosyal biliş, tutumlar ve tutum değişimine ilişkin kuramsal yaklaşımlar, sosyal davranışı etkileyen psikolojik süreçler, sosyal etki ve uyum, grup dinamikleri, kişiler arası ilişkiler.

RPDA222 Öğrenme Psikolojisi (3-0-0) 3

Öğrenmeyle ilgili temel kavram ve ilkeler, öğrenmeyi etkileyen etkenler, öğrenme kuramları, etkili öğrenme yöntem ve teknikleri.

EGIT224 İstatistik II (3-1-0) 3

Hipotez testleri, korelasyon, regresyon, anlamlılık testleri, varyans analizi ve istatistik paket programlarında uygulamalar.

EGIT215 Öğretim İlke ve Yöntemleri (3-0-0) 3

Öğretimle ilgili temel kavramlar, öğrenme ve öğretim ilkeleri, öğretimde planlı çalışmanın önemi ve yararları, öğretimin planlanması (ünitelendirilmiş yıllık plan, günlük plan ve etkinlik örnekleri), öğrenme ve öğretim stratejileri, öğretim yöntem ve teknikleri, bunların uygulama ile ilişkisi, öğretim araç ve gereçleri, öğretim hizmetinin niteliğini artırmada öğretmenin görev ve sorumlulukları, öğretmenin yeterlikleri.

EGIT321 Sınıf Yönetimi (2-0-0) 2

Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar, sınıf içi iletişim ve etkileşim, sınıf yönetiminin tanımı, sınıf yönetimi kavramının sınıfta disiplini sağlamadan farklı yanları ve özellikleri, sınıf ortamını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etkenler, sınıf yönetimi modelleri, sınıfta kurallar geliştirme ve uygulama, sınıfı fiziksel olarak düzenleme, sınıfta istenmeyen davranışların yönetimi, sınıfta zamanın yönetimi, sınıf organizasyonu, öğrenmeye uygun olumlu bir sınıf ortamı oluşturma (örnekler ve öneriler).

5. Yarıyıl

RPDA311 Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri (3-0-0) 3

Psikolojik danışma ilkeleri, psikolojik danışma süreci ve evreleri, temel psikolojik danışma beceri ve teknikleri, bu temel beceri ve tekniklerin örnek uygulamaları.

RPDA313 Yaşam Dönemleri ve Uyum Problemleri (3-0-0) 3

Bebeklik, çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, orta yaşlar ve yaşlılık gelişim dönemlerinin özellikleri, uyum problemleri ve bu problemlerle başetme yolları.

RPDA315 Kişilik Kuramları (3-0-0) 3

Kişilikle ilgili temel kavramlar, kişiliğin gelişimi, uyum ve ruh sağlığı, kişilik kuramlarının özellikleri ve karşılaştırılması, kişilik kuramlarının alan uygulamaları ile ilişkilendirilmesi.

RPDA317 Mesleki Rehberlik ve Danışma (3-0-0) 3

Mesleki rehberlik ve danışma ile ilgili temel kavram ve ilkeler, meslek gelişimi kuramları, mesleki rehberlik ve danışmada kullanılan ölçme araçları, bilgisayar destekli mesleki rehberlik ve danışma, mesleki rehberlik ve danışma programları.

RPDA... Alan Seçmeli Dersi I (3-0-0) 3

GKSD... Genel Kültür Seçmeli Dersi (3-0-0) 3

TARH101 Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I (2-0-0) 2

Kavramlar, tanımlar, ders yöntemleri ve kaynakların tanımı, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi, Osmanlı Devleti'nin Dağılışı (XIX. Yüzyıl), Tanzimat ve Islahat Fermanı, I. ve II. Meşrutiyet, Trablusgarp ve Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Mondros Ateşkes Antlaşması, Wilson İlkeleri, Paris Konferansı, M. Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Anadolu'daki Durum, Amasya Genelgesi, Ulusal Kongreler, Mebusan Meclisinin Açılışı, TBMM'nin Kuruluşu ve İç İsyenlar, Teşkilat-ı Esasi Kanunu, Düzenli Ordunun Kuruluşu, I. İnönü, II. İnönü, Kütahya-Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz, Kurtuluş Savaşı sırasındaki antlaşmalar, Lozan Antlaşması, Saltanatın Kaldırılması.

6. Yarıyıl

RPDA314 Mesleki Rehberlik ve Danışma Uygulaması (1-4-0) 3

Mesleki rehberlik ve danışmada kullanılan ölçme araçlarını uygulama ve değerlendirme, mesleki gelişim programları hazırlama ve uygulama, bireyle ve grupla mesleki rehberlik ve danışma yapma.

RPDA316 Rehberlikte Program Geliştirme (3-0-0) 3

İlköğretim, orta öğretim ve yükseköğretim düzeylerinde rehberlik programlarının yapısı, süreci, zaman planlaması ve kaynakların kullanılması, örnek etkinlik ve deneme programlarının oluşturulması, uygulanması.

RPDA318 Davranış Bozuklukları (3-0-0) 3

Farklı kuramlara göre davranış bozukluklarının tanımı ve nedenleri, klasik sınıflandırma ve güncel DSM tanı ölçütleri; DSM tanı ölçütlerine göre davranış bozuklukları ve müdahale yöntemleri.

RPDA322 Psikolojik Danışma Kuramları (3-0-0) 3

Temel psikolojik danışma kuram ve yaklaşımları, bu kuram ve yaklaşımların temelini oluşturan kavram, ilke ve teknikler, kuramların psikolojik danışmaya yansımaları ve yeni yönelimler.

RPDA324 Grupla Psikolojik Danışma (3-0-0) 3

Grupla psikolojik danışmayla ilgili temel kavram ve ilkeler, grupla psikolojik danışma süreci, grupla psikolojik danışma beceri ve teknikleri, grubun evreleri, farklı sorunlara ve yaş dönemlerine yönelik gruplarla çalışma.

RPDA... Alan Seçmeli Dersi II (3-0-0) 3

EGIT... Meslek Bilgisi Seçmeli Ders (3-0-0) 3

7. Yarıyıl

RPDA411 Psikolojik Testler (2-4-0) 3

Psikolojik testlere ilişkin temel kavram ve ilkeler, bireysel ve grup zeka testleri, başarı, yetenek ve kişilik testleri, ilgi

envanterleri, bazı test ve envanterlerin uygulanması ve değerlendirilmesi.

RPDA413 Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması (1-4-0) 3

Süpervizyon altında temel psikolojik danışma beceri ve tekniklerini kullanarak bireyle psikolojik danışma yapma.

RPDA415 Öğrenme Güçlükleri (3-0-0) 3

Öğrenme güçlüğünün tanımı, öğrenme güçlüklerinin sınıflandırılması, nedenleri, sınıf ortamında ayırt edilmesi, eğitim ortamının düzenlenmesi, öğrenme güçlüğü olan öğrencilere, ailelerine, öğretmenlere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma yöntem ve teknikleri.

RPDA417 Topluma Hizmet Uygulamaları (1-2-0) 2

Deneyimsel öğrenim felsefesi ışığında, toplumun güncel sorunlarını belileme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama; panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılma, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma.

RPDA... Alan Seçmeli Dersi III (3-0-0) 3

EGIT216 Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2-0-0) 2

Bilim ve temel kavramlar (olgu, bilgi, mutlak, doğru, yanlış, evrensel bilgi v.b.), bilim tarihine ilişkin temel bilgiler, bilimsel araştırmanın yapısı, bilimsel yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin farklı görüşler, problem, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve veri toplama yöntemleri (nicel ve nitel veri toplama teknikleri), verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması ve raporlaştırılması.

EGIT421 Eğitim Yönetimi (3-0-0) 3

Eğitim yönetimi ile ilgili temel kavramlar, yönetim süreçleri, örgüt ve örgüt türleri, örgüt kültürü ve iklimi, liderlik kuramları.

8. Yarıyıl

RPDA412 Rehberlik ve Psikolojik Danışma Semineri (2-0-2) 3

Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre psikolojik danışma ve rehberlik alanından seçtikleri konularda kapsamlı projeler hazırlamaları ve sunmaları.

RPDA414 Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Alan Çalışması (1-4-0) 3

Okul öncesi, ilk ve orta öğretim okullarındaki eğitsel, mesleki, kişisel rehberlik etkinliklerinin incelenmesi, test ve test dışı tekniklerin uygulanması ve yorumlanması, çeşitli konularda grup rehberliği programlarının geliştirilerek uygulanması.

RPDA416 Meslek Etiği ve Yasal Konular (2-0-0) 2

Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki etik ilkeler ve genel uygulama standartları, mesleki etiğe uygun karar verme, danışan hakları ve psikolojik danışmanın sorumlulukları, yasal sorunlar.

RPDA418 Kurum Deneyimi (1-4-0) 3

Çeşitli kurum ve kuruluşların (eğitim, sağlık ve endüstri) psikolojik danışma ve rehberlik birimlerinde psikolojik danışma ve rehberlik deneyimi kazanma.

RPDA... Alan Seçmeli Dersi IV (3-0-0) 6

RPDA... Alan Seçmeli Dersi V (3-0-0) 3

TARH102 Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II (2-0-0) 2

Siyasi alanda yapılan devrimler, siyasi partiler ve çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri, hukuk alanında yapılan devrimler, toplumsal yaşayışın düzenlenmesi, ekonomik alanda yapılan yenilikler. 1923-1938 Döneminde Türk dış politikası, Atatürk sonrası Türk dış politikası, Türk Devriminin İlkeleri (Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devrimcilik, Devletçilik, Milliyetçilik). Bütüncü ilkeler.